

O'ZBEKISTON **ISSN 2181-502X** QISHLOQ VA SUV XO'JALIGI

№9. 2023

Yangi hayot uchun, Yangi O'zbekiston uchun!

MUSTAQILLIK
BAYRAMI MUBORAK BO'LSIN,
AZIZ YURTDOSHLAR!

Азиз ватандошлар,
халқимиз дастурхони
тўкинлигига хизмат
қилаётган чорвадор ва
ветеринарлар истиқлол
айёми барчамизга
муборак бўлсин.
Озод Ўзбекистонимиз
ҳар бир хонадонидан
қут-барака,
файз аримасин.

**Ўзбекистон Ветеринария
ва чорвачиликни
ривожлантириш қўмитаси
жамоаси**

**Сабзавот, полиз экинлари
ва картошкачилик илмий-
тадқиқот институти
жамоаси**

**Халқимизни, фермер ва деҳқон
хўжаликлари меҳнаткашларини,
соҳа олимларини ватанимиз**

Истиқлолининг

32 йиллиги

билан муборакбод этади!

**Ҳар кунингиз байрам
қувончларига тўла, саодатли,
толеингиз баланд бўлишини
тилаб қолади.**

БИЗ БИР БЎЛСАК – ЯГОНА ХАЛҚМИЗ, БИРЛАШСАК – ВАТАНМИЗ!

Пойтахтимиздаги “Янги Ўзбекистон” боғида 31 август куни Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 32 йиллигига бағишланган байрам тантаналари бўлиб ўтди. Унда сенаторлар, депутатлар, ишлаб-чиқариш илғорлари, илм-фан, маданият ва санъат соҳаси намояндалари, тадбиркорлар, нурунийлар ва ёшлар ҳамда мамлакатимизда фаолият юритаётган хорижий давлатлар элчихоналари ва халқароташкилотлар вакиллари иштирок этди.

Тантанали маросимда Президентимиз Шавкат МИРЗИЁЕВ байрам нутқини сўзлади. Қуйида ана шу нутқдан иқтибосларни эътиборингизга ҳавола этамиз.

Ўттиз икки йил аввал туғилган гўдак бугун ўзининг мустақил фикри, дунёқараши, орзу-истаклари ва мақсадларига эга шахс сифатида вояга етди. Худди шу сингари, бугунги Ўзбекистон ҳам, ўтган даврда турли синовларда тобланиб, тажриба орттириб, ўзининг аниқ мақсади ва йўли, позициясига эга бўлган катта давлат сифатида шаклланди.

Сиз, азизларнинг Ватанга меҳр ва садоқат билан қилаётган ҳар кунлик меҳнатингиз Ўзбекистон мустақиллигини янада мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда. Шу маънода, Истиқлол байрами – барчамизнинг байрамимиз, мустақил Ўзбекистон – барчамизнинг фахримиз, ифтихоримиз, десак, аини ҳақиқатни айтган бўламиз.

Мана шу шукуҳли дамларда ҳар қандай шароитда ҳам ўз касбига содиқ қолиб, ёш авлодимизга илм-фан асосларини ўргатиб келаётган ҳурматли муаллим ва мураббийларни, халқ саломатлиги йўлида ўзини аямасдан хизмат қилаётган жонкуяр шифокорларни, эл-юрт дастурхонини янада тўкин қилиш учун далаларимизда фидокорона меҳнат қилаётган миришкор деҳқон ва фермерларимизни, она юртимиз қалқонлари бўлган жасур ҳарбийларимизни, иқтисодиётимиз ривожига, халқимиз фаровонлигини ошириш йўлида жонбозлик кўрсатаётган тадбиркорларимизни, ўзининг дастлабки ютуқлари билан барчамизни хурсанд қилаётган азму шижоатли ёшларимизни,

қалб тўла меҳри, улуғ фазилатлари билан хонадонларимиз устун бўлиб келаётган ҳурматли опа-сингилларимизни, ҳар бир ишда дуоғўй бўлиб, бизга Яратгандан куч ва мадад тилаб турган муҳтарам отахон ва онахонларимизни, дунёнинг қайси ўлкасида бўлса ҳам, Ўзбекистон соғинчи билан яшаётган азиз ватандошларимизни, бир сўз билан айтганда, 36 миллионлик бутун халқимизни бугунги улуғ байрам билан чин қалбимдан самимий табриклайман.

Ўтмишга назар ташлар эканмиз, аччиқ бир ҳақиқатни тан олишга мажбурмиз: “Ўзбек” деганда, фақат эртаю кеч пахта даласида меҳнат қиладиган заҳматкаш инсонлар тасаввур қилинар эди. Афсуски, шу даражага тушиб қолган эдик.

Пахта ҳукмронлиги ўзбекнинг пешонасига ёзилган бало бўлди. Пахта сиёсати Оролни қуритди, экологиямизни инқирозга олиб келди, иқтисодиётимизни, таълим тизимини издан чиқарди. Оқибатда бир неча авлод чаласавод бўлиб вояга етди. Биз бунинг асоратлари билан ҳалигача курашяпмиз.

Бугун пахтачиликда бозор иқтисодиёти тамойиллари жорий этилиб, соҳа ўз эгасини топди. Натижада ўқитувчи мактабга, шифокор шифохонага қайтди, тадбиркорлар пахта “ўлпони”дан озод бўлди, мажбурий ва болалар меҳнатига чек қўйилди. Ўзбекистон халқаро “қора рўйхатлар”дан чиқарилди.

Барчамизнинг фидокорона меҳнатимиз, ғайрату шижоатимиз билан Янги Ўзбекистон орзуси реал ҳақиқатга айланмоқда. Халқаро майдонда Ватанимизга нисбатан ҳурмат ва эътибор тобора ортиб бормоқда.

Биз мутафаккир зотларнинг: “Давлатнинг ва-зифаси инсонларни бахтли-саодатли қилишдир. Бу мақсадга эса илм ва яхши ахлоқ ёрдамида эришилади”, деган ҳикматли сўзларини ўзимиз учун дастур деб биламиз.

Бугун бизнинг олдимизда турган яна бир муҳим масала – экологик муаммолар ва сув танқислигидир. Тарозининг бир палласида ўсиб бораётган қурилишлар, ишлаб чиқариш, қишлоқ хўжалиги турган бўлса, иккинчи палласида ҳар биримиз учун энг зарур бўлган сувни тежаш, атроф-муҳит ифлосланишининг олдини олиш ва ер ресурсларидан оқилона фойдаланиш масаласи турибди.

Бизнинг вазифамиз – ҳар икки йўналишда ҳам мувозанатни сақлашдан иборат. Ҳеч қачон унутмаслигимиз лозимки, табиий ресурслар – бу келажак авлодларимизга ҳам тегишли бўлган бойлиқдир. Шу боис, улардан нафақат бугунги, балки эртанги кунимизни ҳам ўйлаб, оқилона фойдаланишимиз зарур.

Бу борада сувни, энергия ва бошқа табиий ресурсларни тежайдиган иқтисодиётга тезроқ ўтиш муҳим аҳамиятга эга. Биз учун “яшил” ва рақамли технологиялар, инновацион ишлаб чиқариш корхоналарини барпо этиш вазифаси ҳам долзарб бўлиб турибди.

Ишонч билан айта оламанки, мен эркин фикрли журналистлар тарафида бўлганман ва доимо шу позицияда бўламан. Айни вақтда ахборот маконида ҳаққонийлик ва холислик бош мезон бўлиши керак.

Буюк маърифатпарвар бобомиз Абдурауф Фитрат таъбири билан айтганда, “хотин-қизлар – бу миллат оналаридир”. Улар миллатнинг янги насли – фарзандларини тарбиялаш учун ўзлари ҳам юксак билимли бўлишлари зарур.

Ўзбекистоннинг ҳар бир фарзанди халқимизнинг бирдамлиги, мамлакат яхлитлиги учун курашиб яшашни ўз ҳаётининг маъноси деб билмоғи керак!

Биз бир бўлсак – ягона халқимиз, бирлашсак – Ватанмиз!

Бу пандемия бўладими, табиий офатлар, зилзилалар бўладими, қуролли тўқнашувлар, глобал исиш ҳамда қурғоқчилик бўладими – барчаси башариятни қаттиқ синовдан ўтказди ва ўтказмоқда. Мазкур мураккаб вазиятни, таъбир жоиз бўлса, кучли ва қаттиқ тўфонга қиёслаш мумкин.

Бундай офатлар оқибатида “манаман” деган дарахтларнинг ҳам барглари узилиши, шохлари синиши, куртаклари тўкилиши, ҳатто мевалари нобуд бўлиши мумкин. Лекин илдизи мустаҳкам ва чуқур бўлган дарахтлар йиқилмайди. Аксинча, ерга ўша томирлари билан янада маҳкам боғланади. Қайта куртак ёзади, мевалар тугаверади. Бу – ҳаёт қонуни.

Бизнинг қадимий ва мустаҳкам илдизларимиз бор. Бу – бизнинг тарихимиз, қадрият ва анъаналаримиз, урф-одатларимиз, миллий ўзлигимиздир. Мен ана шу теран илдизларимизда юртни, миллатни бирлаштирадиган буюк бир ғояни кўраман.

Барчангиз бир ҳақиқатни билишингизни истардим. Бизнинг жамики саъй-ҳаракатларимиз мамлакатимиз равнақи учун, ўз Ватанига садоқатли халқимиз учун, сизлар учун, азиз юртдошлар!

Бугун олдимизда турган вазифалар қанчалик улкан ва мураккаб бўлмасин, уларни биргаликда ҳал этишга кучимиз ҳам, имкониятимиз ҳам етади.

Биз энди кечаги одамлар эмасмиз. Халқимиз ҳам кечаги халқ эмас.

Тарихдан маълум: вақтни – имкониятга, имкониятни – ютуққа, ютуқни тараққиёт пойдеворига айлантира олган халқ – буюк халқдир. Бугун меҳнаткаш, мард ва олижаноб, меҳр-оқибатли элимиз айни шундай халқ бўлиб майдонга чиқмоқда.

Фурсатдан фойдаланиб, Янги Ўзбекистонни барпо этишда фидокорона меҳнат қилиб келатган барча юртдошларимизга, она халқимга чин қалбимдан миннатдорлик билдираман.

Барча ютуқ ва ғалабаларимизнинг ижодкори ва бунёдкори бўлган халқимиз ҳамиша омон бўлсин! Гўзал юртимизда тинчлик ва осойишталик бардавом бўлсин!

МУКОФОТ МУБОРАК!

Истиқлол айёми арафасида Президентимизнинг бир неча Фармонларига биноан мамлакатимизнинг иқтисодий қудратини мустаҳкамлаш, барча соҳаларда ислохотларни муваффақиятли амалга ошириш борасидаги кўп йиллик самарали меҳнати, юртимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини таъминлаш, Янги Ўзбекистонни барпо этиш, унинг халқаро майдондаги обрў-эътибори ва нуфузини юксалтириш, инсон қадрини улуғлаш каби эзгу мақсадлар йўлидаги катта хизматлари, замонавий ишлаб чиқариш қувватларини яратиш, тадбиркорликни ривожлантириш, илғор инновацион технологияларни жорий этиш, ҳудудлар инфратузилмасини жадал ривожлантиришга қўшган муносиб ҳиссаси, жамиятда маънавий барқарорликни сақлаш, ёш авлодни она Ватанга муҳаббат, миллий ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялаш ишларидаги ибратли фаолияти учун кўплаб юртдошларимиз фахрий унвон, орден ва медаллар билан мукофотландилар. Улар орасида қишлоқ ва сув хўжалигининг кўплаб тармоқлари вакиллари ҳам бор.

Таҳририятимиз мукофотланганларни муборакбод этади.

«Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган чорвадор» фахрий унвони билан

Ризаев Эрали Абдукаримович – Нуробод туманидаги «Саҳобаота қорақўл насл» масъулияти чекланган жамияти бош чўпони, Самарқанд вилояти

«Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган пиллачи» фахрий унвони билан

Пардаева Зубайда Мусаевна – Ўрта Чирчиқ туманидаги «Агропилла» масъулияти чекланган жамияти ҳудуд агрономи, Тошкент вилояти

Халлиева Менгал – Ангор туманидаги «Аллаёров Жаҳонгир» фермер хўжалиги пиллачиси, Сурхондарё вилояти

«Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими» фахрий унвони билан

Шарипов Шавкат Уктамович – Самарқанд шаҳридаги «Zarafshon Textile» масъулияти чекланган жамияти таъсисчиси, Самарқанд вилояти

Султонов Азамат Акрамович – Бухоро вилояти «Бухоро агрокластер» масъулияти чекланган жамияти директори

«Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган иxtирочи ва рационализатор» фахрий унвони билан

Хамраев Ибраҳим Шайкулович – Олот туманидаги «Мергантекс» пахта-тўқимачилик кластери бош директори, Бухоро вилояти

«Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси» фахрий унвони билан

Салимов Оқил Умурзоқович – Истеъдодли ёшларни қўллаб-қувватлаш «Улуғбек» жамғармаси раҳбари

«Меҳнат шуҳрати» ордени билан

Авезов Кенжа Сафарович – «Тошработ–Ўртачўл» ирригация тизими бошқармасининг бўлим муҳандис-гидротехниги, Навоий вилояти

Ҳожиев Шабон Тўраевич – Вобкент туманидаги «Қумушкент ипаги» масъулияти чекланган жамияти раҳбари, Бухоро вилояти

«Дўстлик» ордени билан

Аденбаева Турдигул – Қўнғирот туманидаги «Олтинқўз–Сартур» биологическая лабораторияси бошлиғи, Қорақалпоғистон Республикаси

Атабаев Бахрам Рузметович – Қўшқўпир туманидаги «Уммон балиқ» фермер хўжалиги бошлиғи, Хоразм вилояти

Атоева Зулпия – Ромитан туманидаги «Достон» фермер хўжалиги бошлиғи, Бухоро вилояти

Гадоева Зиёда Эрнӣёзовна – Пешку туманидаги хусусий тадбиркор, асаларичи, Бухоро вилояти

Ибрагимова Махбуба – Наманган шаҳридаги хусусий тадбиркор, гул кўчатлари етиштирувчиси, Наманган вилояти

Кабулов Иркин Абдусаматович – Жиззах шаҳридаги «Жиззах Есо Textile» масъулияти чекланган жамияти ижрочи директори, Жиззах вилояти

Мамутов Исмайл Мамутович – Тахтақўпир тумани сув хўжалиги бўлими экскаватор машинисти, Қорақалпоғистон Республикаси

Мамутов Равшан Аминаддинович – Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Аграр ва сув хўжалиги масалалари қўмитаси раиси

Махмудова Шохиста Асадовна – Бекобод туманидаги шахсий томорқа ер эгаси, Тошкент вилояти

Сайдуллаев Нарзулла – Зомин туманидаги «Нарзуллаев Жасурбек» фермер хўжалиги бошлиғи, Жиззах вилояти

Усманова Барчиной Маматкуловна – Гулистон шаҳридаги «Agro Youth» ишлаб чиқариш кооперативи директори, Сирдарё вилояти

Хамидов Одил Абидович – Тошлоқ туманидаги «Обиджон» туячилик фермер хўжалиги бошлиғи, Фарғона вилояти

Шамшетов Сарсенбай Нуратдинович – Қишлоқ хўжалигида билим ва инновациялар миллий марказининг Қорақалпоғистон Республикаси агрохизматлар маркази директори

Эшонхожаев Ахмадхон Маматхонович — Косонсой туманидаги шахсий томорқа ер эгаси, Наманган вилояти

II даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан

Халмирзаева Сайёра Шукуровна – Тошкент давлат аграр университетининг ўзбек тили ва адабиёти кафедраси доценти

«Жасорат» медали билан

Ражабов Отаназар Абдуллаевич – Ҳазорасп туманидаги «Қобул Ғайрат» фермер хўжалиги бошлиғи, Хоразм вилояти

Сайфиев Хуршид Ибодович – Ромитан туманидаги шахсий томорқа ер эгаси, Бухоро вилояти

«Шуҳрат» медали билан

Атажанов Руслан Кузиевич – Шовот тумани ирригация бўлими бош гидрометри, Хоразм вилояти

Жуманиязов Ибрагим – Қўшқўпир туманидаги «Иброт Рўзмат» паррандачилик фермер хўжалиги бошлиғи, Хоразм вилояти

Жураев Алибой Тожахматович – Наманган вилояти ўсимликлар карантини ва ҳимояси бошқармаси бошлиғининг биринчи ўринбосари

Иминов Нуриддин Акбарович – Қўштепа туманидаги «Водий насли қуёнлари» масъулияти чекланган жамияти раҳбари, Фарғона вилояти

Кенжебаев Жеткербай Куанишбаевич – Мўйноқ тумани ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш бўлими участка ветеринари, Қорақалпоғистон Республикаси

Курбанов Алишер Курбанович – Музработ туманидаги «Амиркул бобо» фермер хўжалиги бошлиғи, Сурхондарё вилояти

Қурбонов Азимбой Тўевич – Вобкент тумани ирригация бўлими муҳандис-гидротехниги, Бухоро вилояти

Примбетов Қаллибек Нурмахамбетович – Нукус туманидаги «Nukus Agro Fish Klaster» масъулияти чекланган жамияти раҳбари, Қорақалпоғистон Республикаси

Раҳмонов Рустам Ҳамроевич – Шофиркон туманидаги «Ғалаба» масъулияти чекланган жамияти бош чўпони, Бухоро вилояти

Султанов Номанжан – Пахтакор туманидаги «Сарбон Суҳроббек» фермер хўжалиги механикатори, Жиззах вилояти

Хаджиев Одил Таджибаевич – Бағдод туманидаги «Ғофуржон деҳқон» масъулияти чекланган жамияти директори, Фарғона вилояти

Хашимова Фарида Ганиевна – Ўзбекистон Республикаси Ўсимликлар карантини ва ҳимояси агентлигининг Қува тумани бўлими бошлиғи, Фарғона вилояти

Ходжаев Кадамбой Раджабович – Хонқа туманидаги шахсий томорқа ер эгаси, Хоразм вилояти

Ўзбекистон Республикаси Президентининг
ҚАРОРИ**2023 — 2026 йилларда узумчилик
ва виночилик соҳасини янада
ривожлантиришга қаратилган
чора-тадбирлари тўғрисида**

Мамлакатимизда узумчилик ва виночилик соҳасини келгусида янада барқарор ривожлантириш, янги истиқболли саноатбop узум навларини кўпайтириш ва етиштиришни йўлга қўйиш, қайта ишлаш қорхоналарини хом ашё базаси билан таъминлашни мустақамлаш ва молиявий қўллаб-қувватлаш, малакали мутахассисларни тайёрлаш, шунингдек, узум ва виночилик маҳсулотлари экспорти ҳажмларини ошириш мақсадида:

1. Республикада 2023 — 2026 йилларда узумчилик ва виночиликни комплекс ривожлантириш дастури доирасида қуйидагилар:

2023-2024 йилларда янги узумзорларни барпо қилишнинг мақсадли кўрсаткичлари 1-иловага мувофиқ;

республика ҳудудларида узум кўчатларини тайёрлаш бўйича ташкил қилинадиган «in-vitro» лабораториялари 2-иловага мувофиқ;

2023 — 2026 йилларда узумчилик ва виночилик саноатини комплекс ривожлантириш бўйича «йўл харитаси» 3-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

«Йўл харитаси»да белгиланган чора-тадбирлар ҳамда мақсадли ва прогноз кўрсаткичлар бажарилишини таъминлаш бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси ва вилоятлар ҳокимлари бошчилигида лойиҳа офислари ташкил қилинсин.

2. Республикада узумчиликни ривожлантириш кенгаши (кейинги ўринларда — Кенгаш) 4-иловага мувофиқ таркибда тасдиқлансин.

Кенгашга қуйидаги вазифалар юклатилсин:

республика ҳудудлари ва туманларини узум етиштиришга ихтисослаштириш ҳамда узумзорларни барпо қилиш учун энг мақбул майдонларни белгилаш ҳамда ер майдонларини ажратиш юзасидан қарорлар қабул қилиш;

узум етиштириш бўйича халқимизнинг асрлар давомида шаклланган миллий деҳқончилик маданияти, қадриятларидан келиб чиқиб, узумчиликни миллий маданият сифатида ривожлантириш чора-тадбирларини белгилаш;

узумни йирик майдонларда, кластер ва кооперация усулида етиштириш орқали соҳада қўшилган қиймат занжирини яратиш, узумни сақлаш, саралаш ва қайта ишлашни рағбатлантириш бўйича таклифларни ишлаб чиқиш;

аҳоли хонадонлари ва томорқа ер участкаларида узумчилик соҳасини кенг ривожлантириш, янги ташаббускорларни аниқлаш ҳамда уларнинг манзилли дастурини тасдиқлаш;

маҳаллий узум навларининг миллий брендларини яратиш ва янги бозорларга чиқиш орқали экспортни кенгайтириш бўйича чора-тадбирларни тасдиқлаш;

илмий асосланган ҳолда узум етиштириш, унинг янги ҳосилдор, данаксиз навларини яратиш мақсадида узумчилик илмий мактабини ривожлантириш ҳамда илм-фан ва ишлаб чиқаришнинг узвий интеграциясини йўлга қўйиш.

3. 2023-2024 йилларда Тўрткўл, Элликқалъа, Асака, Булоқбоши, Жалақудуқ, Хўжабод, Ромитан, Шофиркон, Вобкент, Бахмал, Зомин, Ғаллаорол, Фориш, Янгиобод, Шаҳрисабз, Китоб, Деҳқонобод, Ғузор, Яккабоғ, Хатирчи, Нурота, Янгиқўрғон, Чуст, Чортоқ, Косонсой, Булунғур, Ургут, Жомбой, Қўшрабoт, Олтинсой, Бойсун, Сарийосё, Узун, Сардоба, Ховос, Сирдарё, Бекобод, Паркент, Янгийўл, Зангиота, Оҳангарон, Тошкент, Қибрай, Ўртачирчиқ, Олтиариқ, Бешариқ, Фарғона, Янгибозор, Боғот, Ҳазорасп туманлари ва Қувасой шаҳри ҳокимликлари «Олтиариқ тажрибаси» асосида ҳар бири 2 — 2,5 минг гектар ер майдонларида узум плантациялари ташкил этсин.

Бунда, Кенгаш Фарғона водийсида узум ва экспортбop махсулотларни етиштиришда деҳқончилик тажрибасига эга оилаларга мазкур бандда назарда тутилган туманларда қишлоқ хўжалиги экинларини экиш учун ер ажратиш, амалий ва моддий ёрдам кўрсатиш тартибини тасдиқласин.

4. Қишлоқ хўжалиги вазирлиги Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлиги ҳамда Иқтисодиёт ва молия вазирлиги билан биргаликда 2023 — 2026 йилларда узумчиликни ривожлантириш, кластер ва кооперация усулида узум махсулоти етиштириш ҳамда қайта ишлаш йўналишларига инвесторлар ва халқаро молия институтларининг жалб этилган 100 млн АҚШ доллари миқдоридаги имтиёзли қарз маблағларини йўналтирсин.

5. Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлиги ҳамда Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг «Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш» лойиҳаси доирасида Боғдорчилик ва иссиқхона хўжалигини ривожлантириш агентлиги фаолиятини ривожлантиришга ажратилган 5 млн АҚШ доллари ҳамда Алкоголь ва тамаки бозорини тартибга солиш ҳамда виночиликни ривожлантириш агентлигини ривожлантиришга ажратилган 3 млн АҚШ доллари, жами 8 млн АҚШ доллари миқдоридаги қарз маблағларини Қишлоқ хўжалигида хизматлар кўрсатиш агентлиги (кейинги ўринларда — Агентлик) фаолиятини ривожлантиришга йўналтириш тўғрисидаги таклифларига розилик берилсин.

6. 2023 йил 1 августдан бошлаб узум махсулотлари етиштиришни молиявий қўллаб-қувватлашнинг қуйидаги тизими жорий этилсин:

а) Иқтисодиёт ва молия вазирлиги ҳузуридаги Қишлоқ хўжалигини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармасининг мева, узум, сабзавот, картошка, полиз экинлари, гул, кўкатлар ва доривор ўсимликлар, маккажўхори дони, дуккакли ва мойли экинларни етиштиришга ажратиладиган маблағлари ҳисобидан янги узумзорларни барпо қилиш, кўчат тайёрлаш ва «in-vitro» лабораторияларини ишга тушириш лойиҳаларини амалга ошириш учун маблағ йўналтиришга рухсат берилади.

Бунда, Жамғарма маблағлари «Қишлоқ қурилиш банк» АТБга Марказий банкнинг асосий ставкасида ресурс сифатида жойлаштирилади ҳамда лойиҳа ташаббускорларига 10 йил муддатга (5 йиллик имтиёзли давр билан)

2 фоиздан кўп бўлмаган маржа билан тижорат кредити ажратилади;

б) Агентлик тадбиркорлик субъектларига узум плантацияларида агротехник тадбирларни ўтказиш, янги тоқзорларни барпо этиш ва бошқа хизматларни кўрсатади. Бунда:

«тайёр ҳолда топшириш» механизми асосида амалга ошириладиган лойиҳалар учун талаб этиладиган маблағлар Қишлоқ хўжалигини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармаси томонидан ажратилган ҳамда Виночиликни ривожлантириш жамғармасига келиб тушган маблағлар ҳисобидан амалга оширилади;

янги узумзорларни 1 гектардан 10 гектаргача бўлган майдонларда барпо қилиш бўйича лойиҳалар Агентлик томонидан тўғридан-тўғри молиялаштирилади, йирик узумчилик плантацияси шаклидаги лойиҳалар «Қишлоқ қурилиш банк» АТБ кредитлари ҳисобидан амалга оширилади;

Агентлик ҳамда «Қишлоқ қурилиш банк» АТБ томонидан маблағлар Марказий банкнинг асосий ставкасида тижорат банкларига ресурс сифатида жойлаштирилади;

в) Виночиликни ривожлантириш жамғармаси ҳисобидан техник навли узум плантацияларини яратиш ҳамда узум, мевалар ва резаворлардан алкоголь махсулотлари ишлаб чиқариш лойиҳаларига компенсация ва кафилликлар берилади.

7. Вазирлар Маҳкамаси (Ж. Ходжаев), Қишлоқ хўжалиги вазирлиги:

2024 йил 1 февралга қадар узумчилик соҳаси ривожланган хорижий давлатлар илмий муассасалари ҳамда илғор тажрибага эга халқаро ташкилотлардан 100 нафарга яқин соҳа мутахассисларини жалб қилсин;

икки ой муддатда Франция Республикаси Бордо халқаро виночилик ташкилоти «Interco Nouvelle-Aquitaine» билан узумчилик ва виночиликни Ўзбекистонда ривожлантириш бўйича хорижий мутахассисларни республикага жалб этиш ҳамда соҳани ривожлантириш юзасидан тизимли ишларни ташкил этсин ҳамда 2024 йил 1 мартга қадар узумчилик ва виночилик соҳасини ривожлантириш бўйича таклифларни ишлаб чиқиб, Вазирлар Маҳкамасига киритсин;

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва вилоятлар ҳокимликлари билан биргаликда хорижий давлатлардан келтирилган совуққа чидамли, уруғсиз, ҳосилдорлиги

юқори 34 хилдаги узум навларини «in-vitro» лабораторияларида республика ҳудудларининг табиий-иқлим шароитига мослаштириш бўйича синов-тажрибаларини ташкил қилсин.

8. Қишлоқ хўжалиги вазирлиги Сурхондарё вилояти ҳокимлиги билан биргаликда 2023 йил якунига қадар Қизириқ туманида Академик М. Мирзаев номидаги Боғдорчилик ва виночилик илмий-тадқиқот институтининг узум кўчатчилиги тажриба хўжалигини ташкил этсин.

Вазирлар Маҳкамаси тажриба хўжалиги учун 200 га ер майдонини ажратсин.

9. Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлиги Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳамда Ташқи ишлар вазирлиги билан биргаликда:

жорий йилда «Made in Uzbekistan» бренди остида хорижий давлатларда миллий вино савдо уйларини очиш ҳамда вино маҳсулотлари экспортини тарғиб қилиш;

Хитой Халқ Республикаси, Ҳиндистон, Корея Республикаси ва бошқа импортёр давлатлар билан музокараларни олиб бориб, экспорт қилинадиган узум ва виночилик маҳсулотларининг божхона расмийлаштируви жараёнларининг қулай ва тезлаштирилган тартибини жорий этиш чораларини кўрсин.

10. Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги, Қишлоқ хўжалиги вазирлиги хорижий миллий тадқиқот марказлари билан ҳамкорликда маҳаллий корхоналарда юқори қўшилган қийматли маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг инновацион технологияларини жорий қилиш чораларини кўрсин.

11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 декабрдаги ПФ-269-сон Фармонига асосан Алкоголь ва тамаки бозорини тартибга солиш ҳамда виночиликни ривожлантириш агентлигининг вазифа ва функциялари 5-иловага мувофиқ вазирлик ва идораларга ўтказилган ҳолда тугатилганлиги маълумот учун қабул қилинсин.

Алкоголь ва тамаки бозорини тартибга солиш ҳамда виночиликни ривожлантириш агентлигининг:

истеъмол этил спиртини ишлаб чиқарувчи корхоналарда жойлашган этил спирти сифатини аниқлаш бўйича лабораториялари улардаги барча жиҳозлари билан биргаликда Ўзбекистон техник жиҳатдан тартибга солиш агентлигига;

Виночиликни ривожлантириш жамғармасининг барча ҳуқуқ ва мажбуриятлари,

ғазначилик ҳисобварақларидаги 218 млрд сўм қолдиқ маблағлари ҳамда 2023 йил 1 январгача тадбиркорлик субъектлари ва тижорат банкларига берилган қарз (кредит) ҳисобидан қайтадиган маблағлар (ресурслар) билан биргаликда Агентликка ўтказилсин.

Белгилаб қўйилсинки, қишлоқ хўжалиги вазири Виночиликни ривожлантириш жамғармаси маблағларини тасарруф қилиш ҳуқуқига эга.

12. Белгилансинки, истеъмол ва техник этил спирти, алкоголь ва тамаки маҳсулотлари ишлаб чиқариш фаолиятига лицензия бериш, лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш ёки тугатиш, шунингдек уни бекор қилиш ва қайта расмийлаштириш тўғрисидаги қарорлар Истеъмол ва техник этил спирти, алкоголь ва тамаки маҳсулотлари ишлаб чиқариш фаолиятини лицензиялаш комиссияси (кейинги ўринларда — Комиссия) томонидан қабул қилинади.

Комиссия таркиби 6-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

13. Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлигининг амалдаги штат бирликлари доирасида истеъмол ва техник этил спирти, алкоголь ва тамаки маҳсулотлари ишлаб чиқариш фаолиятига лицензия бериш, лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш ёки тугатиш, шунингдек, уни бекор қилиш ва қайта расмийлаштириш ишларини ташкил этишга масъул Алкоголь ва тамаки бозорини тартибга солиш ҳамда давлат назоратини олиб бориш бошқармаси ташкил этилсин.

Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлигининг Алкоголь ва тамаки бозорини тартибга солиш ҳамда давлат назоратини олиб бориш бошқармаси Комиссиянинг ишчи органи этиб белгилансин.

14. Ўзбекистон техник жиҳатдан тартибга солиш агентлиги икки ой муддатда қўшимча вазифа ва функцияларни назарда тутувчи янги таҳрирдаги низомни тасдиқлаш тўғрисидаги тегишли қарор лойиҳасини Вазирлар Маҳкамасига киритсин.

15. Ўзбекистон техник жиҳатдан тартибга солиш агентлигига ҳамда Солиқ қўмитасига:

2023 йил 1 августдан бошлаб истеъмол ва техник этил спирти, алкоголь ва тамаки маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи корхоналар ҳамда алкоголь маҳсулотларининг улгуржи ва чакана савдоси билан шуғулланувчи ташкилотларда;

2023 йил 1 сентябрдан бошлаб тамаки маҳсулотининг улгуржи ва чакана савдоси, пиво маҳсулотининг улгуржи савдоси билан шуғулланувчи ташкилотларда тегишли лицензия ёки хабардор қилмасдан ишлаб чиқилган ва сотилган, идентификация воситалари билан маркировкаланмаган, қалбаки акциз маркали ёки акциз маркаси мавжуд бўлмаган алкоголь ва тамаки маҳсулотлари ҳақида далолат берувчи ҳолатлар мавжуд бўлган тақдирда, махсус ваколатли органни хабардор қилган ҳолда текширишларни амалга ошириш ваколати берилсин.

16. Белгилансинки, Агентлик Алкоголь ва тамаки бозорини тартибга солиш ҳамда виночиликни ривожлантириш агентлигининг барча шартномавий ҳуқуқ ва мажбуриятлари бўйича ҳуқуқий вориси ҳисобланади.

Виночиликни ривожлантириш жамғармасини шакллантириш манбалари этиб қуйидагилар белгилансин:

Ўзбекистон Республикасининг республика бюджетидан ҳар йили ажратиладиган маблағлар;

халқаро молия институтлари, хорижий ҳукумат ташкилотларининг кредитлари (қарз маблағлари) ва грантлари;

қонунчилик ҳужжатлари билан тақиқланмаган бошқа манбалар.

17. Қишлоқ хўжалиги вазирлиги икки ой муддатда Агентлик ҳузуридаги Виночиликни ривожлантириш жамғармаси маблағларини шакллантириш ва тадбиркорлик субъектларига субсидиялар, компенсациялар, кафилликлар ва қарз (кредит) маблағларини бериш тартибини назарда тутувчи қарор лойиҳасини Вазирлар Маҳкамасига киритсин.

18. Қуйидаги даромадлар Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлигининг бюджетдан ташқари жамғармасига ўтказилсин:

алкоголь ва тамаки маҳсулотларини ноқонуний ишлаб чиқарганлик ёки этил спирти ҳамда алкоголь маҳсулотларининг ноқонуний айланмаси учун тўланадиган жарима суммасининг 50 фоизи;

истеъмол ва техник этил спирти, алкоголь ва тамаки маҳсулотларини ишлаб чиқарувчилар, шунингдек, алкоголь маҳсулотларининг улгуржи савдоси билан шуғулланадиган корхоналар

томонидан лицензия талаблари бузилганлиги учун тўланадиган жарималар;

тамаки маҳсулотлари ишлаб чиқариш фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқига лицензия берганлик учун давлат божи, шунингдек, истеъмол ва техник этил спирти, алкоголь маҳсулотларини ишлаб чиқаришга, алкоголь маҳсулотларининг улгуржи савдосини амалга оширишга лицензиялар бериш учун тўланадиган йиғимлар ва йиллик лицензия тўловлари.

19. Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ҳамда вилоятлар ҳокимликлари мазкур қарор билан белгиланган «йўл харитаси» ва прогноз кўрсаткичларининг ўз вақтида ва сифатли ижросини таъминлаш юзасидан амалга оширилаётган ишлар бўйича ҳар чорак якуни билан Вазирлар Маҳкамасига ахборот киритиб борсин.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг айрим ҳужжатларига 7-иловага мувофиқ ўзгартириш ва қўшимчалар киритилсин.

21. Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳамда Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда икки ой муддатда қонунчилик ҳужжатларига ушбу қарордан келиб чиқадиган ўзгартириш ва қўшимчалар тўғрисида Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритсин.

22. Мазкур қарорнинг ижросини самарали ташкил қилишга масъул ва шахсий жавобгар этиб қишлоқ хўжалиги вазири А.Б. Воитов ҳамда инвестициялар, саноат ва савдо вазири Л.Ш. Кудратов белгилансин.

Қарор ижросини муҳокама қилиб бориш, масъул ташкилотлар фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш Бош вазир ўринбосари Ж.А. Ходжаев ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти маслаҳатчиси Ш.М. Ғаниев зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикаси
Президенти **Ш. МИРЗИЁЕВ**

*Тошкент ш.,
2023 йил 3 август*

Дастлабки хомчўтлар Зомин туманида фаолият юритаётган “Нарзуллаев Жасурбек” фермер хўжалигининг жорий йилги умумий даромади 2 миллиард сўм атрофида бўлишини кўрсатмоқда. Битта ана шу фактнинг ўзиёқ нафақат фермер Нарзулла Сайдуллаев, балки 100 нафардан ортиқ одам доимий ва мавсумий иш билан таъминланган катта жамоа аъзоларининг астойдил ва сидқидилдан меҳнат қилаётганини тасдиқлайди.

ВАТАН ВА ХАЛҚНИНГ ЮКСАК ЭЪТИРОФИ

Фермер хўжалиги ғаллачилик ва чорвачиликка ихтисослашган. Жамоанинг 400 бошдан ортиқ йирик ва майда шохли моллари бор. Муқаддам ҳар гектаридан 10 – 15 центнер ҳосил олинган 100 гектар лалми майдон бундан бир неча йил аввал қазилган артезиан кудуқ суви туфайли рентабелли ҳудудга айланди. Энди бу ерга қадалаётган арпа ёки буғдойдан ўртача 50-60 центнер ҳосил олинмоқда. Ғалла сомони ва ҳосили йиғиштириб олинган майдонларга экилаётган такрорий экин эса, чорванинг ем-хашақга бўлган эҳтиёжини бафуржа қондирапти.

– **Чорвачилик ўта нозик соҳа, – дея сўзида давом этади фермер. – Ўзингизга эътибор қарата олмаслигингиз мумкин, аммо жониворларни бир дақиқа ҳам “эсдан чиқариб” бўлмайди. Улар қаровсиз қолдими, ўзингиз кутган натижа билан хайрлашавering!**

Фермер рухсати билан қорамоллар турган ҳудудни айланамиз. Шийпон тоза ва озода, туёқ остига тушган хас-хашак ёки бошқа чиқиндига кўзингиз тушмайди. Хориждан келтирилган сигирлар алоҳида, жайдарилари алоҳида жойлаштирилган.

– **28 йил савдо соҳасида ишладим, 2000 йилда эса, фермерликка қўл урдим: эътибордан четда қолган ва қарийб вайрон бўлаётган мана шу ферма биносини сотиб олдим, – деб эслайди Нарзулла ака. – Ҳозир юртимизда табдиркорликка катта эътибор қаратилмоқда. Аслида фермер ҳам табдиркор бўлиши, – фаолиятини кенгайтириши, ишида тез-тез ўзгартиришлари қилиши, техника ва технологиялар янгиликларидан хабардор бўлиши, – ҳуллас, замондан ортга қолмаслиги керак. Бугун нимага эришган бўлсак, ҳаммаси ана шу ақидага амал қилганимиз сабабли, деган фикрдаман.**

– **Амалга ошираётган ишларимизнинг энг савоблиси Даштобод шаҳридаги “Саховат уйи” билан йўлга қўйган яқин ҳамкорлигимиз, деган фикрдаман, – дейди у. – Ушбу ижтимоий муассасадаги ўзгалар эътибори ва ғамхўрлигига муҳтож инсонлар сут-қатиғидан баҳраманд бўлсин, деб 5 бош соғин сигирни бериб қўйганмиз. Жониворлар кунига камида 50 литр сут беради. Бизга ана шу “оқлик”ни истеъмол қилаётган одамларнинг дуоси кифоя!**

Бугун мамлакатимизнинг турли бурчақлари, узоқ-яқин хориждан ташриф буюраётган меҳмонлар Зоминнинг бетакрор табиати, тоғутошлари, шарқироқ сойлар бўйидаги баҳаво масканлари билан бир қаторда, бир татиб кўргач мазаси узоқ вақт эсдан чиқмайдиган таомларига ҳам тан беришади.

Лавҳамиз қахрамони туманнинг бу борадаги шуҳрати ошувига ҳам ўз ҳиссасини қўшмоқда. Гап шундаки, ҳар бир таомни яна ҳам лаззатли қиладиган масаллиқлар рўйхати бошида гўшт туради. Айтишларича, зоминлик кабобпазлар тайёрлаган кабоб Нарзулла фермер “қўлидан чиққан” бўрдоқи қўй гўшtidан тайёрланса, ўзгача чиқар экан. Нима ҳам деймиз, бу гап ҳам кўп нарсани англатади, шундаймасми?!

Мақоламызга сўнгги нуқта қўйишдан олдин муштарийларимиздан шу дамгача “яширганимиз” бир “сир”ни очамиз. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев Фармонига биноан Мустақилликнинг 32 йиллигига арафасида зоминлик фермер Н.Сайдуллаев “Дўстлик” ордени билан тақдирланди. Давлат ва халқнинг юксак эътирофи муборак бўлсин, Нарзулла ака!

Худойберди КАРИМОВ,
ўз мухбиримиз.

Сурамда: “Дўстлик” ордени соҳиби Нарзулла Сайдуллаев.

КАСБИМ БИЛАН ФАХРЛАНАМАН

Яқинда Президентимизнинг “Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг ўлтмиз икки йиллиги муносабати билан фан, таълим, соғлиқни сақлаш, адабиёт, маданият, санъат соҳалари ва оммавий ахборот воситалари ходимларидан бир гуруҳини мукофотлаш тўғрисида”ги Фармони эълон қилинди. Тақдирланганлар орасида Тошкент давлат аграр университети-нинг Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси доценти, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси Сайёра Халмирзаева ҳам бор. У II даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан мукофотланди. Қуйида унинг бил сўзларини эътиборингизга ҳавола қиламиз.

– Юртимизда инсонга эътибор, уни тинч, бахтли ва осойишта ҳаёт кечириши, соғлом бўлиши, ёшларнинг яхши таълим-тарбия олиши ва мақсадларига эришиши йўлидаги саъй-ҳаракатлар давлат сиёсати даражасига кўтарилган, – дейди Сайёра Шукуровна. – 2023 йилга “Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили” деб ном берилиши ҳам бежиз эмас эди.

Севимли касбим – ўқитувчилик билан шуғулланиб келаётганимдан, касбим – ҳаётимнинг мазмунига айланганидан фахрланаман. Инсон умри давомида ўзи севган касби билан шуғулланса-ю, яна бунинг ортидан ҳурмат-эътибор топиб, қадрланса, қувонмай бўладими?!

Мана 28 йилдан бери талабаларимга инсоннинг танлаган касби унга куч берадиган, ўзига ишонч билан қарайдиган, янги-янги ютуқларга эришишига замин бўладиган, яшашга чорлайдиган, доимий равишда ўз устида ишлашга ундайдиган муҳим бўлаги эканлигини кўп қайтараман.

Мактаб партасидан, лицей ёки коллеждан келган ўқувчилар ҳаяжон билан олий ўқув юртига – университетга қадам қўядилар. Кўз олдимда йигит ва қизлар улғайиб, билим ва тарбия олиб, касб эгаллаб катта ҳаётга кириб борадилар. Мен улар билан она тили ва адабиёт фанидан дарс бериш билан бир қаторда маънавий қадриятлар, тарбиявий ўғитлар – одоб-ахлоқ, каттага ҳурмат, тўғрилиқ, ҳалоллик, ўз ишига фидойилиқ, маънавий етуклик ҳақида суҳбатлар қиламан. Албатта, ёшларда тилга эътибор ва меҳр-муҳаббат туйғусини тарбиялаш бизларга асрлар оша етиб келаётган энг муқаддас қадриятларимиздан биридир. Чунки тилга муносабат тарбиянинг муҳим бўлаги саналган ва инсонни шахс сифатида шаклланишида тилга ҳурмат масаласи ёшлиқдан ўргатилган.

Бежиз, халқимизда “Муаллимлар – ҳаёт йўлининг сарбони” дейилмайди. Ўқитувчилик касби ҳамма замонларда ҳам энг мўътабар касблардан бири саналган. Инсон фақат таълим-тарбия, билим олиш туфайлигина ҳаётини давом эттиради, ўсади. Биз ўқитувчи-мураббийларга катта эътибор қаратилган, улар эъзозланган, қадр топган мамлакатда яшаяпмиз.

“Таълим сифатини ошириш – Янги Ўзбекистон тараққиётининг яқкаю ягона тўғри йўли” экан, ўқитувчилар ҳам ўз соҳасининг пухта билимдони, юксак педагогик маҳоратга эга бўлиши, савияси баланд, ўз касбини севувчи ва садоқатли, изланувчан, ҳар жиҳатдан барчага намуна бўлишлари керак. Улардан келажак авлод учун масъуллигини доимо ҳис қилиши, ёшларга сифатли таълим беришда ривожланган, замонавий технологиялар, илғор янги усулларни жорий қилган ҳолда ахборот манбалари тўлиб тошган замонга муносиб бўлмоғи талаб этилади.

Давлатимиз раҳбари томонидан камтарона меҳнатим юқори баҳоланиб, юксак мукофот билан тақдирланишим менга катта қувонч бахш этди. Бундан буён ҳам бор куч-ғайратим, билимимни ўсиб келаётган ёш авлоднинг Янги Ўзбекистонимизга муносиб фарзандлар бўлиб етишишларига бағишлайман.

Ўз муҳбиримиз Улуғбек МАМАЖОНОВ ёзиб олди.

Журналимиз ижодий жамоаси ва кўп сонли журналхонларимиз номидан Сайёра Халмирзаевани юксак мукофот билан табриклаб, унга педагогик ва ижодий ишларида муваффақиятлар тилаб қоламиз.

ТАҲРИРИЯТ.

*Халқимизни, юртимиз ободлиги ва
фаровонлигига фидокорона меҳнатлари билан
ҳисса қўшаётган аграр соҳа ходимларини
ҳамда барча ҳалқасбларимизни
Мустақиллик байрами
билан чин дилдан табриқлаймиз.
Юртимиз тинч, осмонимиз мусаффо бўлсин!*

**Шоличилик илмий-тадқиқот
институтини жамоаси**

УРУҒЛИК ПАХТА ҲОСИЛИНИ ТЕРИШ ТАРТИБИ

Уруғлик пахта ҳосилини териб олиш техник пахта хомашёсини теришдан кескин фарқ қилади. Уруғлик майдонларидан пахта ҳосилини теришда, албатта, уруғчи мутахассислар назорати кучайтирилиши талаб этилади.

Жорий йилда куз ойларининг салқин ва ёғингарчиликли кунлари эрта бошланиши эҳтимоли кўпроқ бўлмоқда. Шу боис албатта уруғлик учун етиштирилаётган ғўза майдонларида агротехник тадбирларга алоҳида аҳамият бериш зарур бўлади. Жумладан, уруғлик ғўза майдонларида суғориш ишларини бу йилги шароитда 20-25 август оралиғигача якунлаш талаб этилади. Чунки, деҳқонлар тилида айтганда 20 августгача суғориш суви “илиқ сув”, 20 августдан кейин суғорилган сув “совуқ сув” деб юритилади. Яъни 20-25 августдан кейин ғўза суғорилганда, айниқса суғориш меъёри пишиш даврида юқори бўлганда ғўза кўсақларининг очилиши кечикиши ва ғўза тупидаги пастки ярусларда кўсақлар моғорлаб чириши мумкин. Шу сабабли юқоридаги тавсияларга амал қилиш талаб қилинади.

Уруғлик пахта ҳосилини теришдан 1-2 кун олдин ҳар бир уруғ кўпайтириш даласида техник

хомашёси чиппак (брак) қилинган оилаларнинг ва қилинмаган оилалардаги касалланган ўсимликларнинг пахтаси териб олинади. Элита уруғчилик хўжалиқларининг уруғ кўпайтириш кўчатзорларидан ва биринчи авлодли экинларидан олинган уруғлар, нав ва уруғлик сифати бўйича Давлат стандарти талабларига тўла жавоб бериши керак. Уруғлик пахта етиштирувчи бирламчи ва элита уруғчилик хўжалиқлари ва уруғчилик фермер хўжалиқларида махсус комиссия томонидан текширув-апробация ўтказилгандан сўнг, уруғлик пахтани териб олишга рухсат берилади. Бунда териб олиш тартибига қатъий риоя қилган ҳолда чигит экиш графиги бўйича, олдин техник пахта ҳосили териб олингандан кейин уруғлик далалари теримига киришिलाди.

Марказий минтақа ҳисобланган Фарғона водийси, Тошкент, Сирдарё, Жиззах вилоятларида уруғлик пахта ҳосили ғўза тупининг пастки қисмидан ҳисобланганда 3-7 ҳосил шохларидаги биринчи ва иккинчи ўринда жойлашган кўсақлар пахтасидан териб олинади. Бунда уруғчилик хўжалигининг йўналишига қараб, уруғлик авлодлари бўйича алоҳида теририлиши шарт.

Уруғлик учун териладиган пахта ҳосили умумий кутилаётган ҳосилнинг 40-45 фоизини, ҳосилдорлик юқори бўлганда эса 50-55 фоизини ташкил этиши лозим. Акс ҳолда, уруғликнинг сифат кўрсаткичлари пасаяди. Уруғлик пахта ҳосили мутахассислар назоратида териблиб, намлиги 8,0 фоиздан юқори бўлмаган ҳолда пахта тайёрлов корхоналарига топширилади. Пахта тозалаш корхоналари апробация комиссиясининг тақдим этган далолатномаларига асосан навлар, авлодлар бўйича алоҳида-алоҳида тўдаларда (бунтларда) жамғарилади.

Мутахассислар томонидан O'zDSt 642:2013 "Уруғлик пахта. Техникавий шартлар" бўйича уруғлик учун яроқли деб топилган ғўза майдонлари бегона ўтлардан ва бошқа нав аралашмаларидан тозаланган бўлиши керак. Далада камида 70% кўсақлар очилганда уруғлик пахтани теришга рухсат этилади. Теримдан олдин теримчилар уруғлик пахтани териб олиш тартиби билан таништирилиши шарт. Уруғчилик фермер хўжаликлари уруғчи агрономи, пахта уруғчилиги бирлашмаси мутахассислари ва «Давуруғназорат» инспекторлари назорати остида уруғлик пахта терилиши ташкил этилиши шарт.

Уруғлик пахтани териб олишда пастдаги ва 8-ҳосил шохидан юқори шохлардаги ҳамда ғўзанинг асосий тупидан узоқ жойлашган, касалланган, мажбуран очилган, зараркунанда ҳашаротлар билан зарарланган кўсақлар пахтасини териш қатъиян таъқиқланади. Уруғлик пахтани терувчи ҳар 10 та теримчи устидан битта назоратчи қўйилиши лозим.

! **Диққат. Дефолиация агротадбири навларни турга хос бўлмаган ўсимликлардан тозалангандан сўнг, асосий (3-7 ҳосил шохдаги) уруғлик пахта ҳосили териб олингач, дефолиантлар билан ишлов берилади.**

Қўлда терилган уруғлик пахта ҳосилини махсус майдончаларда қуёш нурида ёйилиб қуритилса уруғлик сифати юқори бўлади.

Элита ва биринчи авлодди уруғлик пахтани териш муддати 10 октябрдан кечиктирмасдан тамомланади. Элита уруғлик пахта хомашёси махсус тайёрланган майдонларда қуритилади ва пахта заводлари томонидан ажратилган қопларга жойланади. Элита уруғлик пахта солинган қоп-қанорларда элита хўжалиги номи, ғўза навининг номи ва авлоди (элита авлодлиси) кўрсатилади ва махсус омборларда қатъий назорат остида сақлашга топширилади.

! **Уруғлик пахтани териб олишда юқоридаги пахта терими қоидаларига тўлиқ риоя қилиш талаб этилади. Уруғлик пахтани териш қоидаларига амал қилмаган, яъни 8-ҳосил шохидан тепада жойлашган, мажбуран очилган, сифатсиз уруғлик пахта хомашёсини териб олиб, уруғлик сифатида топширган фермер хўжаликлари раҳбарлари ва уруғчилик хўжаликлари раҳбарларига қатъий чоралар кўрилади. Бунда уруғлик пахта етиштириш учун танловга қатнашишга рухсат берилмаслиги ёки шундай ҳоллар кузатилганда уруғлик учун тўланадиган устама ҳақлар олиб ташланиши белгилаб қўйилган.**

Элита ва авлодди уруғлик пахта хомашёси пахтани қайта ишлаш корхоналарида бошқа навлар билан аралашиб кетишига мутлақо йўл қўйилмайди. Ҳар бир пахта тозалаш корхонасида битта навнинг уруғлик чигитлари ишланиб, тозаланиб бўлгунча бошқа навларнинг уруғлик пахта хомашёсини тозалашга рухсат этилмайди.

Уруғлик учун ғўза етиштиришда юқорида келтирилиб ўтилган агротадбир ва қоидаларга тўлиқ амал қилиш юқори уруғлик пахта ҳосили олинишига ҳамда сифатли уруғликлар етиштирилишига замин яратилади.

Жамолхон АХМЕДОВ,
б.ф.д., профессор,
Шухрат КОЗУБАЕВ,
қ.х.ф.д., профессор,
Мирзаолим АВЛИЯКУЛОВ,
қ.х.ф.д., катта илмий ходим,
ПСУЕАИТИ.

ПАХТА ТЕРИШ МАШИНАЛАРИНИНГ ИШ УНУМИНИ ОШИРИШ ОМИЛЛАРИ

Пахта-тўқимачилик кластерлари ва фермер хўжаликларида етиштирилган пахта ҳосилини қисқа муддат ичида сифатли йиғиб олиш кўп жиҳатдан пахта териш машиналарини юқори унумдорлик билан ишлатишга боғлиқ. Бунинг учун ҳар бир терим кунидан тўла фойдаланиш, машиналарни кун бўйи бетўхтов ишлатиш, қисмларда юзага келадиган носозликларни даланинг ўзида бартараф этиш чораларини кўриш керак.

Энг аввало, техникани кўп йиллик тажрибага эга бўлган, машина қисмларини, айниқса, терим аппаратини созлашни яхши биладиган, “пахта териш машинасининг механик ҳайдовчиси” деган сертификати бор механизатор қўлига топширмоқ даркор.

Пахта ҳосилини йиғиб-териб олишнинг илғор усули – бу кластерлар ва фермерлар гуруҳида йиғиш – ташиш отрядларини ташкил этишдир. Отряд усули пахта териш машиналарининг смена давомида юқори иш кўрсаткичларига эришишни таъминлайди, меҳнат ва моддий маблағлар сарфи анча қисқаради.

Ҳар бир отряд таркиби далаларни машина теримига тайёрлаш, пахта териш, пахта ташиш, техник хизмат кўрсатиш ва маданий – маиший хизмат звеноларидан иборат бўлиши лозим.

Отрядига машина теримини ташкил этишда катта амалий тажрибага эга бўлган муҳандис ёки агроном раҳбарлик қилади.

Далаларни машина теримига тайёрлаш звеносининг вазифасига пахта майдонларини теримга сифатли қилиб тайёрлаш, йўл, ўқариқ ва бешмакларни текислаш, бурилиш майдонларини очиш қиради.

Пахта териш звеноси

1000 гектар пахта майдони учун бир отрядда 3 та пахта териш звеноси ташкил қилинади. Уларнинг вазифаси – ҳосилни исроф қилмасдан тез йиғиб олишдан иборат. Бутун отряднинг ишлаш

ритми пахта териш звеноларининг уюшқоқлик билан фаолият кўрсатишига боғлиқдир. Бир звенога 4-6 та МХ-1,8 пахта териш машинаси бириктириб қўйилади. Иш икки сменада ташкил қилинганда ҳар бир терим агрегатида 2 нафар механик-ҳайдовчи ишлайди.

Пахта териш машиналаридан унумли фойдаланиш учун унинг ҳар бирига бир кунда териб улгурадиган 4-6 гектар пахта майдони ажратилади.

Звено ихтиёрида грейдерлар ва булдозерлар осилган 4-5 та чопиқ трактори ва ер текислагичлар бўлади. Звено бошлиғи (одатда, механик ёки энг тажрибали механизатор) бажарилган ишни далолатнома бўйича отряд бошлиғига топширади. Унда иш сифати, ҳажми ва бажарилиш муддатлари кўрсатилган бўлади.

Пахта ташиш звеноси

Ҳар бир отрядда 2 та пахта ташиш звеноси ташкил этилади. Бу звеноларнинг вазифаси пахтани машина бункерларидан тайёрлов пунктигача тўхтовсиз ташиб туришдан иборат.

Битта звено 4-6 та тўрт гилдиракли трактор ва пахта ташийдиган 8-12 та тиркамалардан ташкил топган. Ишни икки сменада ташкил қилиш

Звено бошлиғи пахта ҳосилини машинада теришда қуйидаги қоидаларга қатъий амал қилиши лозим:

пахта даласи бутун кенглиги бўйича 10 қатордан иборат алоҳида-алоҳида пайкалларга ажратилади ва улар нишон қозиклари билан белгиланади. Пайкаллардаги қаторлар ёндош қатор ораларидан бошлаб саналади; қаторларга кириш олдидан аппарат иш тирқишининг кенглиги ростланади. У пахта ҳосилдорлиги ва ғўзаларнинг ривожланганлик даражасига қараб 22-40 мм атрофида ўрнатилади; аппаратлар ёндош қаторларга кирмаслиги керак, чунки бундай қатор ораларининг кенглиги турлича бўлгани туфайли ғўза тўплари иш тирқишига эгилиб киради, пахта ерга кўп тўкилади ва аппаратлар ғўзаларни шикастлайди; қаторларга кириш олдидан аппарат ва вентиляторлар ишга туширилади ва тракторнинг зарур тезлик узатмаси кўшилади. Двигател энг катта тезликда ишлашга қўйилади; аппарат иш ҳолатига туширилади. Қайрилиш жойларида охириги ғўза тўплари бошқарилувчи ғилдираклар билан тенглашгандан кейингина машинани оҳиста ва раван қайириш керак; даланинг бошида ғўза тўплари аппарат иш тирқишига тўппа-тўғри кириши лозим. Пайкаллардан чиқаётганда охириги ғўза тупи иш тирқишидан ўтгандан кейингина, двигателнинг айланиш частотасини камайтириш мумкин; терим аппаратининг ерга нисбатан баландлиги ғўза тупидаги пастки кўсакларнинг пахтаси тўла териладиган, барабанларнинг пастки дисклари эса пуштага тегмайдиган қилиб ўрнатилади. Механик-ҳайдовчи аппарат рамкаси тупроқни сидирмаётганини ва катта кесаклар иш тирқиши олдини тўсмаётганини доимо кузатиб бориши керак; қабул камералари тиқилиб қолганда машина, аппарат ва вентиляторни дарҳол тўхтатиб, тиқилган нарсаларни олиб ташлаш, носозликларни бартараф этиш лозим. Қабул камераси тиқилиб қолганда иш давом эттирилса, пахта ерга кўп тўкилади, шпинделларга пахта ўралашади ва ажратгичлар синиб кетади; шпинделлар сатҳи – шира босмаган ва пахта толалари билан ўралмаган – тоза бўлиши лозим. Шпинделлар ифлосланганда уларни босим остидаги сув билан ювиб – тозалаш шарт. Акс ҳолда, машинанинг агротехник кўрсаткичлари 3-4 фоизга пасайиб кетади; бункер пахта билан тўлганда дарҳол бўшатиш лозим. Бункери кўтарилган машинани юргизиш қатъиян ман этилади; қаторлардан чиқишда, пахтани бўшатишда, бир даладан бошқа далага ўтишда ва йўлда юрганда аппаратлар транспорт ҳолатга кўтарилади. Машинани узоқ масофага ҳайдаб боришда терим аппаратларини транспорт ҳолатга кўтариш ва уларни тирак ёрдамида қимирламайдиган қилиб қотириш керак, шунда аппаратлар ўз-ўзидан ерга тушиб кетмайди.

мақсадида звенога 8-12 нафар механизатор ва 4-6 нафар ёрдамчи ишчи бириктириб қўйилади.

Техник хизмат кўрсатиш звеносининг асосий вазифаси – машиналарга сменали техник хизмат кўрсатиш ишларини ўз вақтида ва юқори сифатли қилиб бажариш, смена давомида юз берган носозликларни бартараф этиш, ишдан чиққан деталларни даланинг ўзида таъмирлаш ёки алмаштиришдан иборат.

Звено таркиби 6 кишидан: мастер-созловчи, икки нафар шофёр-чилангар, тракторчи, электр пайвандчи ва ёнилғи қуйувчидан иборат бўлади. Звенога кўчма устахона, техник хизмат кўрсатиш, ёнилғи қуйиш, пайвандлаш агрегати ҳамда шпинделларни ювиш қурилмаси бириктирилади.

Маданий-маиший хизмат звеносининг вазифасига иссиқ овқат, чой тайёрлаш ва уларни далага етказиб бериш, ишдан ташқари вақтда машина терими қатнашчиларининг дам олиши-

ни ташкил этиш; янги газета, журнал, китоблар олиб келиш, бадий ҳаваскорлик жамоаларини далада чиқишларини уюштириш; йиғиш-ташиш отрядининг ҳамма аъзоларига теримнинг бориши ҳақида ахборот бериб туриш каби тадбирлар киради.

Звено таркибида шунингдек, отряд аъзоларининг соғлигини назорат қилиш, зарур бўлиб қолганда биринчи тиббий ёрдам кўрсатадиган фелдшер ёки ҳамшира бўлади.

Шундай қилиб, пахта териш машиналарининг иш унумдорлигини ошириш, уларга даланинг ўзида техник хизмат кўрсатиш ишлари сифатли этилса йиғим-теримни қисқа муддатларда якунлаш, ҳосилдан бўшаган майдонларга ғалла ёки оралиқ экинларни экиш ишларини сифатли бажарилиши таъминланади.

Муҳаммад ТОШБОЛТАЕВ,
т.ф.д., (ҚХМЭИ)

Республикамиз минтақаларининг табиий иқлим, тупроқ шароитлари хилма-хиллиги сабабли ғалла етиштиришнинг агротехнологияси ҳар бир минтақада ўзига хос бўлиши ҳамда қуйидагиларга асосланиши яхши натижа беради.

ЭРТАНГИ БАРАКА БУГУНГИ ҲАРАКАТДА

Мамлакатимизда 2024 йил ҳосили учун бошоқли дон экинларини экиш мавсумини сифатли ўтказиш хусусида

Кузги буғдойни энг яхши ўтмишдош экинларидан кейин жойлаштириш, янги, истиқболли, юқори ва сифатли дон ҳосили берадиган, ноқулай ташқи муҳит омилларига, касалликларига, шўрга, қурқоқчиликка ва иссиқликка чидамли навларни танлаш ҳамда тўғри жойлаштириш, тупроқни етарли миқдордаги озиқа моддалар билан таъминлаш, амал даврида табақалаштирилган ҳолда азотли ўғитлар билан озиқлантириш, касаллик ва зараркунандаларга қарши курашни ўз вақтида ўтказиш жуда муҳимдир. Дончиликни ривожлантиришда дон етиштиришнинг илмий асосланган инновацион технологияларни қўллаш ҳам катта аҳамият касб этади.

Ўтказилган кўп йиллик илмий изланишларнинг кўрсатишича, мамлакатимиз суғориладиган майдонларида ҳосилдорликни 100-120 центнерга етказиш ва ундан ҳам ортириш имкониятлари мавжуд.

Кейинги йилларда Республикамизда июни-июл ойларида бўладиган иссиқни май ойининг иккинчи ўн кунлигида кузатилаётгани учун эрта муддатларда экилган кузги бошоқли дон экинларни ҳосил элементларини уруғ шаклланишига, чангланишига салбий таъсир этмоқда. Натижада бошоқдаги бошоқчаларда дон тўла шакланмасдан, пуч бўлиб қолиши кузатилиб, ғалла ҳосилининг паст бўлишига асосий сабаб бўлмоқда.

Шунинг учун Республикамизда бошоқли дон экинларини экиш меъёри ва муддатларига минтақа тупроқ-иқлим шароитларини ҳисобга олган ҳолда белгиланишини тақозо қилмоқда.

Ғалла ҳосилини камайтирмаслик, глобал иссиқлик шароитида бошоқли дон экинларидан юқори ҳосил олиш учун, иссиқлик кучайгунга қадар пишиб етиладиган ўта эртаки кузги буғдой навларини экиш лозим. Бундай эрта, май ойида пишиб етиладиган ғаллалар 1-2 суғориш сувини иқтисод қилади ва бошқа иқтисодий тежамкорликни таъминлайди, қолаверса, Республикамизда дон ҳосилдорлигининг камайиб кетишига йўл қўймайди.

Кейинги йилларда асосий ва такрорий экин сифатида соя, мош ва бошқа дуккакли экинларнинг қўшилиши тупроқ унумдорлигини сақлаш ва оширишга хизмат қилмоқда.

Республикамизда 2024 йил ҳосили учун бошоқли дон экинларини экиш ишларини белгиланган муддат ва меъёрларда тез ва сифатли қилиб бажаришда мутасадди раҳбар ва мутахассислар, фермер хўжалик раҳбарлари қуйидаги агротехник тадбирларга алоҳида эътибор қаратишлари керак бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг табиий-иқлим, тупроқ шароитлари хилма хиллиги сабабли кузги буғдой етиштириш технологияси ҳар бир минтақанинг ўзига хос бўлиши керак. Кузги

бошоқли дон экинларини энг яхши ўтмишдош экинларидан кейин жойлаштириш зарур.

Интенсив типдаги ўта эртапишар, эртапишар май ойи охирига бориб пишадиган, юқори ва сифатли ҳосил берадиган, кам сув ва озуқа талаб этадиган, пакана ва яримпакана навларини танлаш, жойлаштириш, тупроқни етарли миқдордаги озиқа моддалар билан таъминлашга алоҳида эътибор бериш даркор.

Кузги буғдой экиш учун ерга ишлов бериш қишлоқ хўжалик экинларини етиштиришдаги энг асосий тадбирлардан бири ҳисобланади. Ўсимликнинг ўсиши ва ривожланиши учун тупроққа ишлов бериш йўли билан тупроқда мақбул сув, ҳаво ва озиқа режими яратилади. Бу эса, ўз навбатида, кузги буғдойнинг ўсиши ва ривожланишини яхшилади, натижада ҳосилдорлик ва дон сифати ортишини таъминлайди.

Ерни экишга тайёрлаш иккига бўлинади.

Тупроққа асосий ишлов бериш ва экиш олди-дан тупроққа ишлов бериш. Тупроққа ишлов беришдан асосий мақсад-тупроқни зичланган юза қатламини сифатли қилиб юмшатишдан иборат. Ер юмшатишда тупроқ зичлиги бузилиб ғовақлиги ортади. Ҳайдов қатламидаги тупроқни физик хоссалари, сув, ҳаво, иссиқлик ўтказиш тартиби яхшиланади.

Микроорганизмлар фаолияти кучайиб органик массаларни чириши тезлашади ва турли маъданли бирикмалар ўсимлик томонидан осон ўзлаштириладиган ҳолга келади. Кузги буғдой экиладиган ерларни ишлаш тизими ундан олдин шу майдонга қандай экин тури экилганлигига боғлиқ.

Бошоқли дон экинлари, маккажўхори ёки сабзот экинларидан кейин ер одатда қуриб қолиши натижасида ҳайдалганда палахса кесак кўчади. Бундай кесакларни майдалаш қийинлашади. Шунинг учун, бундай ер майдонлари дастлаб енгил суғорилади ва тупроқ етилиши билан

дискли юмшаткич ёки чимқирқар ёрдамида 10-12 см чуқурликда юза юмшатилади ва ундан кейин 20-22 см чуқурликда ағдариб ҳайдалади. Бундай чуқурлик кузги буғдой етиштиришда энг мақбул ҳисобланади.

Ерни беда ёки силос учун экилган маккажўхоридан кейин буғдой экишга тайёрлаш учун ПЯ-3-35, ПД-3-35 русумли икки ярусли омовларда камида 30-35 см чуқурликда ҳайдалиши мақсадга мувофиқ. Кузги буғдой, сабзавот экинларидан кейин экиладиган бўлса ерга енгил 18-20 см чуқурликда ишлов бериш самарали ҳисобланади. Кузги буғдой экиладиган дала қанча нотекис ва паст-баланд бўлса, уни суғориш қийинлашади, уруғ униб чиқиши бир хилда текис бўлмасдан, кўчат сийраклашади. Шу сабабли ерни юза юмшатиш, тупроқни майин қилиш ҳамда тупроқни ҳайдов қатламида ҳаво алмашинувини яхшилаш учун ер бороналаниб мола босилади.

Республикаимизда экиладиган кузги буғдойнинг 70-80 фоизи ғўза қатор ораларига экилади. Бундай ҳолда буғдой экиладиган ер майдонлари энг биринчи навбатда ғўза қатор ораларида уруғлари пишиб турган бегона ўтлардан тозаланиб, ғўза қатор оралари КРХ-4, КРХ-3,6, КХУ-4, КРН-4 каби универсал культиваторлар ва шу сингари бошқа мосламали техникалардан фойдаланиб юмшатилади.

Агарда ғўзапоялари йиғиштириб олинган ер майдони бўлса, ундай ер майдони 10-12 см чуқурликда чимқирқар ёрдамида юза юмшатиладиган кейин 20-25 см чуқурликда шудгорланади. Ғўза қатор ораларини кузги буғдой экишга тайёрлашда шундай эътибор қаратилиши керакки, ғўзапояларни таги ҳам текис қилиб юмшатиладиган ғўза қатор ораларига уруғ экиладиган майдон кенгаяди. Бу эса навбатида майдондаги мақбул кўчат қалинлигини белгилайди.

Худудларнинг оч тусли бўз тупроқ шароитида ўтказилган тажрибаларда дала шароитида уруғ унвчанлик ғўза қатор ораларига экилган нисбатан очиқ ер майдонида экилган вариантларда 4,2-4,6 фоизга, юқори ўсимликларни қишда нобуд бўлиши эса ғўза қатор ораларида экилганда 10,7-11,2 фоизни ташкил этган. Бу ҳолат ғўза қатор ораларига экилган буғдой тупланиш бўғинининг юза жойланиши билан боғлиқ. Ундан ташқари, буғдой очиқ ер майдонида экилганда ер текис ва сифатли қилиб экишга тайёрланади. Шу сабаб бундай ерда уруғ униб чиқиши ва ўсимликларнинг

ўсиши ва ривожланишига етарли шароит яратилади. Тупроққа ишлов бериш тизими нотўғри танланадиган бўлса, энг яхши ўтмишдош экин тури энг ёмон бўлиб қолиши мумкин.

Ҳар бир ўтмишдош экин туридан кейин тупроққа ишлов бериб, ерни экишга тайёрлашни ҳам ўзига хос хусусиятлари бор. Суғориладиган ер шароитида кузги буғдой учун ўтмишдош экин сифатида ғўза, кўк масса учун маккажўхори, дон учун маккажўхори ва охириги йилларда дуккакли дон, кунгабоқар экиладиган майдонлар ҳам кенгайиб бормоқда. Кузги ва баҳорги буғдойдан бўшаган ер майдонларига қайта буғдой экишни режалаштирмаслик лозим.

Экиш олдидан фосфорли ва калийли ўғитларни йиллик меъёрини тупроқни таъминланганлик даражасига қараб гектарига соф ҳолда 90-120 кг. миқдорда белгилаб, 100 фоиз экишдан олдин берилишини таъминлаш, кўп йиллик тахлиллар шуни кўрсатадики, фосфорли ва калийли ўғитлар билан ўғитланмаган майдонларда вегетация даврини гуллаш, сут, мумпишиш даврида фосфор танқислиги туфайли

бошоқлар тўлиқ шаклланмасдан, бошоқдаги доннинг 25-30 фоизи пуч бўлиб қолиши натижасида 1000 дона доннинг вазни 40-42 грамм ўрнига 30-35 граммга пасайиб кетиши билан бирга ҳосилдорликнинг 15-20 центнерга камайишига олиб келади. Вегетация даврида азотли минерал ўғитлар билан озиклантириш меъёрини гектарига соф ҳолда 180-210 кг миқдорда белгилаб, табақалаштирилган ҳолда туплаш, найчалаш ҳамда бошоқлаш фазасида навларни биологик хусусиятидан келиб чиқиб амалга ошириш дон ҳосили ва сифатининг ошишини таъминлайди.

Ўзбекистоннинг суғориладиган ер шароитида кузги буғдой учун ўтмишдош экин сифатида ғўза, кўк масса учун маккажўхори, дон учун маккажўхори ва охириги йилларда кунгабоқар экиладиган майдонлар ҳам кенгайиб бормоқда.

Ҳалладан юқори ва сифатли ҳосил олишнинг гарови экиш муддатларига қатъиян риоя қилишдир, шунинг учун Республикаimizда бошоқли дон экинларини экиш муддатларига минтақа табиий иқлим, тупроқ шароитларини ҳисобга олган ҳолда белгилашни тақозо этмоқда.

1. Республикаimizнинг шимолий минтақаси Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилоятларида ернинг шўрини ювиш ишларини тезлаштириб, ерни сифатли экишга тайёрлаб, бошоқли дон экинларини экиш ишларини сентябр ойда якунлаш мақбул муддат ҳисобланади.

2. Жанубий минтақа Қашқадарё, Сурхондарё ҳамда марказий Тошкент, Сирдарё, Жиззах, Самарқанд, Бухоро, Навоий, Фарғона водийси: Андижон, Наманган, Фарғона вилоятлари табиий иқлим, тупроқ шароитларида бошоқли дон экинларини энг мақбул экиш муддатлари сентябр ойдан то 15 октябргача ҳисобланади.

Республикаimizнинг турли-иқлим, тупроқ шароитларига кузги буғдой навларини жойлаштирида навларни биологик хусусиятларини, (эртаки, ўртаки, кечки) инобатга олган ҳолда амалга ошириш юқори ҳамда сифатли дон олишини таъминлайди.

3. Бошоқли дон экинларини кечки, ўртаки кечки навларини Андижон-2, Аср, Ўзбекистон-25, Давр, Ўзбекистон-25, Навбахор, Кадр, Нодир, Азиз Гром, Гурт, Безостая-100, Антонина, Алексеевич, Ахмад, Тимирязевка-150, Собербаш, Гомер, Веха, Зимница, Васса, навларини экиш муддатларини 20-август-20 сентябр муддатларда.

4. Интенсив типдаги ўта эртапишар Ультра, Флеш эртапишар Марс-1, Чиллаки, Бобур Андижон-4, Звезда, Ёғду, Аср чилгиси, Яксарт, Замин-1, Семруғ, Ҳозғон, Бунёдкор, Туркистон, Кўкбулоқ, Ҳосилдор, Шамс, Хисорак, Дўстлик, Истиқлол, Еланчик, Есаул, Старшина навларни эса экишни кечки муддатларида 20 сентябрдан 15 октябргача экиш мақсадга мувофиқдир.

5. Ҳалла экиш меъёрлари албатта экиш муддатлари ўз вақтида белгиланиб, ғалла экишга киришилганда уруғ меъёри, ҳар гектарига уруғлигининг минг дона дон вазнига қараб 200-220 кг дан сарфланиши ёки бир гектар майдонга 4.5-5.0 млн. дона унувчан уруғ ҳисобида белгилаш мақсадга мувофиқдир. Агар экиш муддатларидан кечиксагина гектарига экилаётган уруғлик меъёрини 10-15 фоизга ошириш тавсия этилади.

6. Экишга тавсия этилган, янги истиқболли ҳамда хориждан келтирилган ғалла навларини республикамизнинг ҳар бир минтақа табиий иқлим, тупроқ шароитларида етиштириш агротехникасини инновацион ресурстежамкор технологияларга асосланиб, мутахассислар томонидан тавсия этилган экиш меъёри ва муддатларига амал қилиш, ғалла ниҳолларини тиним даврга туплаган ҳолда киришини таъминлаш ғалладан юқори ҳамда сифатли дон ҳосил олишга замин яратади.

7. Ғаллачиликда дон ҳосилдорлиги ва дон сифатини оширишда мавжуд бўлган барча имкониятлардан, биринчи навбатда, юқори маҳсулдор навлардан фойдаланишда уларнинг биологик хусусиятларини инобатга олиб парваришlash.

8. Аммо ҳар қандай яхши нав ҳам экиш сифати юқори бўлган юқори навдор уруғликлардан экилганда барча етиштириш агротехника қоидаларига тўғри амал қилинса, касаллик ва ҳашаротлардан холи бўлса, у ҳеч қачон ўз ирсий хусусиятларини ҳамда потенциал ҳосилдорлик имкониятларини пасайтирмайди.

Юқоридаги тавсияларнинг республикамиз фермер, кластер ҳамда деҳқон хўжалиги раҳбарлари томонидан ўз муддатида, сифатли амалга оширилиши ғалладан юқори ва сифатли ҳосил олинишини таъминлайди.

Равшанбек СИДДИҚОВ,
Дон ва дуккакли экинлар илмий-тадқиқот
институти директори, қ.х.ф.д., профессор,
РФА ва Турон ФА академиги.

Лалмикор майдонларда қаттиқ буғдой етиштириш ва парваришlash

Ўзбекистонда сифатли қаттиқ буғдой дони етиштиришни кўпайтириш, унга бўлган эҳтиёжни тўлиқ қондириш имкониятлари мавжуд. Бу вазифаларни амалга ошириш учун қаттиқ буғдой экинини мақбул минтақаларга жойлаштириш, селекция ва уруғчилигини ривожлантириш, агротехник тадбирларни белгиланган муддатларда ўтказиш орқали юқори ҳосилдорликка эришиш талаб этилади.

Лалмикор ҳудудларда етиштирилаётган қаттиқ буғдой донининг сифат кўрсаткичлари суғориладиган ерларда етиштирилаётган қаттиқ буғдой навлари донининг сифатига қараганда юқори бўлади. Шу сабабдан, Марказий Осиёда ҳам қаттиқ буғдой азалдан лалми майдонларда экиб келинган.

Бугунги кунда республикамизда жами 752,9 минг гектар ҳайдаладиган лалмикор майдонлар мавжуд бўлиб, шундан 91,1 минг гектар текислик минтақаларга, 560,2 минг гектар қир-адирлик минтақаларга, 101,6 минг гектар тоғолди ва тоғли минтақаларга тўғри келади.

Лалмикор майдонларнинг текислик ва қир-адирлик минтақалари табиий иқлим шароити сифатли қаттиқ буғдой дони етиштиришга қулай

ҳисобланади. Республика бўйича лалмикор майдонларда кузги муддатларда экиш учун давлат реестрига киритилган қаттиқ буғдойнинг бир қанча навлари яратилган бўлишига қарамай, бу навларнинг экин майдонлари жуда камлиги, қаттиқ буғдой навларини етиштиришга ихтисослашган махсус уруғчилик фермер хўжаликларининг йўқлиги, қаттиқ буғдой экиннинг қишлоқ хўжалик экинларини жойлаштириш режасига киритилмаганлиги ҳамда республика миқёсида қаттиқ буғдой уруғчилигига етарли эътибор берилмаётганлиги унинг илмий асосланган етиштириш агротехнологияси ишлаб чиқилмаганлиги сабабли республикамизда ривожланиб бораётган макарон ва кондитер саноатининг қаттиқ буғдой донига бўлган талабини

тўлиғича таъминлай олмаяпти.

Мамлакатимизда қаттиқ бўғдой майдонлари-ни янада кенгайтириш, ҳосилдорлигини ошириш, юқори сифатга эга дон етиштиришни таъминлаш бугунги куннинг долзарб вазифаларидан ҳисобланади.

Қаттиқ бўғдой экиш учун ер тайёрлаш

Лалмикор минтақаларда тупроққа ишлов бериш усули ва чуқурлиги экин турига, экиш мuddати ва ўтмишдошга қараб ўзгаради.

Лалмикор майдонларда ғалладан бўшаган ерлар октябр ойининг биринчи ярмидан бошлаб плуглар ёрдамида 20-22 см чуқурликда ағдариб ҳайдалади. Бу вақтда тупроқда намликнинг ниҳоятда кам бўлиши натижасида шудгор қилинган далаларда катта-кичик кесаклар пайдо бўлади. Ҳозирги пайтда бу кесакларни майдалаш учун роторли фрезер, БДТ-3, БДТ-9, ЛДГ-10 русумли оғир дискали бороналардан фойдаланилади. Тоғолди лалмикор ҳудудларда ён бағирлар албатта кўндалангига шудгор қилиниши тупроқнинг ёмғир ва жала натижасида ювилиб кетишининг олдини олишдаги муҳим тадбирлардан бири ҳисобланади. Шу сабабли айрим йилларда ерни экишга тайёрлаш ва экиш ишларини тупроқда етарли нам тўплангандан сўнг, яъни октябрнинг охири ва ноябр ойларида олиб боришга тўғри келиши мумкин.

Қаттиқ бўғдой уруғини экишга тайёрлаш

Жамғарилган уруғлик дон махсус ғалла тозалаш машиналари (СМД-4, ОВП-20, Петкус) билан давлат стандарт талаблари асосида тозаланиб сараланади. Шундан сўнг ғалла майдонларида учрайдиган ва ҳосилга катта зарар етказадиган қаттиқ ва чанг қорақуя касалликларига қарши уруғлик дон ҳар бир тонна уруғ ҳисобига 2,5 кг дан “Далтебу”, “Бўғдойдор” (“электрохимзавод”, Ўзбекистон), “Витавакс-200” (“Юнироял Кеми-

кал”, Англия) ва бошқа тавсия этилган кимёвий воситалар билан экишдан бир ой олдин дори-ланиши зарур.

Қаттиқ бўғдой экиш мuddати ва меъёри

Республиканинг ёгин-сочин билан таъминланмаган текислик лалмикор майдонларида қаттиқ бўғдой экини уруғини экишнинг мақбул мuddати октябр ойининг иккинчи ва учинчи ўн кунлиги ҳамда ноябр ойининг биринчи ўн кунлиги, ярим таъминланган қир-адирлик минтақада октябр-нинг иккинчи ярми, тоғолди ҳудудларда эса сентябр ойининг охири, октябрнинг биринчи ўн кунлигида экиш амалга оширилади.

Экиш меъёри лалмикор минтақаларга қараб қуйидагича ўзгариб боради: Таъминланмаган текислик минтақада 110-120 кг (2,5-3,0 млн.дона), ярим таъминланган қир-адирлик минтақада 120-135 кг/га (3,0-3,5 млн.дона), тоғолди минтақаларда 135-140 кг/га (3,5 млн.дона) унвчан уруғ ҳисобида экилади.

Лалмикор майдонларда экиладиган қаттиқ бўғдой навлари

Лалмикор майдонларнинг текислик ва қир-адирлик минтақаларида экиш учун қаттиқ бўғдойнинг “Леукурум-3”, “Марварид”, “Жавоҳир”, “Ёқут-2014”, “Биллурдон” каби навларини экиш тавсия этилади.

Қаттиқ буғдой ўғитлаш

Турли лалмикор майдонларда қаттиқ буғдой экинidan юқори ва сифатли ҳосил етиштиришда маҳаллий ва минерал ўғитлар қўллаш муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Бу майдонларда ўғитлар ҳисобига олинадиган қўшимча ҳосил ва кутиладиган иқтисодий самарадорлик ёғин-сочин миқдориға, тупроқ унумдорлиғига, ўтмишдош экин туриға, ўғитларни қўллаш муддатлари, меъёри ҳамда уларнинг туриға боғлиқ.

Ёғин-сочин билан таъминланмаган текислик минтақалардаги лалмикор ерларда минерал ўғитлар аксарият йилларда самара бермайди. Фақат об-ҳаво серёғин келган (300-350 мм) йиллардагина ўғитлар қўллаш тавсия этилади. Бу йилларда қаттиқ буғдой экини учун гектарига соф таъсир этувчи модда ҳисобида 30 кг дан азотли, фосфорли ва калийли ўғитлар бериш зарур.

Ёғин-сочин билан яримтаъминланган қир-адирлик минтақалардаги лалмикор ерларда ўғитлар меъёри 40 кг/га азот, фосфор ва калийни, таъминланган тоғолди майдонларида барча ўғитлар меъёрини 50 кг/га, серёғин келган йилларда (400-600 мм) эса 60 кг/гача (соф таъсир этувчи модда ҳисобида) бериш ҳосилдорликни ўртача 4-5 центнерға ошириш имконини беради. Барча лалми ерларда фосфорли ва калийли ўғитларнинг йиллик меъёрини кузда, экиш олди-дан, азотли ўғитларни эса эрта баҳорда, ғалла майсаларининг баҳорги вегетацияси бошланган пайтда бериш тавсия этилади.

Бегона ўтларға қарши кураш

Лалмикор майдонларда бегона ўтларни камайитишда, тупроқдаги намликни сақлаб қолишда муҳим аҳамиятға эға агротехнологик тадбирлардан бири бороналашдир. Бу тадбирни ёғин-сочин кам бўладиган қуйи лалмикор ерларда март, яримтаъминланган қир-адирлик майдонларда март-апрел, тоғолди ерларда эса май ойининг биринчи ўн кунлиғида бажариш лозим.

Республика Давлат Реестриға киритилган гербицидлардан гектарига 15-20 г 75% ли Гранстар ("Дюпон", АҚШ), 10-20 г/га ҳисобида "Дафосат" ("Жуй-Зен", ХХР), 15-20 г/га 50% ли "Гранстар плюс" ("Дюпон", АҚШ), 10-20 г/га ҳисобида "Биостар" ("Экокимёбиокомбинат", Ўзбекистон) "Тайфун" (Самарқанд) ва бошқалардан фойдаланиш тавсия этилади.

Касалликларға қарши кураш

Қаттиқ буғдой экини майдонларида учрайдиган сариқ ва кўнғир занг, сариқ барг доғланиши ва бошқа касалликларға қарши гектарига 0,3 л ҳисобида 33% ли "Альтосупер" ("Сингента", Швейцария), 1,0 кг/га ҳисобида 25% ли "Байлетон" ("Байер Кроп", Германия), 0,3-0,5 л/га "Колосал" ("Август" ЁАЖ, Россия), 0,260 л/га "Титул", "Титул дуо" ("Щелково, Россия") ва бошқа фунгицидларни пуркаш тавсия этилади.

Зараркунандаларға қарши кураш

Лалмикор майдонларда қаттиқ буғдой экини ҳосилиға ва унинг сифатиға сезиларли таъсир кўрсатаётган зараркунандалардан зарарли хасва, шилимшиқ қурт, шираларға қарши курашда гектарига 0,15-0,20 л/га ҳисобида "Атилла" ва "Багирра" шунингдек яйловзорлардаги чигирткаларға қарши 0,05-0,08 л/га ҳисобида "Децис" инсектицидларни пуркаш зарур. Барча турдаги кимёвий препаратларни ҳавонинг очик, шамол тезлиғи 0,5 м/сек дан ошмаган вақтда пуркаш яхши самара беради, бунда сув сарфи гектарига 200-300 л ни ташкил этиши лозим.

Ҳасан ҚАРШИБОВ, қ.х.ф.ф.д.,
Ғулom ҒАЙБУЛЛАЕВ, қ.х.ф.д.,
Сайдали ҒАЙБУЛЛАЕВ, қ.х.ф.н.,
Лалмикор деҳқончилик илмий-тадқиқот
институтини.

Қиш тадориғи

иссиқхоналарда сабзавот етиштириш ва очик майдонда пишиб етилган сабзавот ҳосилини йиғиб олиш

Помидор

Помидор иссиқхоналарда етиштириладиган асосий сабзавот экинлардан бири ҳисобланади. У қишки иссиқхоналарда турли (кузги-қишки, қишки-баҳорги, ўтувчан ва узайтирилган) даврларда етиштирилади. Помидорнинг биологик хусусиятлари, иссиқхоналарда уни турли даврларда етиштиришда таъминладиган шарт-шароитларни, навларни тўғри танлаш, ўсимликларни парваришлаш каби барча технологик элементларни чуқур ўрганиш ва уларни ишлаб чиқариш шароитида қўллаш олиш юқори ҳосил олишга имкон беради.

Иссиқхоналарда ўтувчан муддатда экиладиган помидор навлари 2 га бўлинади, булар индетерминант навлар ёки бўйи чекланмаган, палаги доимий равишда, ўсувчи, гулшодаси ҳар 3 та баргдан кейин жойлашган навлар ҳамда детерминант навлар ёки палагининг ўсиши гулшода пайдо бўлиши билан тугалланувчи, гулшодаси ҳар 1-2 та баргдан кейин пайдо бўлувчи навлардир.

Помидор иккала туркумга эга навлар иссиқхоналарда кенг қўламда етиштирилади. Бироқ, помидорнинг индетерминант навлари асосан ойнаванд иссиқхоналарда қиш-баҳор ҳамда оралиқ экиш даврларида, детерминант навлар эса тезпишар ва ҳосили бир хил пишиб етиладиган бўлгани учун улар кузги-қишки, қишки-баҳорги ва баҳорги экиш муддатларида плёнкали иссиқхоналарга экилади.

Эсда сақлаш лозимки, помидор кўчатларини экишнинг энг яхши муддатлари бу Қорақалпоғистон Республикаси учун - август бошида, Қашқадарё вилояти учун - август охири-

да, Тошкент, Самарқанд ва Фарғона вилоятлари учун август ойининг 2-3 декадаси ҳисобланади. Ушбу муддатда кўчатлар экиб бўлинган бўлиши лозим. Кўчат экиш ишлари айрим сабабларга кўра тугалланмаган бўлса, сентябр ойининг 1-декадасида тугатиш лозим.

Қайд этилган муддатларда уруғ ва кўчат экилганда помидорнинг мевага кириши ноябр ойининг ўртасига тўғри келади. Бунда “Субҳидам”, “Гулқанд” навларининг 1 м² дан 6-8 кг; F₁ Ламия, F₁ Менхир, F₁ Пинк парадайс, F₁ Амар дурагайлари 1 м² дан 10-12 кг бўлади.

Кузги-қишки мавсумда ёруғлик паст бўлганлиги сабабли, қишки-баҳорги мавсумга нисбатан сабзавот экинларининг озикланиш майдони (экиш схемаси) бирмунча каттароқ олинади. Помидор кўчатини экиш учун икки хил экиш схемаси: бир қаторли 80х40 см ва икки қаторли лентасимон (80+80)/2х40 см қўлланилади.

Помидор кўчатлари экиб бўлингандан сўнг кўчатлар суғорилади, 4-5 кундан сўнг яна суғорилади.

Бодрина

Кўчатлар август ойида экиб бўлинади, агарда улгурилмаган бўлинса, сентябр ойининг 1-декадасида экиш ишларини тугатиш лозим.

Бодрингнинг уруғсиз дурагайлари катта озикланиш майдонига муҳтож бўлади. Бунда бир қаторли 80х50 см ва икки қаторли лентасимон (90+90)/2х50 см схемада экилади. Бу экиш схемасида 1 м² га 3 та ўсимлик жойлаштирилади. Бунинг учун ўсимлик баланд (30-40 см) жўякка экилади, суғориш эса чуқур эгатдан суғорилади.

Бодринг ўсимликларини парваришлашда ҳароратнинг энг қулай меъёрга сақланишига алоҳида эътибор берилиши лозим, яъни қуёшли

кунларда 25-28°C, ҳаво булут кунлари 20-22°C, кечаси 18-20°C бўлиши керак.

Ҳарорат 15°C дан паст бўлса, ўсимлик ўсишдан тўхтади, 45°C дан юқори бўлганда эса улар қизиб кетиб, мева тугмай қўяди. Бодринг учун иссиқхоналар ичидаги ҳаво намлиги 85-90 фоиздан кам бўлмаслиги лозим.

Бодрингни суғориш йилнинг даврига кўра амалга оширилиб, тупроқ намлиги 85-90 фоиздан пасайиб кетишига йўл қўйилмайди. Бодрингнинг партенокарпик Орзу сингари дурагайининг асосий хусусиятларидан бири тез ўсиб, жуда кўп кўк масса ҳосил қилишидир. Кўчатлари асосий майдонга экилгандан кейин, ўсимликлар бир ҳафта давомида сўриларга боғлаб чиқилади ва ҳар ҳафта оралатиб улар осилиб турган каноп ип атрофига ўраб чиқилади. Акс ҳолда, ўсимликлар эгилиб ўсиб, ерга тушиб қолади ва уларда жуда кўп мўйловчалар ҳосил бўлади. Каноп ип атрофига ўраб чиқишнинг кечикиб бажарилиши ўсимликнинг қийшиқ ўсишига ва унинг новдалари ёрилиб кетишига, ҳосил микдорининг 20 фоизга камайишига олиб келади.

Ҳосилдорликнинг ошиб боришини ва унинг юқори бўлишини таъмин этувчи энг муҳим агро-техник тадбирлардан бири бу ўсимликка шакл беришдир. Бодринг ўсимлигидан эртаги ва мўл ҳосил йиғиб олиш мақсадида қуйидагича шакл берилади. Энг пастки ён новдалардан 2 та барг ва 2 та мевачаси, ўрта қисмида 2-3 дона мева ва шунча барг қолдириб чилпинади. Шакл бериш билан бирга бодринг мўйловчаларини ҳам олиб ташлаш керак, негаки, улар орқали ўраб олинган баргларда инфекциялар кўп тўпланади.

Бодринг партенокарпик дурагайлар озикланишга жуда талабчан бўлиб, шунинг учун у нафақат илдизи орқали, балки поя ва барглари орқали ҳам озиқа берилишини талаб қилади.

Илдиздан ташқари озиклантириш, айниқса, ёруғлик кам бўлиб, тупроқ ва ҳаво ҳароратлари меъёридан паст бўлган даврларда амалга оширилиши самарали таъсир этади, чунки бундай ташқи шароитнинг пастлиги илдиз тизимининг фаолияти учун ноқулай ҳисобланади.

Пишиб етилган сабзавот экинлари ҳосилларини йиғиб олиш

Бодринг ҳосилини қўлда териш кўп қўл меҳнатини талаб этади. Бу жараёнга кетадиган харажат уларни етиштиришга сарфланадиган барча харажатларнинг 60-70% ни ташкил қилади. Етилган барра мевалари, яъни 5 см дан катта

бўлгандан бошлаб йиғиб олинади, теришда уларни палаги билан қўшиб узмасдан, бош бармоқ билан бандига салгина босиб, узиб олинади. Ҳосилни териш билан бирга, касалланган ва пишиб сарғайиб кетган мевалар ҳам йиғиб олинади. Уларнинг палакда қолиши ўсимликнинг ўсиши ва янги мева тугишини кечиктиради.

Баргли салат

Ҳосил кўчат экилгандан сўнг 30-40 кундан кейин йиғиштирилади, бунда ўсимлик илдизи билан суғуриб олиниб, силкитиб тупроқдан тозаланади ва яшикларга зич қилиб жойлаштирилади. Истеъмолга тайёр баргли салат янги, сувли, яшил, оч-яшил туп баргли, илдиз бўйни 2-3 см, баргларининг катталиги илдиз бўйнидан 8 см ва ундан юқори бўлиши керак. Уни йиғишда ва сотишда сўлиган, дағал ва сарғайган барглари бўлмаслиги керак. Баргли салатни салқин хоналарда, юқори намликда сақлаш тавсия этилади.

Укроп

Ўсимликнинг бўйи 20 см га етганда, майин масса йиққан вақтда ва энг хидли бўлганда йиғиштириш керак. Ҳосилни йиғиштириш вақти экиладиган нав ва етиштириш муддатларга кўра турличадир. Ўсимликларни йиғиштиришда илдизи билан суғуриб олинади. Укропни тупроқ юзидан юқориги қисмини кесиб йиғиштириш ҳам мумкин. Бунда суғорилгандан сўнг яна ўса бошлайди ва уни иккинчи марта ўриб олиш мумкин.

Кашнич

Ўсимликнинг бўйи 20-25 см га етганда ҳосили йиғиштирилади. Ҳосилни йиғиштиришда илдизи билан суғуриб ёки пояси ўриб олинади. Кашничнинг ҳосилдорлиги укропни кидан юқори. У мустақил экилганда 1 м² дан 5-6 кг ҳосил беради.

Рустам НИЗОМОВ, қ.х.ф.д.,
Фахриддин РАСУЛОВ, қ.х.ф.д.,
Сабзавот, полиз экинлари ва картошқачилик ИТИ.

НЕЪМАТЛАРНИНГ ҚАДРИГА ЕТАЙЛИК

Дунё ўзгарапти.

Сиёсий қарашлар, инсонларнинг турмуш тарзидаги эврилишлар балки замонга ҳамоҳангдир, лекин табиат ва иқлим ҳам ўзгарапти.

Жаҳоннинг қайсидир минтақасида ёмғир кўп ёғиши офатлар олиб келаётган бўлса, қайсидир давлатлар аҳолиси қурғоқчиликдан азият чекмоқда.

Мисол учун, яқинда интернетда ўқидим, Ҳиндистон шимолида узлуксиз ёққан ёмғир сел ва кўчкиларга сабаб бўлган, Шимла шаҳрида ўнлаб уйлар босиб қолган, қурбонлар бор.

Италия шимоли-ғарбидаги Бардонеккья шаҳрида кучли ёмғир туфайли тошқин ва кўчки содир бўлган.

Август ойнинг бошида Австрия жанубида ва Қозоғистон пойтахти Остона шаҳрида кучли ёмғирлар натижасида кўчалар сувга тўлиб, аҳоли учун ноқулайликлар юзага келган эди.

Бошқа бир томондан айрим ҳудудларда қурғоқчилик хавф солмоқда. “El País” нашрининг маълум қилишича, Испанияда 8,5 миллион аҳоли қурғоқчилик туфайли сув танқислигига дучор бўлган. Ҳукумат сувга қатор чекловларни жорий этишига тўғри келган. Каталонияда автомобилларни ювиш, боғларни суғориш таъқиқланган, сувнинг маиший истеъмолига чеклов ўрнатилган.

“The Wall Street journal” нашридаги мақолада айтилишича, Европада канализациянинг оқова сувларидан ичимлик суви олиш бошланган. Илгари Испаниянинг Каталония минтақасида фойдаланиладиган сувнинг 95 фоизи сув омборлари ва ер ости сувларига тўғри келган. Ҳозир эса кундалик ҳаётда ишлатилаётган сувнинг 20 фоизини чучуклаштирилган денгиз сувлари ташкил этади. Яна 20 фоизи канализация сувларини тозалаш орқали олинапти. Экспертлар яқин келажакда бошқа давлатлар ҳам худди шундай сувлардан фойдаланишга ўтишини башорат қилишмоқда.

Бу йил Таиландда ёғингарчилик 28 фоизга кам бўлгани шоли ва шакарқамиш етиштиришга салбий таъсир кўрсатди. Шу сабабли, сувни те-

жаш учун ҳукумат фермерларга ушбу экинлардан биттасини экиш бўйича мурожаат билан чиқди.

Грецияда ҳам зайтун етиштирувчилар қурғоқчиликдан катта зиён кўрмоқда.

Бу мисолларни келтиришдан муддао сув кўп бўлса ҳам офатларни юзага келтиришини, кам бўлса қийинчиликларга дучор қилишини эсга олишдир.

Мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги экинларидан ҳар йили барқарор ҳосил олиб келинапти, ҳудудларда ичимлик суви таъминоти йилдан йилга яхшиланиб борапти. Тўғри, глобал исиш натижасида асрий музликларнинг эриши ва иқлим ўзгариши туфайли республикаимизнинг асосий сув манбалари ҳисобланган Амударё ва Сирдарё ҳавзаларида сув ресурслари сўнгги 25-30 йилда ўртача 15-20 фоизга камайган.

Бу ҳақда кўп бонг урилаяпти. Лекин, сувга муносабатимиз ҳалиям ўзгармаяпти. Шаҳарда майсаларни суғоришга очилган сувлар асфальтга беҳуда оқиб, катта қўлмакларни ҳосил қилса ҳам, ёнидан бир амаллаб ўтамуз, ўзимизни кўрмаганга оламир, суғоришга эҳтиёжimiz бўлмаган пайтларда ҳам уйимиз олдидаги ариқдан кечаю-кундуз сув оқиб туришини ис-таймиз, оддийгина қўл ювиш учун жўмракни охиригача очиб, босим билан келаётган сувнинг 5-6 литрини беҳуда ишлатиб юборамиз.

Олдимиздан оқаётган сувнинг қадрига етаяпмизми, деган саволни ҳеч ўзимизга бериб кўрмаймиз.

Дунё ўзгарапти, иқлим ўзгарапти, биз ҳам сувга бўлган муносабатимизни ўзгартирадиган давр келди. Энг улуғ неъмат – сувни қадрлайлик, беҳуда исроф бўлишига йўл қўймайлик. Ўзгаришни, ўзгартиришни бугундан, ўзимиздан бошлайлик.

Шуҳрат СУЮНОВ,
журналист.

32 yil

**Зарафшон ирригация
тизимлари ҳавза
бошқармаси жамоаси**

**Хурриятнинг 32 йиллигини муносиб
кутиб олаётган юртдошларимизни,
соҳа ходимларини қутлуғ байрам билан
самимий табриклайди.**

Мустақиллигимиз абадий бўлсин!

Supported by the SDC

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

TOMCHI

СУВНИ ТЕЖАЙДИГАН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚўЛАШ Бўйича

ФЕРМЕРЛАРНИНГ САЛОҲИЯТИ ОШИРИЛМОҚДА

Минтақамизда сувга бўлган талаб ва эҳтиёж йилдан йилга ортиб бораёпти. Ҳозирги шароитда энг мақбул чора сифатида қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришда сувни тежайдиган технологияларга ўтишни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Ўзбекистонда сувни тежайдиган технологиялар қўлланиладиган майдон 1,2 млн гектарга, яъни жами суғориладиган ерларнинг 28 фоизига етказилди. Бундай майдонлар ҳар йили шиддат билан кенгайиб бораётган экан, ушбу йўналишда мутахассислар тайёрлаш, фермерларнинг билим ва кўникмаларини ошириш, уларни ўқитиш зарурати юзага келаяпти.

Ўзбекистон Республикаси сув хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган концепциясида белгиланган вазифаларни амалга ошириш бўйича “йўл харита”сида бу борада топшириқ берилган. Хусусан, сув тежовчи суғориш технологияларини лойиҳалаш, жорий этиш ва уларни ишлатиш бўйича малакали мутахассисларга ҳамда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларига даврий равишда сайёр ўқитиш курсларини уюштириб, кўргазмалар ўқув семинарлар ташкил қилиш, оммавий ахборот воситаларида кенг ёритиш назарда тутилган.

Швейцария тараққиёт ва ҳамкорлик агентлиги томонидан амалга оширилаётган, Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги миллий ҳамкор ҳисобланган “Ўзбекистонда сув ресурсларини бошқариш миллий лойиҳаси. II босқич” доирасида худди шу масалада кенг қўламли амалий ишларга қўл урилди.

Лойиҳа фермерларга сувни тежайдиган технологияларни жорий этишнинг ҳуқуқий ва техник жиҳатлари бўйича кўмак бериш учун Сув хўжалиги вазирлигининг Ахборот-таҳлил ва ресурс маркази (АТРМ) билан биргаликда ҳар йили Қорақалпоғистон Республикаси ва барча вилоятларда икки мавсумда амалий машғулотлар ўтказмоқда.

Мазкур машғулот иштирокчилари Ўзбекистонда сувни тежайдиган технологияларни жорий этиш бўйича меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар билан таништирилади, сувни тежайдиган технологияларни жорий этиш учун давлат имтиёзларидан тўғри ва самарали фойдаланишнинг амалий жиҳатлари ҳақида маълумот олади, сувни тежайдиган технологияларни лойиҳалаш ва ўрнатиш, улардан фойдаланишни амалий жиҳатдан ўрганади.

Шунингдек, ана шундай технологияни жорий этгани учун субсидия олган фермерларнинг далаида кўргазмалар семинарлар уюштирилиб, сувни тежайдиган технологияларни жорий этишнинг техник жиҳатлари, муаммолар ва уларни бартараф этиш йўллари ҳақида интерактив муҳокама уюштирилади.

Лойиҳа томонидан сувни тежайдиган технологияларнинг турли соҳаларини қамраб олган тарқатма материаллар тайёрланиб, ўқув машғулоти иштирокчиларига тақдим этилмоқда. Ҳозиргача машғулотларда 8691 нафар фермер ва кластер ходимлари иштирок этди. Шундан 246 нафарини аёл фермерлар ташкил этади.

Ўқув машғулоти ҳақидаги маълумотларни сув хўжалиги вазирлиги, АТРМнинг веб-сайтлари, телеграм каналидаги "ТОМСН" каналида ёритиб бориш билан бирга, тегишли мавзулар бўйича видеодарслар яратилмоқда. Видеодарслар ҳам сайт ва ижтимоий тармоқлардаги каналларга жойлаштириб борилади.

Лойиҳа "Агробанк" АТБ ҳамкорликда амалга оширилаётган "Сувчилар мактаби" фаолиятига ҳам ўз ҳиссасини қўшаяпти. Бунда сувни тежайдиган технологиялар курсини олиб борадиган тренерларни ўқитишда ёрдам берилаяпти.

Мақсад сувни тежайдиган технологияларни тушунадиган, қўлайдиган, самарали фойдаланадиган фермерлар сонини ошириш, уларнинг билим ва кўникмаларини мустаҳкамлашга ҳисса қўшиш, сувдан фойдаланиш маданиятини ўзгартиришга эришишдир.

Матлуба МУХАММЕДОВА.

Қарши магистрал каналдан фойдаланиш бошқармаси жамоаси

**Дехқон даласини сувга
тўйдириб, эл дастурхонини
тўкинлигига кўмаклашаётган
ҳамкасбларимизни,
юртдошларимизни**

**Мустақиллигимизнинг
32 йиллик айёми**

**билан самимий қутлайди.
Юртимизнинг озодлиги ва
тинчлиги абадий бўлсин!**

СУВ ЙЎЛЛАРИ РАВОН БЎЛСА...

Маълум бўлишича, мелиорация тадбирларининг сифатли бажарилиши экинларни етиштириш учун тупроқда зарур бўлган сув ва ҳаво, ҳарорат ва озик режимини, атмосферанинг ер юзасига яқин қатламида ҳавонинг ҳарорати ҳамда ҳаракатини ўзгартириш имконини беради. Натижада, ернинг унумдорлиги ортиб, ҳосилдорлик ошади, маҳсулот сифати яхшиланади. Шу билан бирга, мелиорация тадбирлари экологик муаммоларни ҳам ижобий ҳал этади.

Бу борада Қашқадарё вилоятида ҳам ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сизот сувлари сатҳини пасайтириш масаласига устувор аҳамият берилиб, тизимли чора-тадбирлар олиб борилмоқда. Бугунги кунда вилоятда суғориладиган экин майдонларининг турли даражада шўрланган ерлари мавжуд бўлиб, бу ҳол тупроқ унумдорлиги, экинлар ҳосилдорлигига доимо хавф солиб туради. Шу боисдан ҳам қишлоқ хўжалиги экинларидан юқори ва сифатли маҳсулот етиштириш учун ўзига хос агротехникани, машаққатли меҳнатни талаб этади. Шу сабаб 2023 йил вилоятда 31,2 км коллекторни реконструкция қилиш ва 4,0 км янги коллектор қуриш, шундан Муборак туманидаги «Хитой» ҳудудида коллектор тармоқларини қуриш объектида (пудратчи «Эксианҳорканалқурилиш» МЧЖ), Миришкор ва Муборак туманларидаги «Сечанкўл» туманлараро коллекторни ПК0+00 дан ПК612+90 гача реконструкция қилиш объектида (Пудратчи «Мелиотаъмирқурилиш» МЧЖ) томонидан ишлар амалга оширилмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2023 йил 20 февралдаги йиғилиш баёни асосида 2023 йилда мелиорация объектларини таъмирлаш-тиклаш бўйича 14 та лойиҳа доирасида 683 км очиқ коллекторларни тизимли таъмирлаш-тиклаш; шундан 162 км ёпиқ-ётиқ дренаж тармоқларини ювиш ва таъмирлаш, 42 дона қувурли ўтиш иншоотларини таъмирлаш, 12 дона акведук иншоотини таъмирлаш, 2 дона сув ўлчаш кўпригини таъмирлаш, 387 дона кузатув қудуқларига масофавий

мониторинг қилиш қурилмаси «DIVER» ўрнатиш ишлари 9 та пудрат корхоналари томонидан амалга оширилмоқда. Жумладан, Қарши туманидаги «Намуна», «Манғит», «Насаф», «Янгибоғ» ҳудудларидаги коллектор-дренаж тармоқларини тизимли таъмирлаш-тиклаш лойиҳаси доирасида туманнинг 4 та ҳудудида 105,7 км очиқ коллектор тармоқларини тозалаш, 9,5 км ёпиқ-ётиқ дренаж ювиш, 6 та қувурли ўтиш жойи қуриш, 1 дона акведук ўрнатиш ҳамда 12 та кузатув қудуқларини таъмирлаб, «DIVER» ускуналарини ўрнатиш ишлари амалга оширилиши белгиланган. Ушбу ишларга бош пудратчи «Мелиотаъмирқурилиш» МЧЖ томонидан амалга оширилмоқда. Яна бир эътирофли жиҳати шуки, Қашқадарё вилояти туманларида мелиоратив кузатув қудуқларини рақамлаштириш лойиҳаси доирасида вилоятнинг 5 та туманида 175 та мелиоратив қудуқларга «DIVER» ускуналарини ўрнатиш белгиланган бўлиб, бугунги кунда Миришкор туманида 25 дона, Касби туманида 9 дона «DIVER» ускуналари ўрнатилган.

Албатта, қишлоқ хўжалигида ҳосилдорликни ошириш ер ресурслари ва уларнинг бугунги кундаги ҳолатига бевосита боғлиқ. Шу боис, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга қаратилган бундай изчил тадбирларнинг амалга оширилиши вилоятда қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантириш, пировардида аҳоли фаровонлигини янада оширишда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Ўз мухбиримиз.

ТЕЖАМКОРЛИК — ҲОСИЛДОРЛИК ГАРОВИ

Бугун бутун дунё пахта етиштирувчи зироатчилари олдидаги мураккаб ва оғриқли муаммолардан бири бу бу шубҳасиз сув танқислиги масаласидир. Бу муаммони ҳал этиш усулларида бири эса томчилатиб суғориш тизимини қўллашдир. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 1 мартдаги «Қишлоқ хўжалигида сувни тежайдиган технологияларни жорий этишни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ижроси юзасидан жойларда кўплаб фермер хўжаликлари далаларида ушбу инновацион усул жорий этилмоқда. Таъкидлаш жоизки, бугун деҳқон ва фермерлар ўзлари тежамкор суғориш усулларининг афзал жиҳатларини англаб етган ва, шу боис, бу усул тобора оммалашмоқда.

“ – Жорий йилда фермер хўжалиги-мизнинг 25 гектар пахта майдонларида тежамкор тизимни ўрнатиб, шу усулда суғоришни ташкил этмоқдамиз. Бу технологиянинг устувор жиҳати кўп экан: аввало сув иқтисод қилиниб, тупроқда намнинг сақланиш даражаси миёрида бўларкан ва жўякда бегона ўтлар бўлмас экан, – дейди Қамашни туманидаги “Ҳусан бобо” фермер хўжалиги раҳбари Абдусалом Раҳматов. – Томчилатиб суғориш технологиясини жорий этган биз каби фермерларга президенти-мизнинг қарори билан субсидиялар берилаётгани ва бошқа имтиёзлар катта қулайликлар яратди ва туманимиздаги кўплаб фермерларда бу технологияга қизиқиш янада ортмоқда.

Ўз даласида тежамкор воситалар орқали самарали меҳнат қилиб даромад олаётган фермер эндиликда сувдан тежамли фойдаланишнинг яна бир усули бўлган “ёмғирлатиб суғориш” усулидан ҳам кенг фойдаланишни мақсад қилмоқда. Албатта, қўзланган мақсад бир: тежамкор суғориш орқали, энг аввало, сувдан оқилона фойдаланишни таъминлаш ва шу орқали нафақат ҳосилдорликни, балки меҳнат унумдорлигини ҳам ошириш, шунингдек, ерларнинг мелiorатив ҳолатини яхшилаб, агротехник тадбирларни самарали ва унумли амалга оширишга ёрдам беришдан иборат.

Ўз мухбиримиз.

Суратда: “Ҳусан бобо” фермер хўжалиги аъзолари

ТАШАББУС БИЛАН ТАРАҚҚИЁТГА ҚАДАМ

Мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги соҳасини тубдан ислоҳ қилиш баробарида, соҳага бозор механизмларини кенг жорий этишга алоҳида эътибор берилмоқда. Бу борада, янги хўжалик юритиш шакллари бўлган агрокластерлар, соҳа тараққиётининг муҳим тамойилига асосланган лойиҳалардандир.

Самарқанд туманидаги «Navobod Nasli Parranda» фермер хўжалиги ҳам бугун ҳудудда саноатни, қишлоқ хўжалигини муайян ривожлантириш орқали ички ва ташқи бозорда рақобатдош маҳсулотлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйган ва шу орқали меҳнат бозорида барқарор мувозанат асосидаги тараққиёт йўлидан бораётган, кластер усулида узум етиштириш, узумни қуритиш, қадоқлаш ва экспорт қилиш ҳамда насли паррандачилик, парранда озукасини ишлаб чиқариш борасида катта салоҳиятга эга йирик субъектлардан. Бугунги кунда ташаббускор раҳбар Ҳайдар Ҳроқов бошчилигидаги кластер хўжалигининг 119,9 гектар экин майдонида замонавий усулдаги узумзор барпо этилган бўлиб, унда хорижий давлатлар тажрибасига таянган ҳолда узумнинг экспортбop “оқ қишмиш” нави етиштирилмоқда. Кластер хўжалигида тоқларга ишлов бериш, агротехник тадбирларнинг барчаси техника воситалари орқали амалга оширилиб, тоқ экишга ҳам янгича усулда ёндашилган. Бу усулда маҳсулотни етиштиришнинг афзаллигини шундаки, эски усулда туманда ҳар гектарга 1000 туп тоқ кўчатлари экилган бўлса, янги кластер усулида эса тоқлар шпалерда кўтарилиб, туп сони гектарига 1 минг 650 донга тоқ кўчатлари экилиб, натижада ҳосилни 65 фоизга кўпайтириш имконияти мавжуд. Ушбу усулда 1 гектар узумзордан 23-25 тоннага узум олинганда, уни қуритиш орқали 7 тонна майиз маҳсулоти тайёрланади. Майизнинг бугунги кундаги экспорт минимал суммаси 1,5 АҚШ доллари ҳисобланганда ҳар гектардан олинадиган 7 тонна маҳсулот 10,5 минг АҚШ

доллари ёки 100 млн сўмдан зиёд ялпи даромад олиш имкониятини яратди.

Бугунги кунга келиб, замон тақозоси асосида агрокластер корхонаси қошида узумни қайта ишлаш йўлга қўйилган ҳолда, 1 млн. 200 минг АҚШ доллари миқдоридаги маблағ эвазига Белгия, Туркия, Германиядан узумни қайта ишлашга мўлжалланган замонавий ускуна келтирилди. Натижада 20 минг тонна майизни қайта ишлаш ва экспортбop маҳсулот тайёрлаш имконияти юзага келди. Шу аснода яна 31 та янги иш ўринлари ҳам яратилди.

Корхонада узум маҳсулотларини етиштириш бўйича кадрлар малакасини ошириш, бу борада илмий тадқиқотлар олиб бориш, соҳага оид янги инновациялар ва илм-фан ютуқларини амалиётга жорий этиш мақсадида Тошкент давлат аграр университетининг Самарқанд филиали профессор-ўқитувчилари билан ҳамкорлик йўлга қўйилган бўлиб, бир неча бор семинар-тренинглар ташкил этиб келинмоқда. Кўзланган натижа узумчилик соҳасида инновацион манбаларни шакллантириш, ресурс тежовчи илғор технологияларни кенг жорий этилишига эришиш.

Маълумки, экспорт масаласи бугун юрт тараққиётига дахлдor муҳим иқтисодий амалиёт. Бу борада корхона томонидан жорий йилнинг июль ҳолатига Россия, Қирғизистон, Қозоғистон, Тожикистон ва Саудия Арабистони давлатларига 5 млн 164 минг 685 долларлик экспорт амалга оширган.

Шунингдек, фермер хўжалиги томонидан яна бир йирик тармоқ, паррандачиликни жадал ривожлантириш, соҳага замонавий ва инновацион услубларни жорий этиш, маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш ва турларини кенгайтириш, шунингдек, аҳолини маҳаллий шароитда ишлаб чиқарилган сифатли ва арзон чорва маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш мақсадида Венгрия давлатининг «AVIAGEN K.F.T.» Компаниясидан бир кунлик наслдор жўжаларни олиб келиш бўйича импорт шартномаси асосида 2022 йил ва 2023 йилнинг ўтгандан даврида 490 минг бошдан ортиқ «ROSS-308» броллер бир кунлик насли жўжалар тасдиқланган эпизоотик режа асосида юқумли касалликларга текширилиб, профилактик ишлов берилиб, парваришланмоқда.

Шу билан бирга, яна бир муҳим жиҳат, фермер хўжалиги ҳудудда камбағалликни қисқартириш учун биринчи навбатда ишсизликни камайтиришга ўз ҳиссасини қўшиб, ўтган давр

мобайнида кам таъминланган оилаларнинг 71 нафар фарзандлари иш билан таъминланишига эришди. Шунингдек, корхонада ишга олинган ходимлар ва янги ҳамкорлар учун кўникма яратиш мақсадида “Ўзумчилик ва паррандачилик ўқув маркази” бир неча йилдан буён фаолият юритиб келмоқда. Мазкур ўқув марказида мутахассислар томонидан бепул ўқитилиши йўлга қўйилган бўлиб, бу келажақда иш фаолиятини олиб боришида муҳим касб этади.

Албатта, бугун «Навобод насли парранда» кўп тармоқли фермер хўжалиги раҳбари, “Дўстлик” ордени соҳиби Ҳайдар Ўроқовнинг интилишларида, ташқи бозор талабига жавоб берувчи маҳсулотлар ишлаб чиқариш орқали ҳудуд экспорт салоҳиятига улۇш қўшиш ва шу ташаббуслар замирида юрт ривожига ҳисса қўшиш, энг муҳими халқнинг турмуш фаровонлигини ошириш каби эзгу мақсадлар мужассам.

Шухрат НОРМУРОВОД,
ўз мухбиримиз.

Ҳурриятнинг 32 йиллик
шодиёнасини муносиб кутиб
олаётган замондошлари-
мизни, ҳамкасбларимизни
улۇғ байрам билан самимий
қутлаймиз.

Қалбингиз доимо қувончга
тўлсин, азиз юртдошлар!

«Navobod Naslli
Parranda» фермер
хўжалиги жамоаси

ҚУВАСОЙ БОҒЛАРИНИ КЕЗГАНДА

**Фарғонанинг сўлим
ғўшалари кўп.
Айниқса, Шоҳимардон,
Сўх, Водил ва
Қувасойнинг табиати
ҳамда ҳавоси ўзгача.
Шарқироқ сойлар,
баланд тоғлар ва
ям-яшил боғлар бу
ғўшаларнинг чиройига
янада чирой қўшади.**

– Туманимизда 691 та фермер хўжаликлари 15242,4 га экин майдонида меҳнат қилишади. Шундан 424 та фермер хўжалиги 8769,0 га экин майдонида боғдорчилик, 428 та хўжалик 294 га экин майдонида сабзавотчилик, 150 та фермер хўжалиги 1592 га экин майдонида ғаллачилик, 19 та чорвачилик фермер хўжаликлари 621 га экин майдонида меҳнат қилишмоқда, – дейди туман фермерлар кенгаши раиси Акмалхон Алигавхаров. – Жорий йил ғаллачиликда жуда катта мувафақиятларга эришдик. Маълумки, туманимиз экин майдонлари асосан қир ва адирликларда жойлашган бўлиб, тош ва шағал аралаш ерлардан иборат. Мана шундай таркибли ердан фермер хўжаликларимиз ҳар гектар экин майдонидан ўртача 80 центнердан ҳосил йиғиб олишга эришишди.

– 2010 йил 1 гектар экин майдонига олманинг “Крепсон” ва “Семеренко” навини Қува кўчатчилиги хўжалигидан олиб келиб экдик. 2014 йил яна бир гектар экин майдонига “Крепсон” ва “Голден” навларини экдик, – дейди “Оси замин шарбати” хўжалиги раҳбари Юнисали Сўфиев. – Кўчатни экиб қўйган билан унга қаров бўлмаса фойдаси йўқ. Туманимиз фермерлар кенгаши агрономи Дилдорахон Абдурахмонова ва таниқли боғбонлар билан маслаҳатлашиб, билмаганларимизни сўраб ўрганиб парваришладик. Оддий олма кўчатлари 9 йилда

ростмана ҳосилга киради. Биз экиб парваришляётган яримпакана кўчатларимиз 3-4 йилда ҳосилга кириши билан ажралиб туради. Биз кўчатларимизни 5 x 2,5 шаклида экканмиз. Сабаби, кўчатлар орасида ҳаво айланиши яхши бўлади, ёруғлик меъёрда тушади. Энг кераклиси, кўчатлар орасига ишлов беришда муаммо бўлмайди. Бундан ташқари, мен декабр ойида кўчатларимга шакл бериш ишларини бошлайман, чунки эрта баҳорда кўчатлар “яра”сининг битиши қийин бўлади. Мана бу олмаларга қурт едирмай, қип-қизил ва катта-катта бўлиб пишиши учун йил давомида 9 маротаба ишлов берилди. Гектарига ўртача 15 млн. сўмлик фосфорли, калийли ва кимёвий ўғитлар берилди. Ҳозирда 1 гектар майдонда 780 туп кўчатимиз бор. Бу ўртача 45 тонна сифатли олма дегани.

Боғи борнинг омади бор, дейишади. Чунки йиллар ўтса-да, авлодлар инсонларни яратган боғи билан ёдга олишади. Қувасой, балки, мана шундай уста боғбонлар юрти бўлгани учун ҳам гўзалдир.

Каримжон Эргашев.
ўз мухбиримиз.

Суратда: чапдан фермерлар кенгаши агрономи Дилдора Абдурахмонова, фермер Юнусали Сўфиев ва туман фермерлар кенгаши раиси Акмалхон Алигавхаров олмалар сифатини текшириб кўришмоқда.

“Истиқлол шуъласи”: Юсак марралар сари

Истиқлолнинг ўттиз икки йили. Шу йиллар эл-юртимиз учун ўз тақдирининг ҳақиқий эгаси бўлиш, кадр-қимматини англаш, муносиб ҳаёт кечириш, юртимизда ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этиш имкониятини яратди. Халқимиз турмуш фаровонлиги, дастурхонимизнинг файзу баракаси барча соҳа қатори қишлоқ хўжалиги истиқболига ҳам боғлиқ бўлгани ҳолда кейинги йилларда иқтисодиётимизнинг мазкур муҳим тармоғини ривожлантириш масаласи устувор аҳамият касб этмоқда. Айниқса, бозор муносабатларини ва хусусий мулкчилик шаклини ривожлантиришга қаратилган изчил чора-тадбирлар ўзининг юсак самараларини бермоқда. Буни юртимизда дунёнинг тараққий топган давлатлари тажрибасида ўзини ҳар томонлама оқлаган фермерлик ҳаракати жорий

қилингани мисолида яққол кўриш мумкин. Айниқса, маҳсулотни қишлоқда қайта ишлаш, янги иш ўринлари яратиш ва аҳоли турмуш фаровонлигини ошириш фермерларнинг асосий мақсадига айланди. Бунинг учун эса улар қўшимча тармоқлар сонини кўпайтиришга тинимсиз ҳаракат қилишмоқда. Самарқанд туманидаги “Истиқлол шуъласи” фермер хўжалиги раҳбари Бахтиёр Одилов ҳам ана шундай ташаббускор кишилардан.

Тадбиркор ўзи тиниб-тинчимайдиган, корхона аъзоларидан ҳам шундай ҳаракатни талаб қиладиган одам. Шунинг учун ҳам барча тармоқларда, ишлаб чиқариш соҳасида ҳам, далалардаги экинлардан ҳам мўл ҳосил етиштирилади, режалар ортиғи билан адо этилади.

– Бугун фермер хўжалигимизда аграр тармоқда ғаллачилик, мева-сабзавотчилик, боғдорчилик, чорвачилик билан бирга саноат йўналишида шифер ва арматура маҳсулотларини ҳам ишлаб чиқармоқдамиз. Эришилаётган ютуқларимиз биз тадбиркорларга яратилаётган имкониятлар ва соҳаларга қаратилаётган юсак этиборнинг амалий ифодаси бўлмоқда – дейди фермер хўжалиги раҳбари Бахтиёр Одилов. – Фаолиятимизни икки киши бўлиб оғир шароитда бошлаган бўлсак, бугун истиқлол шарофати билан 53 нафар ишчи ходимларимиз билан беш хил йўналишда фаолият олиб бормоқдамиз. Хўжалигимиз аъзолари билан ризқ-насибамиз шу заминга сочилганини, эртанги фаровон кунимиз бугунги меҳнатимизга боғлиқлигини яхши билган ҳолда меҳнат қиламиз, эришаётган ютуқларимизнинг бош омили ҳам шунда деб биламан.

Албатта, эришилаётган муваффақиятларнинг барчаси меҳнатга яраша рағбат бўлаётганидан. Ҳар йили олинаётган даромад ҳисобига хўжалик моддий-техник базаси мустаҳкамланиб бормоқда.

Дарҳақиқат, хўжаликнинг иқтисоди барқарор бўлсагина, шу каби янги имкониятлар юзага келади, маҳсулотлар экспорти ва янги иш ўринлари яратиш орқали эл юрт фаровонлигига ўз ҳиссасини қушади. Бугун тараққиёт пиллапояларидан барқарор одимлаётган “Истиқлол шуъласи” фермер хўжалигининг интилишларида ҳам ана шу эзгу мақсад мужассам.

Ўз мухбиримиз.

КЎКДАЛАЛИКЛАР

муҳим мавсумга шай

Бугунги кунда жойларда фаолият олиб бораётган, бозор механизмларига асосланган янги хўжалик юритиш шакллари бўлган агрокластерлар фермерларнинг чинакам таянчига айланмоқда.

Қашқадарё вилояти Кўкдала туманида ҳам ана шундай агрокластерлардан, «Chiroqchi Cluster» пахта-тўқимачилик кластери фаолият олиб бормоқда. Бугун мазкур пахта-тўқимачилик кластери томонидан Кўкдала туманида механизация даражасини ошириш, етиштирилган ҳосилни чуқур қайта ишлашни йўлга қўйиш ва шу орқали саноат ва хизмат кўрсатиш тармоқларида янги иш ўринлари яратиш, импорт ўрнини босувчи ва экспортбop маҳсулотлар ишлаб чиқариш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Маълумки, қишлоқ хўжалиги саноати хомашёси бўлган пахта мўл ва сифатли бўлиши кўп жиҳатдан муҳим агротехник таъбир – дефолиацияга боғлиқ. Шу сабаб бу йил тумандаги мавжуд 4 минг 344 гектар пахта майдони таркибидан, режадаги 3 минг 700 гектар далалардаги ўза сифатли дефолиация қилинди.

Маълумки, кузнинг илк кунлариданоқ пахта мавсуми қизгин паллага кириб, далаларда етиштирилган оқ олтиндан хирмон кўтарилиши бошланиши билан, пахтакорларнинг долзарб вазифаси, йил бўйи қилинган меҳнат ҳосилини ёғин-сочин кунларга қолмай териб олиш энг муҳим босқич, албатта. Шунини чуқур англаган Кўкдала тумани пахтакорлари ёз ойларида ноқ туманда пахта хом ашёсини ўз вақтида ва сифат-

ли йиғиштириб олиш мақсадида пухта тайёргарлик кўрди. Хусусан, мавсумда қатнашадиган 143 та ташиш техникалари мавсумий техник кўриқдан ўтказилиб, ушбу техникалар муддатидан анча аввал ҳар томонлама соз ҳолатга келтирилди. Мақсад ва режа аниқ, жорий йил ҳосили учун 4 минг 300 гектар ер майдонида экилган пахта хомашёсини ўз вақтида йиғиб олиш ва 13 минг 700 тонналик пахта хирмонини яратиш.

Яна бир эътирофли жиҳатлардан, суғориш тизимида ўзига ҳос машаққатли меҳнат талаб этадиган Кўкдала туманида соҳага тежамкор технологияларни қўллаш ва сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш борасида, пахта тўқимачилик кластери томонидан пахта майдонларида томчилатиб суғориш тизимлари жорий этилмоқда. Мақсад суғориш учун сув сарфини 40-50 фоизга, ёнилғи-мойлаш маҳсулотларини 30-35 фоизга тежаш, шу қаторда, меҳнат унумдорлигини 20-25 фоизга ошириш.

Албатта туманларда фаолият олиб бораётган бу каби корхоналарнинг тизимли фаолияти натижасида, аввало ҳудудларда экспортбop маҳсулотлар ҳажмини ошишига, янги иш ўринларининг яратилишига ва бу омил ҳудуднинг ижтимоий-иқтисодий баркамоллигига эришилишига сабаб бўлади.

Ўз мухбиримиз.

Сурабда: чапдан туман қишлоқ хўжалиги бўлими бошлиғи Улуғбек Тожиев, пахта тўқимачилик кластери бўлим раҳбари Санжар Фармонов, корхона мутахассиси Анвар Яхшиевлар иш жараёнида

32 yil

**«Chiroqchi Cluster»
пахта-тўқимачилик
кластери жамоаси**

**Мамлакатимиз
иқтисодиётининг
юксалишига муносиб
хисса қўшаётган барча
юртдошларимизни,
селекционер олиму,
аграр соҳа мутахас-
сисларини улугъ байрам**

**Мустақиллигимизнинг
32 йиллиги**

билан муборакбод этади.

**Кун сайин гуллаб-яшнаётган
она-Ватанимиз равнақи йўлидаги
эзгу ишларингиз бароридан келсин,
хонадонларингиз тинч, дастурхо-
нингиз тўкин бўлсин!**

Биз энг улуғ, энг азиз бўлган байрам тўйини нишонламоқдамиз. 32 йил кўҳна замон учун жуда қисқа давр. Аммо ортда қолган йиллар сарҳисоб қилинганда, уларнинг ҳар бири юртимиз учун, юртдошларимиз учун ниҳоятда қадрли. Зеро, Президентимиз бошчилигида дунёни лол қолдираётган меҳнат ютуқларимиз мақтанса арзугулик.

Жондор туманидаги фермерлар менга бегона эмас. Ҳар гал Бухорога борганимда ушбу туман фидойилари билан учрашгим, улар ҳақида ёзгим келаверади. Яхши гап жон озиғи, деганларидек, гўзал илтифот мени улар томон чорлайверади. Туманнинг қишлоқ хўжалик мутасаддилари “Шоҳ Султон Пўлат” фермер хўжалиги раҳбари Отабек Умаров ҳақида ёзишимни тавсия қилишди.

Туманнинг чорва-наслчилик бўлим бошлиғи Собир ака ҳамроҳлигида ушбу фермер хўжалиги ер майдонларини айландик. Шийпондаги чорва моллари учун яратилган шароит, ғамлаб қўйилган ем-хашак миқдори билан қизиқдик.

— 2020 йили туман Халқ банкидан бир миллиард етти юз миллион сўм кредит олиб, Австриядан насли моллар олиб келган эдик, айна кунда моллар сони 130 бошга етди, — дейди Отабек.

— Европа иқлимига ўрганган жониворларни Бухоро шароитига мослаштириш осон бўлмагандир?

— Меҳр бердик, эътибор бердик дегандай, хуллас, рацион асосида ўт-ўлан, ем-хашак бердик. Кўриб турибсиз, вазни, соғлиги биз кутгандан аъло.

— Отабек аканинг ўғли Шукуржон Пўлатов ҳам ота изидан бориб, ўзига алоҳида “Султонобод жондор савдо” номи фермер хўжалигини ташкил этди, — дейди ҳамроҳим Собир ака. — 2022 йили Қозғистондан 120 бош зотли мол олиб келиб, рацион асосида парваришламоқда.

Шукуржондан “Муваффақиятлар калити нимада?” деб сўраганимизда, “Ҳалол меҳнат, асосийси, дадамнинг менга берган тарбиялари” дея жавоб берди у.

Ота-боланинг аҳил-иноқлиги, меҳнаткаш-лигига ҳавас билан боқдик уларга соғлиқ, омад тилаб, хайрлашдик.

Жонажон диёримиздаги аграр тармоқда қўлга киритилаётган муваффақиятлар қалбларни чексиз ғурурга тўлдиради. Юртимизда фермер хўжаликлари ҳар жиҳатдан ривожланиб бормоқда.

Пировардида, озиқ-овқат маҳсулотлари ички эҳтиёжни қондириб, хорижга ҳам экспорт қилинмоқда. Ерли мулкдорнинг даромади йилдан-йилга ошмоқда.

Ўзбекистонимизнинг истиқлолини мустаҳкамлаш йўлида ҳақиқий фермерлар, тадбиркорлар, кичик бизнес ходимлари, бир сўз билан айтганда, жон қойитиб ишлайдиган мардларнинг майдони кун сайин кенгаймоқда.

Бухоро дунё халқи ошиқаётган ажойиб маскан, бу ерда меҳмонини илиққина кутиб оладиган самимий одамлар кўп.

Бобкент тумани азал-азалдан вилоятидаги пешқадам туманлардан бўлиб, фидойи, илғор фермерлари талайгина.

Ушбу туманнинг “Заҳро юлдузи” фермер хўжалиги раҳбари Анвар Кенжаев кўп тармоқли фермерлар орасида, ёш бўлишига қарамай, наинки туманда, вилоят миқёсида ҳам танилган, уддабурон йигитлардан.

Тиниб-тинчимас йигитнинг иш фаолиятини кузатсам, телефони тинмай жиринглайди.

Сабаби сўраганимда:

— Опа, барча кўнғироқларга жавоб беришим керак. Ахир, керакман уларга, — дейди у. — 2022 йили туман Халқ банкидан беш ярим миллиард сўм кредит олиб, 62 бош Австрия зотли молини келтирган эдик. 2023 йили июн ойида Германиядан яна 62 бош мол олиб келдик. Австрия моллари болалари ҳисобига кўпайиб, моллар сони 360 бошга етди.

80 гектардаги пахтазорга қараб кўзингиз қувнайди, дилингиз яйрайди. Оппоқ дала майдони сизни мафтун этиши бор гап. Гектаридан 45-60 центнер ҳосил йиғиб олишни режалаштирган фермернинг кайфияти аъло. У 140 гектарлик ғалла майдонидан 80-90 центнердан хирмон кўтарибди, 2,5 гектар майдонда балиқхона қурибди. Қаҳрамонимизнинг 40 дан ошқ турли техникаси туман фермерларига беминнат хизмат қилар экан.

Анвар ҳали ёш, келажаги эса янада порлоқ. У каби фермерларимиз бисёр экан, Янги Ўзбекистонимиз гуллаб-яшнайверади, юксалаверади.

Раъно ТОЖАЛИЕВА,
журналист.

G.HIRSUTUM L. НИНГ АТМ-1 НАВИНИ ТУРЛИ ХУДУДЛАРДА ЎСТИРИЛГАН ЎСИМЛИКЛАРИДА ПАХТА ҲОСИЛДОРЛИГИ КЎРСАТКИЧЛАРИНИНГ НАМОЁН БЎЛИШИ

Аннотация. Мақолада ўрта толали ғўзанинг АТМ-1 навини мамлакатимизнинг турлича тупроқ ва иқлим шaroитларига эга бўлган ҳудудларида парваришланган ўсимликларида пахта ҳосилдорлиги белгиси кўрсаткичларининг намоён бўлиши тўғрисидаги маълумотларнинг таҳлиллари ўз ифодасини топган.

Annotation. The article presents the analysis of the data on the manifestation of cotton yield performances in the plants of the АТМ-1 variety of upland cotton grown in regions with different soil and climatic conditions of our country.

Аннотация. В статье анализируется сорт средневолокнистого хлопчатника АТМ-1 по проявлению показателей урожайности хлопчатника культивируемых в регионах нашей страны с различными почвенно-климатическими условиями.

Мамлакатимиз қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши тизимида катта майдонларда етиштириладиган экин турларидан бири бу ғўза ўсимлигидир. Ушбу экин тури асосий техник экинлардан ҳисобланиб, унинг ҳосилидан турли маҳсулотлар ишлаб чиқарилиши барчага маълум. Ўзбекистон Республикаси пахта етиштирувчи мамлакатлар орасида энг шимолий ҳудудда жойлашганлиги билан ҳам алоҳида ўзига ҳосликни акс эттиради. Чунки, ғўза ўсимлиги

иссиқсевар ва вегетация даври узоқ бўлган ўсимлик ҳисобланади. АТМ-1 навидан юқори ва сифатли ҳосили етиштириш учун эса бизнинг республикаимиз ҳудудларида махсус етиштириш усулларини ишлаб чиқиш, генетикаси, селекцияси, уруғчилиги ва уруғшунослиги, етиштириш агротехнологиялари каби кўплаб жиҳатлари тўғрисидаги билимларни пухта ўзлаштириш ва амалиётда қўллаш учун тадқиқотчи ва бошқа мутасаддилар масъул ҳисобланади.

Жадвал.

АТМ-1 ғўза навининг пахта ҳосилдорлиги белгиси кўрсаткичлари

№	Йиллар	Пахта ҳосилдорлиги, ц/га					
		Ҳудудлар	Андоза навлари	Кўрсаткичлар	АТМ-1 нави	Кўрсаткичлар	Андозага нисбатан фарқланиш
1	2	3	4	5	6	7	8
2	2011-2013	Шаҳрихон	Андижон-36	44.2	АТМ-1	39.2	-5.0
3	2012-2013	Қўргонтепа	Андижон-36	43.1	АТМ-1	38.3	-4.8
4	2013	Ғиждувон	Бухоро-6	41.6	АТМ-1	41.8	+0.2
5	2012-2014	Жиззах	С-6524	35.7	АТМ-1	32.7	+2.0
6	2012-2014	Шаҳрисабз	Бухоро-6	33.9	АТМ-1	38.3	+4.4
7	2012-2014	Хатирчи	Бухоро-6	40.6	АТМ-1	38.7	-1.9
8	2013-2014	Мингбулок	Андижон-36	39.0	АТМ-1	37.5	-1.5
9	2012-2014	Самарқанд	Бухоро-102	33.1	АТМ-1	32.5	-0.6
10	2013-2014	Боёвут	С-6524	34.1	АТМ-1	31.8	-2.3
11	2011-2013	Оқ олтин	С-6524	34.7	АТМ-1	33.8	-0.9
12	2012-2014	Термиз	Наманган-77	35.6	АТМ-1	32.8	-2.8
13	2012-2014	Денов	Наманган-77	31.7	АТМ-1	35.5	+3.8
14	2011-2013	Чиноз	С-6524	40.4	АТМ-1	38.3	-2.1
15	2012-2014	Боғдод	С-6524	33.3	АТМ-1	31.7	-1.6
16	2012-2014	Хива	Хоразм-127	33.1	АТМ-1	31.3	-1.8

Ўза ўсимлигининг умумий пахта ҳосили ва ушбу белгисининг турли ҳудудларда парваришланган популяцияларида намоён бўлишини ўрганиш бўйича кўплаб тадқиқотлар олиб борилган [6, 8, 9] бўлиб, ушбу изланишлар айти дамда ҳам изчил давом эттирилмоқда.

Республикаимиз деҳқонлари томонидан етиштириладиган пахта ҳосилига умумий яъни, тола ҳосилига эмас, балки пахта ҳосилига нарх белгиланганлиги боис улар асосан пахта ҳосили юқори кўрсаткичларда намоён бўладиган навларни экишга ҳаракат қиладилар. Шунинг учун ҳам аксарият тадқиқотчилар янги нав ва дурагайлари яратиш ишларида пахта ҳосили юқори бўлишига алоҳида аҳамият қаратадилар [1, 9]. Шу ўринда қайд этиб ўтиш ўринли бўладики, бошқа экин турлари сингари пахта ҳосилининг юқори кўринишда шаклланиши унинг сифати ёки вегетация даври кўрсаткичларини салбий томонга силжишига олиб келиши мумкин. Шунинг учун ҳам соҳа мутахассислари ушбу табиий қонуниятни имкон қадар ижобий ҳолда ўзгартиришга интиладилар.

Тадқиқот ашёси. АТМ-1 ўза навининг пахта ҳосили белгиси кўрсаткичларининг 2011-2014 йилларда Ўзбекистон Республикасининг турли тупроқ ва иқлим шароитларига эга бўлган ҳудудларида парваришланган популяцияларига хос ўсимликларида намоён этган маълумотлар ушбу тадқиқотнинг ашёси ҳисобланади.

Тадқиқот услуби. Тадқиқотларни амалга оширишда генетиканинг популяцион таҳлил ва қиёслаш, таққослаш услубларидан фойдаланилди. Маълумотларга математик статистик ишлов бериш Б.А. Доспехов услуби бўйича (М. 1985) амалга оширилди.

Натижалар. Мақолада ёритилган АТМ-1 ўза навининг таҳлилдаги белгисининг турли ҳудудларда намоён этган кўрсаткичларини жадвалда келтирилган маълумотларни тадқиқ этиш асосида аниқланади.

Жадвалда келтирилган маълумотларга биноан, турлича тупроқ-иқлим шароитларига эга бўлган ҳудудларда АТМ-1 ўза навининг пахта ҳосили Ёждувон, Шаҳрисабз, Хатирчи, Денов ва Жиззах туманларида ижобий ҳолатда намоён бўлган бўлса, паст кўрсаткичлар эса водий ва бошқа вилоятлар туманларида қузатилган. Ўрганилаётган белги бўйича, ушбу ўза нави ўстирилган 15 та ҳудуддан 5 тасида кўрсаткичларнинг андоза навиға нисбатан ижобий туслангани, Самарқанд ва Оқ олтин туманлари ҳудудларида эса кескин даражада салбий фарқланмагани ушбу ўза навини агар таҳлилдаги ҳар бир ҳудуд учун махсус агротадбирлар ишлаб чиқилганида айти ҳудудларда узоқ йиллардан буён мослаштирилган ҳамда кенг майдонларда экилиб келинаётган андоза навларига нисбатан юқори натижалар бериши мумкин экан деган тахминга келишимизга асос бўлади. Олинган жами маълумотлар Шаҳрихон, Қўрғонтепа, Термиз, Боёвут, Чиноз, Хатирчи, Хива, Боғдод ва Мингбулоқ туманлари шароитларида эса ушбу ўза навининг юқори кўрсаткичли пахта ҳосилини етиштириш учун махсус тадқиқотлар олиб борилиши асосида деҳқон ва фермерларга тегишли тавсияларни бериш зарурлигини билдиради.

Ёритилаётган мақола мавзуси юзасидан тузилган жадвалда келтирилган маълумотларни таҳлил қилиш натижасида шундай ҳулосага келиш мумкинки, ўрта толали ўзанинг АТМ-1 нави ҳосилдор навлардан бири бўлиб, ушбу нави синов ўтказилган ҳудудлардаги 35 ц/га ва ундан юқори кўрсаткичларни акс эттирган минтақаларда кенг майдонларда экиш тавсия этилади.

Байрамбай СЕИТМУСАЕВ,

Тошкент давлат аграр университети,

Ориф ЭРГАШЕВ,

ЎзР ФА Генетика ва ўсимликлар
экспериментал биологияси институти.

АДАБИЁТЛАР

1. Автономов В.А., Кимсанбаев М.Х. "Наследование числа корбочек и продуктивности хлопкосырца одного растения у географически отдаленных гибридов F1 – F2 G.barbadense L.". Ж. Аграрной Науки Ўзбекистана. №2 (24), Ташкент, 2005, с.31—37.
2. Б.К. Суннатов "G.hirsutum L. турига мансуб Ўза навлари биологик хусусиятларига ташқи муҳит таъсири". // Ўза генетикаси, селекцияси, уруғчилиги ва бедачилик масалалари тўплами. Тошкент – 1993, 38-40 б.
3. Ж.Р. Дадажонов, О.Р. Эргашев, А.Э. Ҳақимов, Б.М. Гаппаров "Ўзанинг янги ЎзФА-715 навининг ўзига хос бўлган хусусиятлари ва айрим хўжалик белгилари кўрсаткичларининг фенотипик намоён бўлиши". "AGRO ILM" журналы, 6[50]-сон, 2017. Б. 8-9

4. Ж.Р. Дадажонов, О.Р. Эргашев, Б.М. Гаппаров “Сарбон” ғўза нави хусусиятлари ва айрим белгилари кўрсаткичларининг фенотипда намоён бўлиши”. “O‘zbekiston qishloq hojaligi” jurnali. Toshkent, 2019. 2-сон, 31 б.

5. Мамарузиев А.А., Ахмеджанов А.Н., Аккужин Д.А., Абдумавлонов О.А. “Доработка и размножение новых адаптивных сортов хлопчатника по комплексу хозяйственноценных признаков, с приоритетом на урожайность, скороспелость и качество волокна”. // “Фундаментал фан ва амалиёт интеграцияси: муаммолар ва истиқболлар” мавзусидаги Республика илмий-амалий анжумани материаллари тўплами. 2018 й, Б. 230-231.

6. О.Р. Эргашев “Ўзанинг ЎзФА-710 нави”. Рисола. Тошкент – 2020. Б. 4-28.

7. С. Максудов, К. Умаров, М. Яхяев “Бухоро-102 ғўза навини агробиологик хусусиятлари, ҳосилдорлиги ва етиштириш технологияси”. // Академик С.С. Содиқов таваллудининг 95 йиллигига бағишланган “Ўза ва бошқа қишлоқ хўжалик ўсимликларида тезпишарликни ҳамда мослашувчанликни эволюцион ва селекцион қирралари” мавзусидаги Халқаро илмий конференция материаллари тўплами. “Фан”. Тошкент – 2005. Б. 53—155.

ТАДҚИҚОТ

Маълумотларга кўра, сўнгги 35 йил ичида дунё аҳолисининг буғдойга бўлган талаби икки баробарга ортиб, ғалла етиштириш миқдори 600 миллион тоннага етди. Ҳозирги вақтда барча донли экинлар майдонида нисбатан буғдой экиладиган ер майдони жаҳон бўйича 32,7 фоизни ташкил этади.

НАВНИ ТЎҒРИ ТАНЛАШ —

ЮҚОРИ ҲОСИЛ ГАРОВИ

Мутахассисларнинг фикрига кўра, келгуси 20-25 йил давомида буғдойга бўлган талаб 40 фоизга ошади. Демак, 2030 йилда жаҳон бўйича буғдойга бўлган эҳтиёж 920 миллион тоннани ташкил этади. Мазкур талабни қондириш учун жаҳон бўйича буғдой ҳосилдорлигини бугунги кундагидан қарийб яна бир баробарга оширишни тақозо этади.

Республикаимиз аҳоли сонининг йилдан йилга ошиб бораётганлиги, экин майдонлари ва сув ресурсларини чегараланганлиги келгуси авлод учун ҳосилдор ва дон сифат кўрсаткичлари юқори, биотик ва абиотик омилларга бардошли янги буғдой навларини ишлаб чиқаришга жорий етишни талаб этмоқда.

Келажақдаги талабларни қондириш учун глобал буғдой ишлаб чиқариш ҳар йили 2 фоизга ошиши керак. Ғалла ҳосилдорлиги потенциали, сувдан фойдаланиш самарадорлиги, иссиқликка чидамлилиги, дон сифати, муҳим касалликлар ва зараркунандаларга чидамлилиги юқори бўлган буғдой навларини етиштириш, ишлаб чиқаришнинг исталган ўсишининг камида ярмини таъминлашга ёрдам беради. Қолган ярми яхши агротехника ва тупроқни бошқариш амалиёти ва рағбатлантириш сиёсати орқали амалга ошади.

Бошоқли дон экинларидан юқори ва сифатли ҳосил олишнинг асосий яна бир гарови бу — экишга ерни сифатли тайёрлаш, минтақанинг тупроқ-иклим шароитларини инобатга олиб нав танлаш,

сифатли уруғлик, экиш муддат ва меъёрлари, сифати ҳамда ғалла ниҳолларини тўлиқ ундириб олиш ҳамда ўз муддатида парваришлашни амалга оширишдан иборат.

Республикаимизни жанубий ҳудудларида кузги юмшоқ буғдой навларининг ташқи

муҳит шароитларига адаптацияси ва ҳосил барқарорлиги аниқлаш учун агроэкологик нава синаш кўчатзорида ўрганилган 30 та кузги юмшоқ буғдой навларининг сўнги 10 йилликдаги дон ҳосилдорлиги таҳлил этилди (1-жадвал).

1-жадвал.

Кузги юмшоқ буғдой навларининг ҳосилдорлиги, Қарши тумани 2014-2023 йиллар.

№	Нав номи	Реестрга киритилган йил	Экиш тавсия этилган ҳудудлар	Ҳосилдорлик, ц/га										Ўртача ҳосилдорлик, ц/га
				2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
1	Крошка	2000	1-13 (C)	63,6	57,2	65,2	58,3	62,6	54,8	63,1	65,3	66,4	55,6	61,2
2	Чиллаки	2002	1-13 (C)	53,8	46,5	49,2	56,3	55,2	55,6	49,4	57,6	58,8	52,7	53,5
3	Андижон-2	2003	1-13 (C)	67,6	63,5	55,8	73,1	72,8	70,8	65,8	68,0	58,4	50,6	64,6
4	Андижон-4	2004	2,4,7,9,10,12(C)	64,8	61,3	56,1	79,9	62,0	74,6	56,2	67,2	70,8	62,1	65,5
5	Старшина	2004	3,5,9 (C)	75,5	69,0	57,4	66,4	65,2	68,3	70,9	74,3	70,4	71,6	68,9
6	Дўстлик	2005	4,5,10,11,12 (C)	82,3	79,5	61,5	72,8	79,9	66,5	75,3	72,6	63,4	67,8	72,2
7	Бобур	2006	1-13 (C)	68,7	65,5	62,4	75,6	89,4	62,0	71,6	68,8	66,2	58,4	68,9
8	Марс 1	2006	2,5, 9, 11 (C)	73,5	70,5	54,6	76,3	63,8	73,5	61,3	69,4	62,8	68,3	67,4
9	Краснодарская-99	2008	1-13 (C)	65,6	51,7	61,4	67,3	67,8	63,4	63,4	59,8	58,4	65,3	62,4
10	Таня	2010	1-13 (C)	72,7	65,8	67,4	65,3	68,4	67,3	69,6	66,2	60,2	60,3	66,3
11	Туркистон	2011	3,5,8-11,13(C)	83,4	82,5	59,7	74,2	83,4	64,1	79,6	71,2	69,2	69	73,6
12	Есаул	2011	1-13 (C)	59,9	54,3	52,7	59,3	51,7	62,3	56,8	59,5	60,7	57,6	57,5
13	Аср	2013	1-13 (C)	72,4	62,0	63,4	74,8	66,2	71,7	71,8	74,4	72,8	69,6	69,9
14	Гром	2013	1-13 (C)	68,1	62,7	70,2	70,3	63,6	71,7	67,2	73,0	69,2	65,3	68,1
15	Яксарт	2014	1,2,4-13 (C)	88,3	86,2	68,5	76,8	85,0	69,6	63,2	66,0	64,4	65,3	73,3
16	Ғозгон	2018	2-12(C)	88,9	86,0	76,2	79,1	85,0	79,6	86,2	82,2	88,4	83,2	83,5
17	Первица	2018	1-13 (C)	*	*	*	*	*	*	*	64,6	72,4	58,6	65,2
18	Хисорак	2018	5,9(C)	77,3	69,7	69,3	76,3	67,6	75,0	86,8	73,4	78,4	86,3	76,0
19	Шамс	2019	5,8,9,11(C)	78,4	71,2	66,4	78,1	87,6	78,3	71,6	71,6	74,4	83,6	76,1
20	Бунёдор	2020	3,5,9 (C)	85,1	83,0	71,4	77,9	88,6	76,0	78,8	75,2	77,8	78,6	79,2
21	Антонина	2020	1-13 (C)	*	*	*	*	*	*	*	71,4	65,2	62,3	66,3
22	Алексейч	2020	1-13 (C)	*	*	*	*	*	*	*	67,0	75,6	69,3	70,6
23	Безостая-100	2020	1-13 (C)	*	*	*	*	*	*	*	68,2	67,2	74,1	69,8
24	Гурт	2020	1-13 (C)	*	*	*	*	*	*	*	78,6	80,2	77,2	78,7
25	Кеш-2016	2021	4,5,9 (C)	**	**	**	**	73,8	68,2	76,3	88,6	90,1	88,7	80,9
26	Шукрона	2021	5,3 (C)	**	**	**	**	76,2	71,4	75,9	76,8	89,2	75,7	77,5
27	Сарбон	2021	5,9,11 (C)	**	**	**	**	**	75,2	76,8	74,2	70	72,6	73,8
28	Турон	2022	1,3,5 (C)	**	**	**	**	**	**	91,6	85,6	89,2	85,7	88,0
29	Ишонч	2022	3,9,11,12 (C)	**	**	**	**	**	**	83,6	81,4	79,2	80,8	81,3
30	Юксалиш	2023	1,3,8,9,11,13 (C)	**	**	**	**	**	**	92,4	90,6	93,2	80,6	89,2
Энг паст кўрсаткич, ц/га				53,8	46,5	49,2	56,3	51,7	54,8	49,4	57,6	58,4	50,6	
Ўртача кўрсаткич, ц/га				73,2	67,8	62,6	71,5	72,2	69,1	72,2	72,1	72,1	69,9	
Энг юқори кўрсаткич, ц/га				88,9	86,2	76,2	79,9	89,4	79,6	92,4	90,6	93,2	88,7	
ЭКФ (0.05), ц/га				3,34	2,86	2,34	3,21	2,86	3,16	2,14	3,28	2,94	3,32	
ЭКФ (0.05), %				4,57	4,22	3,74	4,49	3,96	4,57	2,96	4,55	4,08	4,75	

Изоҳ: * Краснодар ўлкасига мансуб навлар Давлат реестрига киритилгандан кейин тажриба синов ишларига жалб қилинган.

** Маҳаллий шароитда яратилган навлар бўлиб, нава синовига топширилган йилдан тажриба синов ишларига жалб қилинган.

Тадқиқот Жанубий деҳқончилик илмий тадқиқот институтининг “Бошоқли дон экинлар генетикаси ва селекцияси лабораторияси” тажриба майдонида 30 та кузги юмшоқ буғдой навлари 50 м² майдонда 3 такрорланишда экилиб ўрганилди. Кузги юмшоқ буғдой навлари ҳозирги кунда республикаимизни жанубий ҳудудларида экиш учун тавсия этилган бўлиб, Қишлоқ хўжалиги экинлари Давлат реестрига 2000 йилдан бошлаб ҳозирги кунга қадар босқичма босқич экишга тавсия этилган.

Экишга тавсия этилган навларнинг аксарият қисми республикаимиздаги барча суғориладиган майдонларга тавсия қилинган бўлса, айрим навлар маълум бир ҳудудлар учун тавсия этилган.

Кузги юмшоқ буғдой навларининг ўртача ҳосилдорлиги йиллар давомида ўзгариб турганлиги кузатилиб, энг кам ўртача ҳосилдорлик 2016 йилда 62,6 ц/га ни ташкил қилди.

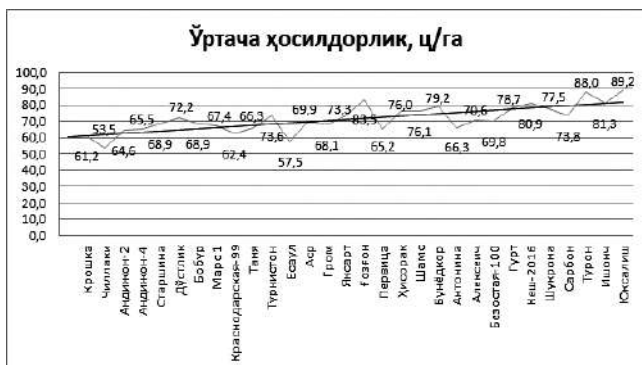
Қолган барча йилларда ўртача ҳосилдорлик 67,8-73,2 ц/га оралиғида бўлганлиги қайд қилинди. 2014 йилда энг юқори ҳосилдорлик Яксарт, “Фозгон”, “Бунёдкор” ва “Дўстлик” навларида кузатилиб, навлар ҳосилдорлиги 80 ц/га дан юқори эканлиги аниқланди.

Кузги юмшоқ буғдой навларида ташқи муҳит омилларига мослашувчанлик ва ҳосил барқарорлиги ғаллачиликда муҳим ўрин тутати. Андижон-2, Яксарт, Туркистон, Дўстлик ва Бобур навларида дон ҳосилдорлиги дала тажрибанинг дастлабки йилларида юқори бўлса-да, кейинчалик сезиларли камайганлиги кузатилди.

Кузги юмшоқ буғдой навларининг тажриба давомидаги олинган 10 йиллик дон ҳосилдорлигининг ўртача натижаларига кўра, қишлоқ хўжалиги экинлари реестрига киритилиш даври қанчалик узоқ яъни кўп йил бўлган бўлса дон ҳосилдорлиги камайганлиги кузатилди (1-расм).

Навларнинг қишлоқ хўжалиги экинлари реестрига киритилган йили ва дон ҳосилдорлиги ўртасида кучли ижобий коррелятив боғлиқлик $r=0,72$ аниқланди. Бундан кўриниб турибдики, юмшоқ буғдой навлари қанчалик кўп йиллар давомида экилиб келинаётган бўлса ҳосилдорлик шунчалик камайиб боравергани аниқланди.

1-расмда келтирилган таҳлил натижасига

1-расм. Кузги юмшоқ буғдой навларининг Давлат реестрига киритилиш даврига кўра ҳосилдорлиқнинг ўзгариши, Қарши 2014-2023 йиллар.

кўра, 2000-2002 йилларда қишлоқ хўжалиги экинлари реестрига киритилган навларга нисбатан сўнгги йилларда жорий этилган навлар 20 ц/га дан кўпроқ дон ҳосилдорлигини қайд этаётгани аниқланди.

Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, республикаимизнинг жанубий ҳудудларида экиш учун кузги юмшоқ буғдойнинг Фозгон, Бунёдкор, Гурт, Кеш-2016, Шукрона, Шамс навлари 80-85 ц/га ҳосилдорлик қайд этаётган бўлса, янги жорий этилган Юксалиш, Турон, Ишонч навларидан 85-90 ц/га ҳосил олиш мумкинлиги қайд қилинди.

Сув билан кам таъминланган майдонларга эса маҳаллий навларни экиш мақсадга мувофиқ. Чунки, маҳаллий иссиқлик ва қурғоқчиликка чидамли навлар 2-3 марта суғорилганда ҳам етарлича ҳосил бериш имконияти эга.

Экиш муддатларига кўра ҳам нав танлаш муҳим аҳамиятга эга. Чунки, ўта кеч экилган майдонларда Краснодар селекциясига мансуб кузги юмшоқ буғдой навлари экилиши оқибатида тупламасдан, бир тупда бир бошоқ ҳосил қилиши мумкин.

Аксинча, эрта (сентябрь) муддатда экилганда дуварак навларни экмаслик керак. Чунки, бу навлар кеч куз мавсумида найчалаши ва ҳосилдорлик пасайиб кетиши мумкин.

Ойбек АМАНОВ,
қ/х.ф.д., профессор,
Шерзод ДИЛМУРОДОВ,
қ/х.ф.ф.д.,
Акмал МЕЙЛИЕВ,
қ/х.ф.д., к.и.х.

Жанубий деҳқончилик илмий-тадқиқот институти.

СУҒОРИЛАДИГАН ТИПИК БЎЗ ТУПРОҚЛАР ШАРОИТИДА ЭКИЛГАН СОЯНИНГ 1000 ДОНА ДОН МАССАСИГА ТАЪСИРИ

Аннотация. Тошкент вилоятининг суғориладиган типик бўз тупроқлари шароитида баҳорги муддатда экилган соянинг “Тошкент” ҳамда “Селекта-302” навларидан юқори ва сифатли дон ҳосили етиштиришида мақбул экиш тизимлари ва кўчат қалинлигини ишлаб чиқишдан иборат.

Аннотация. Является разработка оптимальных схем посева и густоты стояния для получения высокого и качественного зерна сортов сои Ташкент и Селекта-302 посеянных в весенние сроки в условиях орошаемых типичных сероземных почв Ташкентской области.

Annotation. To develop optimal sowing scheme and plant density to obtain high-quality grain yield of soybean varieties Tashkent and Selektia-302 grown in spring period in the condition of irrigated typical sierozem soils of the Tashkent province.

Кириш. Бугунги кунда дунё бўйича аҳолини қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, саноатни хомашёга бўлган талаби ортиб бормоқда. Хозирги кунда соя асосий экин сифатида Бразилия, АҚШ, Аргентина, Ҳиндистон, Хитой ва бошқа давлатларда етиштирилиб, жами 130,4 млн. гектар майдонни ташкил этиб, ўртача дон ҳосилдорлиги 30,5 ц/га ни ташкил этади. Бир гектар ердан олинадиган ялпи ҳосилдорлик Японияда 70 ц/га, Хитойда 55 ц/га, Германияда 44 ц/га га тенгдир. Бу эса ўз навбатида тупроқ унумдорлигини сақлаш ҳамда ошириш, қишлоқ хўжалигида соя экинидан юқори ва сифатли маҳсулотлар етиштириш қанчалик долзарб эканлигини кўрсатади.

Материал ва услублар. Тажрибани жойлаштириш, фенологик кузатишлар, униб чиққан ниҳолларни ҳисоб-китоб қилиш ишлари ЎзПИТИнинг “Дала тажрибаларини ўтказиш услублари” (2007) қўлланмаси асосида ўтказилди.

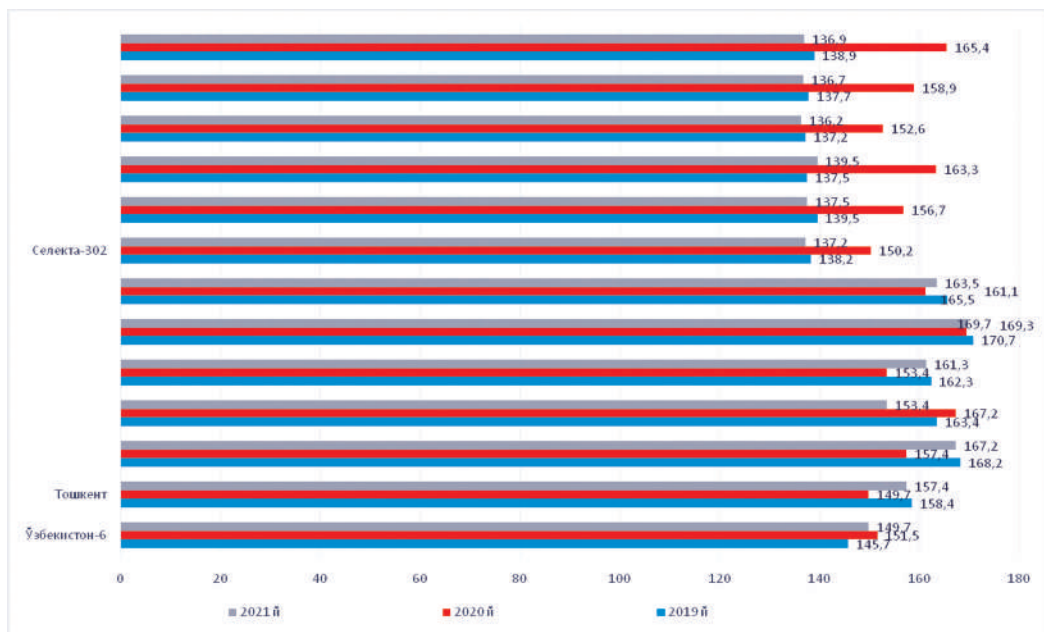
Т.А.Рахимов, Р.И.Сиддиқов (2020) ларнинг илмий ишларида тажрибанинг 4-муддат 19 апрелда экилган соя навларидан биргина Селекта-201 навидан ташқари барча навлардан 10 апрелда экилгандагига нисбатан ҳар гектаридан 2-3 центнергача кам дон ҳосили олинди, тажриба майдонида ўтказилган дала кузатувлари, ўсимликларнинг ўсиш ва ривожланиш жараёнларидаги ҳолати ҳамда ўсимликларнинг тупроқ шароитига, иқлимга нисбатан таъсирчанлиги турли экиш муддатларида ўзгача бўлиши ўз исботини топди. Андижон вилоятининг тупроқ-иқлим шароитида соянинг эртапишар ва ўртапишар навларини 10 апрел атрофида экиш энг мақбул муддат бўлиб, дон ҳосилининг мўл бўлишини

таъминлайди.

Х.Н.Атабаева (2020) нинг илмий тадқиқотида “Орзу” навининг ҳосили назорат вариантыда 19,1 ц/га ни, минерал ўғитлар қўлланилган вариантда ҳосилдорлик 5,5 ц/га ошди, темир элементи кам меъёрда қўлланилганда 25,3 ц/га ни ташкил этиб назоратга нисбатан 6,7 ц/га қўшимча ҳосил олинди, ўрта меъёрда қўлланилганда назоратга нисбатан 1,2 ц/га ҳосил олинди, юқори меъёрда қўлланилганда ҳосил назорат вариантыга тенг бўлганлиги кузатилди, фон вариантыга нисбатан ҳосил камайганлиги қайд қилинган.

Натижа ва мунозаралар. Илмий манбаларда соя экинининг ҳосил структурасини ифодаловчи кўрсаткичларидан ҳосилини йиғиштиришгача сақланган ўсимликлар сони, ўсимлик бўйи, соянинг янги навларининг ҳосилдорлиги ҳосил структураси кўрсаткичларига ҳусусан ўсимликнинг бўйи, бир туп ўсимликдаги дуккаклар сони, бир дона дуккакдаги донлар сони, бир туп ўсимликдаги донлар массаси ва 1000 дона дон массаси киритилди.

Олиб борган тадқиқотларимизда соянинг дон ҳосилдорлиги 25,0-34,8 ц/гани ташкил қилди. Тадқиқотларда сояни энг яхши кўрсаткичлар ҳосил элементларининг кўпроқ тўпланиши ҳамда ҳосилдорлиги жиҳатдан соянинг 286 минг туп/га парваришланган “Тошкент” навини баҳорги муддатда экилганда кузатилиб, 1000 дона дон вазни 170,7 граммни ташкил этди, сояни энг яхши кўрсаткичлар ҳосил элементларининг кўпроқ тўпланиши ҳамда ҳосилдорлиги жиҳатдан соянинг 332 минг туп/га парваришланган Селекта-302 навини баҳорги муддатда экилганда кузатилиб, 1000 дона дон вазни 139,5 граммни

Соя навларининг 1000 дона дон оғирлиги.

ташкил этди.

Олиб борган тадқиқотларимиз натижасида соянинг энг яхши кўрсаткичлари, ҳосил элементларининг кўпроқ тўпланиши ҳамда ҳосилдорлиги жиҳатдан соянинг 286 минг туп/га парваришланган “Тошкент” навини баҳорги мuddатда экилганда кузатилиб, 1000 дона дон вазни 169,3 граммни ташкил этди, сояни энг яхши кўрсаткичлар ҳосил элементларининг кўпроқ тўпланиши ҳамда ҳосилдорлиги жиҳатдан соянинг 275 минг туп/га парваришланган Селекта-302 навини баҳорги мuddатда экилганда кузатилиб, 1000 дона дон вазни 163,3 граммни ташкил этди.

Хулоса. Олинган уч йиллик натижалардан шуни хулоса қилиш мумкинки, тадқиқотларимизда сояни энг яхши кўрсаткичлари ҳосил элементла-

рининг кўпроқ тўпланиши ҳамда ҳосилдорлиги жиҳатдан соянинг 286 минг туп/га парваришланган “Тошкент” навини баҳорги мuddатда экилганда кузатилиб, 1000 дона дон вазни 169,7 граммни ташкил этди, сояни энг яхши кўрсаткичлари ҳосил элементларининг кўпроқ тўпланиши ҳамда ҳосилдорлиги жиҳатдан соянинг 275 минг туп/га парваришланган Селекта-302 навини баҳорги мuddатда экилганда кузатилиб, 1000 дона дон вазни 139,5 граммни ташкил этганлиги кузатирилган.

Аброр ХОЛИҚОВ, қ.х.ф.ф.д.,
Умида ҚУРБОНКУЛОВА,

мустақил тадқиқотчи,
Ингичка толали пахтачилик илмий-тадқиқот
институту.

АДАБИЁТЛАР

1. Дала тажрибаларини ўтказиш услублари. Тошкент-2007 й.
2. Рахимов Т.А, Сиддиқов Р.И. Турли экиш мuddатларини соя навларининг хўжалик биологик кўрсаткичларига таъсири. Қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат таъминоти илмий-ишлаб чиқариш маркази. «Қишлоқ хўжалиги илм-фанида ёшларнинг роли» республика илмий-амалий конференцияси 14—15 август илмий мақолалар тўплами. II жилдлик. Тошкент-2020 й. Б. 267-269.
3. Атабаева Х.Н. Минерал ўғит фонида темир элементининг соя навларининг ҳосилдорлигига таъсири. Аграр фан назарияси ва амалиётидаги долзарб муаммолар ва уларнинг ечимлари Тошкент давлат аграр университети ташкил этилганлигининг 90 йиллигига бағишланган халқаро конференция материаллари” тўплами. Тошкент-2020 й. Б. 838-842.

TURLI O'G'ITLAR ME'YORLARI VA NISBATLARIDA ANOR O'SIMLIGIDA FENOLOGIK FAZALARNING O'TISHI VA TOVAR HOSIL CHIQIMI

Аннотатсия. Мақоллада анорнинг “Desertniy”navi o'simligini turli o'g'itlar me'yorlarida o'stirilganda o'sishi, rivojlanishi, fenologik fazalar ro'y berishi va o'tishi, hosil elementlari shakllanishi, hosil miqdori va tovarliligiga ta'siri bayon etilgan.

Аннотация. В статье изложены результаты изучения влияния различных норм удобрений на рост, развитие, наступление и прохождение фенофазы, формирование плодозлементов, урожайности и товарности сорта граната “Десертный”.

Anor mamlakatimizda qadimdan ekiladigan subtropik meva ekini bo'lib, vatani Old Osiyoning Ozarbayjon, Turkmaniston, Eron va Afg'oniston hududlari hisoblanadi. Mevasi tarkibida 8-21% shakar, 0,5-5% turli organik kislotalar, 6 mg foizgacha “C” vitamini bor. Anor mevasi tarkibidagi kislota miqdori bo'yicha 3 guruhda: 1. 0,9 foizgacha bo'lsa, shirin; 2. 0,9-1,8 foizgacha yarim shirin; 3. 1,8 foizdan ortiq bo'lsa, achchiq (nordon) anorga bo'linadi [5,7]. Anordan konditer sanoatida va tibbiyotda foydalaniladi. Anor po'chog'ida, shox-shabbasi va ildizida oshlovchi (32%) va bo'yoq moddalari ko'p bo'lganligi uchun oshlovchi modda sifatida kalava ip, gazlamalarni bo'yashda hamda siyoh tayyorlashda ishlatiladi. Yovvoyi anor mevalari tarkibida 4-9 foizgacha limon kislotasi mavjudligi uchun hom ashyo sifatida ishlatiladi. Urug'idan 12-17% oziq-ovqatga ishlatiladigan moy olinadi. Anor sharbati tarkibida tannidlar va temir moddasi ko'pligi tufayli undan ateroskleroz va boshqa kasalliklarni, po'chog'i va ildizi qaynatmasidan esa oshqozon-ichak, yurak-tomir, angina, astma, tashqanoq kabi kasalliklarni davolashda foydalaniladi. Anor sharbati ishtahani ochadi, organizm quvvatini oshiruvchi xushxo'r ichimlik hisoblanadi. O'simlik guli 2 xil bo'lib, birinchisi yirik, urug'chisi uzun ko'zasimon bo'ladi va ular 5,0-11,5 foizni tashkil qiladi. Ikkinchisi mayda, urug'chisi qisqa, qo'ng'iroqsimon bo'lib, ular meva tugmaydi. Anor sovuqqa chidamsiz o'simlik, -16°C dan kuchli sovuqqa jiddiy shikastlanadi. Shuning uchun ko'pchilik hududlarda tuproqqa ko'mib o'stiriladi [1,3,4].

Meva va zavor meva ekinlari tuproqdan 74 tadan ko'p kimyoviy elementlarni o'zlashtiradi, shundan 16 tasi (uglerod, kislorod, vodorod, azot, fosfor, kaliy, kalsiy, magniy, oltingugurt, temir, bor,

marganes, mis, rux, molibden va kobalt) hayotiy zaruriy elementlar hisoblanadi. Har bir elementning tuproqda yetishmasligi o'simlikda maxsus tashqi belgilari bilan xarakterlanib, uning mahsuldorligini, hosil sifatini pasaytiradi [4].

O'zbekistonning janubiy Qashqadaryo viloyati sharoitida anor o'simligining o'sishi, mahsuldorligi, hosil miqdori va tovarliligiga organik va mineral o'g'itlarni har bir tupga solish meyorlarining ta'siri yetarlicha o'rganilmagan.

Shuni hisobga olib, biz Qarshi tumani Kuchkak MFY Arab qishlog'ida Berdimurodov Nurullo tomorqa xo'jaligining sug'oriladigan och tusli bo'z tuproqlari sharoitida maxsus dala tajribasi o'tkazdik.

Tadqiqotning maqsadi - anor “Desertniy”navi o'simligi turli organomineral o'g'itlar meyori va nisbatlarida o'stirilganda o'sishi, rivojlanishi, fenologik fazalarining ro'y berishi va o'tishi, hosil miqdori va tovarliligiga ta'sirini o'rganish hamda maqbul o'g'it meyorlari bo'yicha amaliyotga tavsiyalar berishdan iborat. Buning uchun tadqiqot obekti sifatida “Desertniy”navining 7 yillik 25 ta anor tuplari hamda 6 ta variantdan iborat har bir tupga o'g'it meyorlari, ya'ni:

1. Har bir tupga o'g'itiz (nazorat); 2. 9 kg go'ng; 3. N108P54K27; 4. 9 kg go'ng +N-108, R-54, K-27, 5. 9 kg go'ng + N- 72, R-54, K-27 va 6. 9 kg go'ng + N- 54, R-54, K-27 gramm solinib, o'zaro taqqoslandi. Har bir variantda 4 donadan tup olindi va erta bahor (26-29 yanvar) barcha o'g'it me'yorlari tup atrofiga 35-40 sm chuqurlikka solindi.

Tajriba uchastkasidagi barcha agrotexnologik tadbirlar, yerni ishlash, sug'orish, parvarishlash, kuzatish, o'lchash, hisoblash va tahlillar umumqabul qilingan uslublar va agrotavsiyalar asosida olib borildi [2,6,8].

Tadqiqotlarga ko'ra, "Desertniy" navida fenologik fazalarning ro'y berishi va o'tishi turli o'g'itlar me'yorlari bo'yicha farqlanib, o'g'itsiz (nazorat) variantda kurtaklar bo'rtishi 4 martda, har tupga faqat go'ng 9 kg qo'llanilganda 6 martda, go'ng 9 kg + N- 108, R-54, K-27 gramm hamda azot me'yori 25 va 50% kamaytirilgan variantlarda 9martda, ya'ni 5 kunga kechikkanligi kuzatildi. Gullash fazasi o'g'itiz (nazorat) variantda 2 mayda qayd etilgan bo'lsa, har bir tupga 9 kg go'ng solinganda 3 mayda, N- 108, R-54, K-27 gramm berilganda 6mayda, go'ng 9 kg + N- 108, R-54, K-27 gramm berilgan variantlarda esa gullash 6 kunga kechikib, 8 mayda qayd etildi. Mevaning hosil bo'lish fazasi o'g'isiz (nazorat) variantda 27 iyunda, har tupga 9 kg go'ng solinganda 4 kunga, organomineral o'g'itlar birlikda berilganda esa 10-13 kunga kechikkani kuzatildi. Hosilning pishishi tajriba variantlari bo'yicha 2-11 oktyabrda qayd etilib, faqat go'ng 9 kg solinganda 2 kunga, mineral o'g'itlar solinganda 5 kunga, organomineral o'g'itlar birga solinganda esa 5-9 kungacha o'zgarishi aniqlandi.

Turli o'g'itlar me'yorlarida anor o'simligida hosil elementlari shakllanishi o'rganilganda, bir tupdagi gullar soni o'g'itiz (nazorat) variantda 213 donani, go'ng 9 kg solinganda - 235 donani, o'g'it N- 108, R-54, K-27 gramm solinganda 262 donani, go'ng 9 kg + N- 108, R-54, K-27 gramm birgalikda solinganda eng ko'p, ya'ni 287 donani tashkil etdi. Mineral o'g'it meyorlari 50 va 25% kamaytirilganda gullar soni 270-281 donani tashkil etdi.

Yuqoridagi qonuniyat bir tupdagi mevalar sonida ham kuzatilib, tajriba variantlari bo'yicha, bu ko'rsatkich 104 dan 142 donagacha o'zgardi. Eng ko'p mevalar shakllanishi (142 dona) har bir tupga organomineral o'g'itlar (9 kg go'ng + N-

108, R-54, K-27 gramm) birgalikda berilganda olindi. Boshqacha qilib aytganda, bir tupdagi mevalar soni o'g'itiz (nazorat) variantga nisbatan 38 donaga ziyod ekanligi ma'lum bo'ldi. Turli o'g'itlar me'yorlarida anor hosildorligi gektaridan 215,2dan 265,2 syentnergacha o'zgardi. Eng yuqori hosildorlik (265,2 s/ga) shundan 258,3 s/ga yoki 97,4 foizi tovar hosilni tashkil etib, 50,0 s/ga yoki 123,2 % qo'shimcha hosil olishni ta'minladi. Organomineral o'g'itlar birlikda faqat azot me'yori 25 foizga kamaytirilib, ya'ni 9 kg go'ng + N- 108, R-54, K-27 gramm berilganda esa hosildorlik 258,6 s/ga ni, shundan 248,8 t/ga yoki 96,2 % tovar hosil bo'lib, 43,4 t/ga yoki 120,2% qo'shimcha hosil olindi. Azotli mineral o'g'it me'yori 50 % ga kamaytirilganda esa 239,0 t/ga yoki 95,5% tovar hosil olinib, 35,3 s/ga (116,3%) qo'shimcha hosildorlikka erishildi.

Demak, viloyatning sug'orilgan och tusli bo'z tuproqlari sharoitida anor o'simligi o'sish va rivojlanishi, fenologik fazalarning ro'y berishi va o'tishi, qulay hosil elementlari shakllanishi hamda gektaridan 248,8-258,3 tonna tovar hosil olish uchun organomineral o'g'itlarni har tupga 9 kg go'ng + N- 108, R-54, K-27 gramm me'yorda yoki azot me'yorini 25 foizga kamaytirib (N- 108, R-54, K-27) gramm nisbatda qo'llash maqsadga muvofiq bo'lib, eng yuqori (43,4-50,0 t/ga) qo'shimcha hosil olishga erishiladi.

Toshtemir OSTONAQULOV,

q.x.f.d., professor,

Xamidulla AMIROV,

q.x.f.f.d., katta o'qituvchi,

Barno PIRNAZAROVA,

magistrant,

QarDU.

ADABIYOTLAR

1. Ахмадов Х.М. ва бошқалар. Гранат и особенности его выращивания. Душанбе. 2010. –С.11.
2. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. Москва 1985-С.352.
3. Колесников В.А. и др. Плодоводство. Москва. 1979.-С.415.
4. Куренной Н.М., Колтунов В.Ф., Черепяхин В.И.- Плодоводство. Москва. 1985.-С.399.
5. Намозов И.Ч. Анор етиштириш. Тошкент. Агробанк. 2021-Б.72.
6. Ostonaqulov T.E., Narziyeva S.X., Gulomov B.X., Komilova M.M. Mevachilikdan amaliy mashg'ulotlar. Qarshi. 2021.-B.112.
7. Ostonaqulov.T.E., Islamov S.Y., Xonqulov.X.X., Sanayev S.T., Xolmirzayev D.K.- Mevachilik va sabzavotchilik (Mevachilik). Toshkent. Navruz.2019. -B.484.
8. O'zbekiston Respublikasi hududida ekish uchun tavsiya etilgan qishloq xo'jaligi ekinlari Davlat Reyestri. Toshkent. 2022. -B.103.

ИНТЕНСИВ БОҒЛАР УЧУН УРУҒЛИ МЕВАЛАРНИНГ ПАСТ БЎЙЛИ ПАЙВАНДТАГ КЎЧАТЛАРИНИ ЕТИШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Аннотация. Уруғли мевалар орасида олмани тур ва навларини ўрганиши, уларнинг маҳаллий, селекцион ва интродукция қилинган навларидан коллекция боғларини барпо қилиши, навларни алмашинувини ташкил қилиши жаҳон олма боғдорчилигининг муҳим омиллардан биридир.

Аннотация. Изучение видов и сортов яблони среди семенных плодов, создание коллекционных садов из их местных, селекционных и интродуцентных сортов, организация сортового обмена является одним из важных факторов мирового яблоневое садоводства.

Annotation. The study of apple species and varieties among seed fruits, the creation of collection orchards from their local, breeding and introduced varieties, the organization of varietal exchange is one of the important factors in world apple horticulture.

Кириш. Интенсив боғдорчиликни ривожлантиришда клон пайвандтагларининг ўрни бекиёсдир. МДХ давлатларида клон пайвандтаглари XIX асрнинг иккинчи ярмидан қўлланила бошланган. Улар Ғарбий Европа мамлакатларидан олиб келинган. Дастлаб бундай клон пайвандтагларига пайванд қилинган мевали ўсимликлар кўчатлари Украинада, Россиянинг Краснодар ўлкасида етиштирилган. Кейинчалик улар Молдавияга, Россиянинг Ростов-Дон ўлкасига ва Ўрта Осиё республикаларига тарқала бошлаган. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020—2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5853-сонли Фармонининг 2-илоvasи билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020—2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини амалга ошириш натижасида устувор йўналишлар кесимида эришиладиган асосий кўрсаткичлар ва индикаторларига асосан ёнғоқ мевалилар майдонини 11634 гектардан 2021 йилда 10 фоиз, 2025 йилда 15 фоиз, 2030 йилда 18 фоизгача ошириш белгиланган.

Дунё миқёсида олма боғлари майдони 2015 йилда 5,2 млн. гектарни ташкил қилган бўлса, 2020 йилга келиб 4,6 млн. гектаргача камайди. Шу билан бирга ҳосилдорликни ошиши ҳисобига, яппи ҳосил 2015 йилда 82,4 млн. тонна бўлган бўлса, 2020 йилда 86,4 млн. тоннага етган. Бу ўз навбатида олмазорларнинг юқори интенсив усулда етиштирилаётганлиги, янги навларни ҳамда агротехнологияларни ишлаб чиқаришга жорий қилинаётганлигидан дарак беради.

Мева-узумчилик — қишлоқ хўжалигининг муҳим тармоғи бўлиб, бу тармоқни ривожлантириш учун мева-сабзавот экинларининг янги навларини яратиш ва улар асосида янги боғларни барпо қилиш муҳим вазифа ҳисобланади. Ушбу вазифани хорижий ҳамкорлик доирасида мева экинларининг янги навларини республикага олиб келиш билан узоқ муддатли нав яратиш фаолиятини нисбатан енгиллаштириш ва соҳага жадал усулда янги навларни киритиш орқали ҳал этиш имконияти мавжуд.

Тадқиқот мақсади. Уруғли мевалар орасида олмани тур ва навларини ўрганиш, уларнинг маҳаллий, селекцион ва интродукция қилинган навларидан коллекция боғларини барпо қилиш, навларни алмашинувини ташкил қилиш жаҳон олма боғдорчилигининг муҳим йўналишларидан биридир.

Олма боғларининг асоси пайвандтаг ҳисобланганлиги боис, пайвандтаг-пайвандуст мутаносиблигини ўрганишга алоҳида эътибор қаратилган. Ушбу лойиҳада хориждан олиб келинган олма навларини пайвандлаб кўпайтиришда пайвандтаг-пайвандуст комбинациясини ўрганишга аҳамият берилган. Олма навларида фенологик фазаларининг ўтишини ўрганиш жараёнида, олма навларининг жорий йилдаги вегетацияси нисбатан эрта бошлангани, гуллаш даврининг узайганлигини ҳамда пишиш муддатлари узайганлиги кузатилди.

Нок (*Pyrus*) — олмадан кейин энг кўп тарқалган мева бўлиб, мевасининг мазалилиги билан қадрланади. Нок мевалари янгилигича истеъмол қилинади, қоқи, консерва, цукат, повидло, мураббо, шарбат, вино, бекмес (нок асали) тайёрланади.

Беҳи (*Cydonia oblonga*) турининг ватани Доғистон ва Талиш вилоятлари орасидаги ҳудудда, Кавказorti ва Шимолий Эроннинг каттагина қисмида жойлашган. Тарихий ҳужжатлардан маълум бўлиши беҳи Месопотамияда бундан 7000 ва 6000 йиллар аввал хонакилаштирилган.

Тадқиқот натижалари ва уларнинг таҳлили. Академик М.Мирзаев номидаги боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий-тадқиқот институтининг Тошкент ва Бўстонлик илмий тажриба станцияларининг тажриба майдонларида ўтказилди.

Хулоса. Ўзбекистоннинг айрим навларида бошқа интродукция қилинган навларга нисбатан ҳосилдорлиги юқори бўлди. Ҳосилдорлик таҳлил

қилинганда, фенологик фазалардаги деярли ўхшашлик, ҳосилдорликда фарқ аниқланди. Баҳорги ҳаво ҳароратининг ўзгарувчанлиги беҳиларнинг гуллашига у қадар жиддий таъсир этмади. Бунинг натижасида ўртача кўп йиллик маълумотларга асосан, қийғос гуллаш фазалари 11—20 апрель кунларида бўлиб ўтди. Беҳи навларининг эртапишар, ўртапишар ва кечпишар хилларга ажратиш мумкин. Лекин бунда гуруҳлар орасидаги фарқлар қисқа бўлади.

Юлдош САИМНАЗАРОВ, б.ф.д. профессор,
Малохат ЮСУПОВА, таянч докторант,
Улуғбек МАМАТОВ, қ.х.ф.ф.д.,
Академик М.Мирзаев номидаги БУВаВИТИ.

АДАБИЁТЛАР

1. Ў.Мирзохидов., Э.Ҳамдамова., Л.Холмирзаева., З.Тожибаева. Интенсив боғ барпо қилишда олма кўчатларининг сифат кўрсаткичлари. // Ж. Agro ilm. №1, 2017, Б.43—44.
2. Абдуллаев Р. Арипов А. Пакана ва ярим пакана боғлар парвариши. Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. №6, 2011, Б. 9—10.
3. Гулямов Б.Х., Жанакова Д.У., Юсупова М.С. Паст бўйли олма кўчатларини чиқишига пайвандтаглар диаметрини таъсири. //“Жаҳон молиявий-иқтисодий инкрузи шароитида аграр тармоқ рақобатбардошлигини ошириш йўналишлари” илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами. Тошкент, 2010. - Б.121—123.
4. Афанасьев О.К. Продуктивность яблоневых садов в зависимости плодов и формы кроны. “Вестник с/х науки”, 12-изд. “Колос”, 1990, С. 12-15.
5. Мирзаев М.М. Интенсивные формы сада. Ж.: “Сельское хозяйство Узбекистана” №10. 1991, С. 47-49.
6. Арабова Н.З., Ш.Р.Шоякубов, М.Юлдашев. Боғдорчилик (ўқув кўлланма) -Тошкент, 2013. Б.-27-29.
7. Байметов К.И. Назаров П.Т., Юлдашев М.Ю. Тошкент вилояти шароитида ўстирилган гилос мевасининг кимёвий таркиби. — “Ўзбекистон аграр фани хабарномаси” журнали. — Т.: 2004. - №2 (16). —Б. 7-11.
8. Байметов К.И., Исламов С.Я., Назаров П.Т. К методике отбора сортов и форм абрикоса для различного направления их использования. / “Селекция ва уруғчилик бўйича илмий тадқиқотларни ташкил этишнинг муҳим йўналишлари” Республика илмий-амалий анжумани материаллари тўплами. — Тошкент, 2013. — Б. 251-253.

УЎТ: 635.21:631.53

ТАДҚИҚОТ

СЕЛЕКЦИЯДА КАРТОШКА ЯНГИ НАВЛАРИНИ ВИРУСЛАРГА ЧИДАМЛИЛИГИНИ БАҲОЛАШ НАТИЖАЛАРИ

Аннотация. Селекциянинг минтақавий вазифаларидан бири сифатида навларнинг вирусларга чидамлилиги республикаимзда картошка селекциясининг асосий йўналишларидан бўлиб хизмат қилади. Улар республика шароитида кенг тарқалганлиги учун уруғлик картошканинг «айниши»га олиб келувчи омиллардан бири бўлиб ҳисобланади. Бу йўналишидаги селекцион ишлар натижасида яратилган картошканинг янги Фаровон нави Х вирусига, Улуғбек нави М вирусига, Фирюза нави эса У вирусига чидамлиликни намоён қилди.

Аннотация. Селекция сельскохозяйственных культур ведется с учетом почвенно-климатических условий каждого региона. В условиях нашей республики широко распространены вирусные болезни картофеля и служат основной причиной ухудшения семенных качеств культуры. В Узбекистане вирусостойчивость должно служить одним из важных направлений в селекции картофеля. Результатами исследований установлено, что новый сорт картофеля Фаровон проявляет устойчивость к вирусу X, сорт Улугбек к вирусу M и сорт Фируза к вирусу Y.

Annotation. In Uzbekistan virus resistance should be one of the important directions in potato breeding. The results of the research found that the new potato variety Farovon is resistant to the X virus, the Ulugbek variety to the M virus and the Firuza variety to the Y virus.

Кириш. Картошканинг вирус, вириод ва микоплазма касалликлари бу экин экилаётган ҳамма ерларда учрайди[5]. Картошка селекциясининг асосий йўналишлари экологик тоза, пластик, юқори ҳосилли, касалликларга, зараркундаларга ва ноқулай шароитларга чидамли, бир йилда икки ҳосил олишга яроқли, юқори сифатли озиқ-овқат ва яхши таъмли, техник воситалар билан ишлов беришга мос бўлган навларни яратиш ҳисобланади [2].

Картошка экиладиган жойнинг шароитига қараб селекциянинг минтақавий вазибалари ҳам мавжуд. Масалан, фитофтора кўп зарар етказадиган ҳудудлар учун фитофторга чидамли навлар яратиш экин селекциясининг асосий йўналишларидан бири бўлса, вирус касалликларига чидамлилик ҳам Ўзбекистон шароитида картошка селекциясининг муҳим масалаларидан бўлиб ҳисобланади[1]. Чунки бу касалликлар республика шароитида кенг тарқалган бўлиб, уруғлик картошканинг «айниши»га олиб келувчи омиллардан бири – вирус касалликларидир[4]. Вирус касалликларининг хавфли томони шундаки, вегетатив усулда (туганаклар орқали) кўпайтирилгани сабабли бир марта касалланган ўсимликлар кейинги авлодларига ҳам инфекцияни юктиради ва уруғлик сифатини, пасайтириб ҳосилдорлигини кескин камайтириб юборади [3].

Вирусларга чидамлилик картошка селекциясида асосий йўналишлардан бўлиб, янги навларни баҳолаш ва Давлат реестрига киритишда муҳим кўрсаткичлардан бири бўлиб хизмат қилади. Картошка навларининг вирус касалликларига чидамлилиги Ўзбекистон шароити учун муҳим кўрсаткич эканлигидан ҳисобланади. Бу йўналишдаги селекция ишлари мураккаб ва қийин бўлишига қарамасдан дастлабки материал яратилган ва селекция усуллари ишлаб чиқилган. Шунинг учун вирусларга чидамлилик республикамызда картошкачиликнинг долзарб

вазифаларидан бўлиб экин селекциясининг асосий йўналишларидан бўлиб хизмат қилиши лозим.

Юқорида келтирилган маълумотлар бизнинг тезпишарлик, ҳосилдорлик, бир йилда икки ҳосил олишга яроқлилик ва вирус касалликларига чидамлилик йўналишида олиб борилаётган селекция тартиқотларимиз учун асос бўлиб хизмат қилди.

Материал ва услублар. Тартиқотлар Сабзавот, полиз экинлари ва картошкачилик илмий-тартиқот институти Самарқанд илмий тажриба станциясининг экспериментал далаларида олиб борилди.

Дала тажрибалари учун объект сифатида ҳосилдорлик, тезпишарлик ва вирусларга чидамлилик йўналишида яратилган, конкурс нав синовидаги “Фируза”, “Фаровон”, “Улуғбек” ва “Гўзал” навлари хизмат қилди. Таққослаш учун стандарт нав сифатида эса республикада энг кўп экилиб келинаётган навлардан бири бўлган “Сантэ” нави олинди.

Дала тажрибаларини ўтказишда фенологик кузатишлар ва биометрик ўлчовлар Бутунроссия картошка хўжалиги илмий-тартиқот институти (ВНИИХ, 1989), пайкалчаларни жойлаштириш ва ўсимлик намуналарини олиш ҳамда уларнинг таҳлили “Сабзавотчилик, полизчилик ва картошкачиликда тажрибалар ўтказиш методикаси” (2002), ўсимликларнинг яққол ҳолдаги вирус касалликлари билан зарарланиш даражаси визуал усулда, яширин ҳолдаги вируслар билан касалланиши серологик ва иммунофермент анализлар ёрдамида, туганаклардаги зарарланиш эса кўзчалар индексацияси усулида аниқланди (М.,1972, 1974). Ёзда янги қовлаб олинган туганаклар ўстирувчи стимуляторлар эритмасида ишланиб қайта экилди. Тажрибаларда олинган натижалар Excel дастури асосида Б.А.Доспехов (1989) бўйича математик-статистик таҳлил қилинди.

Тадқиқотларда картошкани баҳорги ва ёзги муддатларда етиштиришнинг умумқабул қилинган технологияси қўлланилди.

Тадқиқот натижалари ва уларнинг таҳлили. Селекцион ишлар натижасида яратган янги картошка навларини вирус касалликларига чидамлилиги бўйича ўсимликларнинг вирус касалликлари билан зарарланиш даражасини баҳолаш бўйича ўтказилган тадқиқотларда ўсимликларда ҳосил бўлган касаллик визуал кузатишлар натижасида аниқланган белгилари бўйича ўрганиб, ҳамма навлар стандарт навга нисбатан паст кўрсаткичга эга бўлди. Масалан, навлар бўйича бундай шаклдаги зарарланиш 2,0-5,5 % ни ташкил этган бўлса, стандарт “Сантэ” навида бу кўрсаткич 8,0 фоизни ташкил этди. (жадвал).

Ўрганилган навларнинг айрим вирусларга нисбатан муносабати натижалари бўйича қимматли натижалар олинди. Масалан, “Фаровон” нави ўсимликлари Х вируси билан, “Улуғбек” навида М вируси билан, “Фируза” навида эса У вируси билан зарарланган ўсимликлар топилмади. Бу эса, ўз навбатида бу навларнинг вирусларга нисбатан чидамлилиги тўғрисида хулоса қилишга асос бўлади.

Ўтказилган тадқиқотлар асосида республикада вирусларга чидамлилиги йўналишидаги селекцион ишлар самарали бўлиши мумкинлиги тўғрисида хулоса қилиш учун асос бўлиб хизмат қилади. Картошканинг янги “Фаровон” нави Х вирусига, “Улуғбек” нави М вирусига, “Фируза” нави эса У вирусига чидамли эканлигини кўрсатди.

Хулосалар. Селекциянинг минтақавий вазифадан бири сифатида

Картошка янги навларнинг вируслар ва вирус касалликлари билан зарарланиши (2019—2022 йй.)

№	Навлар	Вирус касалликлари ва вируслар билан зарарланиши, %					
		яққол ҳолдаги зарарланиш	яширин ҳолда	жумладан вируслар			
				X	S	M	Y
1.	“Фаровон”	2,6	18,3	-	7,3	5,1	5,9
2.	“Улуғбек”	2,0	17,6	4,1	6,2	-	7,3
3.	“Фируза”	2,5	16,4	6,2	8,2	2,0	-
4.	“Гўзал”	5,5	25,0	9,5	5,1	4,5	3,9
5.	“Сантэ” (ст)	8,0	28,5	9,0	7,5	8,2	3,8

Навларнинг яширин шаклдаги вируслар билан зарарланиш даражасини аниқлаш натижалари бўйича ҳам ҳамма янги навлар стандарт навга нисбатан паст кўрсаткичга эга бўлиб, навлар бўйича жами текширилган ўсимликларнинг 16,4—25,0 фоизда вируслар топилди, стандарт навнинг 28,5 % ўсимликларида бундай вируслар билан зарарланганлик аниқланди.

Шуни таъкидлаш керакки, энг паст вируслар билан зарарланиш даражаси (16,4 %) картошканинг “Фируза” нави ўсимликларида кузатилди.

навларнинг вирусларга чидамлилиги республикада картошка селекциясининг асосий йўналишларидан бўлиб хизмат қилиши лозим. Янги картошка навлари орасида энг паст вируслар билан зарарланиш даражаси (16,4 %) картошканинг “Фируза” нави ўсимликларида кузатилди.

Бу йўналишдаги селекцион ишлар натижасида яратилган картошканинг янги “Фаровон” нави Х вирусига, “Улуғбек” нави М вирусига, “Фируза” нави эса У вирусига чидамлилиги эканлиги аниқланди. Олинган натижалар бу навларнинг шу вирусларга нисбатан чидамлилиги тўғрисида хулоса қилишга асос бўлади.

Ибрагим ЭРГАШЕВ, профессор, қ.х.ф.д., Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети.

АДАБИЁТЛАР

1. Зуев. В.И. Картошкачилик. Т. 2006., 315 б.
2. Normurodov D., Eshonkulov B., Ergashev I., Oblokulov F. Virus-free potato seed production in Uzbekistan. Actual problems of modern science. Moscow. 2018. P.195—202
3. Eshonkulov B. Ergashev I. Obloqulov F. “Potato production from true potato Seed” Wissenschaftliche Zeitschrift „European Applied Sciences” № 4, 2016.
4. Эргашев И.Т. Безвирусное семеноводство картофеля. Т.2007. 176 с.
5. Эргашев И.Т., Нормуродов Д.С., Эшонкулов Б.М. Ўзбекистонда картошка вируссиз асосида уруғчилигининг илмий асослари. Тошкент, 2017. 162 б.

6. Ergashev I.T. Results of evaluation of new potato varieties. Web of scientist International Scaintific Research Journal. ISSN 2776-0979. Volume 3. Issue 3. Mar.. 2022.P. 933—940. <https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/1175>

7. <http://kartofel.org/bolezn/virus/virus.htm>

УЎТ: 636.1.01.15.042/. 338.515

ТАДҚИҚОТ

ТУРЛИ ГЕНОТИПЛИ ТОЙЛАР ЎСИШ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ

Аннотация. Мазкур мақолада турли генотипли тойларнинг ўсиш ривожланишига сақлаш технологиясининг таъсири ва уларни иқтисодий самарадорлигини бўйича тадқиқотларда олинган илмий ҳулосалар баён қилинади.

Аннотация. В статье приведены научные выводы, полученные в ходе исследования влияния технологии содержания на рост и развитие жеребят разных генотипов и их экономическая эффективность

Annotation. The article presents scientific conclusions obtained in the course of studying the effect of keeping technology on the growth and development of foals of different genotypes and their economic efficiency.

Кириш. Йилкичилик озиқ-овқат таъминоти манбаларидан бири ҳисобланади. Айниқса, от гўшти ва қимиз маҳсулотларига ташқи бозорда ҳам, ички истеъмол бозорида ҳам талаб ошиб бормоқда.

Отлар бош сонининг 2022 йилдаги статистик маълумотлари таҳлилига кўра, барча тоифа хўжаликлари бўйича жами 260 393 бош отлар мавжуд бўлиб, шундан 58 839 боши (22,6 фоизи) фермер хўжаликларида, 186 834 боши (71,7 фоизи) шахсий ёрдамчи, деҳқон хўжаликларида ва 140720 боши (5,7 фоизи) қишлоқ хўжалиги фаолиятини амалга оширувчи ташкилотларида боқиб парвариш қилинади. Ҳозирги пайтда республика бўйича жами 3 та от заводи, 14 та чавандозлар мактаблари, 142 та йилкичилик хўжаликлари, шу жумладан 24 та наслчилик мақомига эга бўлган субъектлар мавжуд.

Йилкичиликда қулунлар 6 ойлик ёшидан кейин онасидан ажратиб, отхона шароитида сақланади ва хўжалик рационига ўтказилади. Бу даврда суддан ажратилган қулунларнинг овқат ҳазм қилиш тизими, айниқса ошқозони хўжалик рациони таркибидаги озуқаларни ҳазм қилишга мослашмаган бўлади, талаб даражасида витаминларни, минерал моддаларни, макро ва микро элементларни рациондаги озуқалардан ўзлаштиролмайди. Натижада улар организмда моддалар алмашинуви жараёни бузилади, ўсиш

ривожланиш секинлашади, айрим қулунлар озиб кетади, иммун тизими сустлашади ва касалланиб нобуд бўлиши ҳам мумкин. Ушбу даврда ўсиш ривожланишни жадаллаштириш ва ўсишдан қолган кўрсаткичларни қоплашни таъминловчи сақлашнинг мақбул технологияси ишлаб чиқилмаган ҳамда илмий тадқиқотларда ўрганилмаган. Кейинги йилларда йилкичиликдаги муҳим муаммолар ечимини илмий жиҳатдан ҳал этишга қаратилган илмий тадқиқотлар кам олиб борилмоқда. Шунингдек, қорабайир зотли тойлар ва ушбу зотга мансуб бияларни Фриз айғири билан чатиштиришдан олинган дурагай (F₁) авлодларининг ўсиш ривожланишига сақлаш технологиясининг таъсири махсус тадқиқотларда ўрганилмаган. Бу эса тадқиқотларнинг илмий жиҳатдан янгилигини белгилайди ва долзарб аҳамиятга эга эканлигидан далолат беради.

Мазкур муаммо ечимини илмий жиҳатдан ҳал қилиш мақсадида 3 та гуруҳ шакллантирилиб, тажриба объекти сифатида ҳар бир гуруҳга 12 бошдан, жами 36 бош қорабайир зотли тойлар ва ушбу зотга мансуб бияларни Фриз зотли айғири билан чатиштиришдан олинган дурагай авлод (F₁) тойлари танлаб олинди. Тадқиқотлар давомида I-гуруҳ тойлари денникда (365 кун отхона шароитида ҳар бир той якка ҳолда), II-гуруҳ тойлари гуруҳ ҳолда (365 кун отхона шароитида) ва III-гуруҳ тойлари отхона-яйлов шароитида

(қиш мавсумида 210 кун отхонада ва 155 кун яйлов шароитида гуруҳ ҳолда) сақланди.

Тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистоннинг иссиқ иқлим шароитида қорабайир зотиға мансуб тойлар ва ушбу зот бияларини четдан келтирилган Фриз зот айғири билан чатиштиришдан олинган дурагай (F₁) авлодларини сақлаш, кўпайтириш мақсадида, уларни онасидан ажратилгандан кейин ўсиш ривожланишини самарали таъминловчи иқтисодий тежамкор сақлаш технологиясини ишлаб чиқишдан иборат.

Тажриба гуруҳларидаги тойлар иқтисодий самарадорлигини аниқлашда уларни озиқлантириш ва сақлаш шароитларига қилинган харажатларнинг баҳоси ўзига хос аҳамиятга эга. Мазкур харажатларни ошиб бориши тармоқни самарадорлик (рентабеллик) даражасини пасайиб кетишига олиб келади. Шу мақсадда биз тадқиқотларимизни иқтисодий натижаларини ўрганишда озуқалар харажатиға эътиборни қаратдик.

Тадқиқот натижаси. Тадқиқотлар давомида III-гуруҳдаги 6-12 ойлик тойларнинг ҳар бир бошиға йил давомида жами 1999,6 минг сўмлик озуқалар харажат қилинган бўлиб, I ва II-гуруҳларидаги тенгқурларига эса 3629,0 минг сўмлик ем-хашак сарфланди. Натижада III-гуруҳ тойлари I ва II-гуруҳларидаги тенгқурларига қараганда мос равишда 1629,4 минг сўмлик кам озуқани истеъмол қилдилар ёки 55,1 фоизға

озуқа харажатлари кам бўлди. Шунингдек, III-гуруҳдаги 12-24 ойлик тойларнинг ҳар бир бошиға йил давомида жами 3369,4 минг сўмлик озуқалар харажат қилинган бўлиб, I ва II-гуруҳларидаги тенгқурларига эса 5849,4 минг сўмлик ем-хашак сарфланди. Натижада III-гуруҳ тойлари I ва II-гуруҳларидаги тенгқурларига қараганда мос равишда 2480,0 минг сўмлик кам озуқани истеъмол қилдилар ёки 57,6 фоизға озуқа харажатлари кам бўлди. III-гуруҳ тойлари ёз фаслида табиий яйловдан эркин ҳолда юриб ўзлари ҳоҳлаганча яшил озуқаларни истеъмол қилди. Тадқиқотлар даврида III-гуруҳдаги тойларнинг ҳар бир бошиға жами 5369, минг сўмлик озуқалар харажат қилинган бўлиб, I ва II-гуруҳларидаги тенгқурларига эса 9478,4 минг сўмлик ем-хашак сарфланди. Пировардида III-гуруҳ тойлари I ва II-гуруҳларидаги тенгқурларига қараганда мос равишда 4109,4 минг сўмлик кам озуқани истеъмол қилдилар ёки 56,6 фоизға озуқа харажатлари кам бўлди. Тадқиқот натижаларидан кўриниб турибдики, тажрибадаги III-гуруҳ тойларини ёз фаслида яйлов шароитида сақлаб боқилиши иқтисодий жиҳатдан самарали эканлиги ўз исботини топди. Ўтказилган тадқиқотларни иқтисодий жиҳатларини баҳолашда тажриба гуруҳларидаги тойларнинг иқтисодий самарадорлик кўрсаткичларини ўрганиш олинган илмий-амалий натижаларни ишлаб чиқаришға кенг жорий қилиш учун асос бўлади.

1-жадвал.

Тажриба гуруҳларидаги бир бош тойнинг тадқиқотлар давомидаги иқтисодий самарадорлиги

№	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	I-гуруҳ	II-гуруҳ	III-гуруҳ
1.	Бир бош тойға қилинган жами харажатлар шу жумладан:	минг сўм	11128,4	11128,4	9969,0
	Озуқа харажатлари	минг сўм	9478,4	9478,4	5369,0
	Иш ҳақи харажатлари	минг сўм	1200,0	1200,0	1200,0
	Ветеринария хизмати харажатлари	минг сўм	300,0	300,0	1000,0
	Ҳар хил тўловлар харажатлари	минг сўм	100,0	100,0	800,0
	Бошқа харажатлар (шу жумладан асосий воситалар амортизацияси харажатлари)	минг сўм	50,0	50,0	1600,0
2.	Бир бош тойни ўртача тирик вазни	кг	281,9	290,3	310,3
3.	Тойнинг 1 килограмм тирик вазнини баҳоси	сўм	50000	50000	50000
4.	Бир бош тойдан олинган даромад	минг сўм	14095,0	14515,0	15515,0
5.	Соф фойда	минг сўм	2966,6	3386,6	5546,0
6.	Рентабеллик (самарадорлик) даражаси	%	21,04	23,3	35,7

1-жадвал маълумотлардан кўриниб турибдики, тадқиқотлар давомида сарфланган озуқалар харажатларининг баҳосини белгилаш мақсадида тажрибалар олиб борилган фермер хўжалиги жойлашган ҳудуддаги 3 та ем-хашак сотиладиган бозорлардаги 2020-2022 йиллардаги нархлар ўрганилди ва ушбу нархларнинг ўртачаси олинди, ем-хашаклар турлари бўйича баҳоланди. Бунда 1 килограмм беда пичани 1002,5 сўм, яшил ўтлар 400 сўм, сабзи 500 сўм ва ош тузи 1000 сўмни ташкил қилди. Фақат кепак маҳсулотининг баҳоси ўзгариб турди, яъни тадқиқотлар бошланишида унинг ўртача баҳоси 1500 сўмни ташкил қилган бўлса, кейинчалик 1642,4 сўмдан 1751,2 сўмгача ўзгариб турди. Кепак маҳсулотининг баҳоси тадқиқотлар даври мобайнида 9,5 -16,7 фоизгача ошиб борди.

Тажрибалар давомида I ва II-гуруҳлардаги тойлар йил давомида отхона шароитида сақланганлиги учун уларга қилинган харажатлар бир, яъни ҳар бир гуруҳдаги бир бош той учун тегишлича 11128,4 сўмни ташкил қилди, шундан озуқалар учун қилинган харажатлар кўлами мазкур гуруҳ тойлари учун бир хилда бўлиб, 9478,4 минг сўмни ташкил қилди. Умумий харажатларга нисбатан озуқа харажатлари 85 фоизни ташкил қилди.

III-гуруҳ тойлари ёз фаслида яйлов шароитида сақлаб боқилгани учун уларда умумий харажатлар I ва II-гуруҳлардаги тенгқурларига қараганда анча кам бўлди ва жами харажатлар бир бош той учун 9969,0 минг сўмни, шундан озуқалар харажати 5369,0 сўмни ташкил қилди. Бу эса ушбу гуруҳ тойлари "отхона-ййлов" усулида сақланганлиги ва эрта баҳордан кеч кузгача яйлов шароитларида бўлиб, табиий озиқлардан эркин ҳолда озиқланди ва шу ҳисобдан яшил озуқаларга бўладиган сарф-харажатлар кескин қисқариб, рентабеллик даражаси ўртача 35,7 фоизни ташкил қилди. Юқорида кўрсатилганлар фарқлар шундан далолат бериб турибдики, III-гуруҳ тойлари озуқани маҳсулот бирлиги билан қоплаш хусусияти юқори бўлиб, бу эса ушбу

гуруҳ тойлари иқтисодий жиҳатдан самарали эканлигидан далолат беради.

Тадқиқотларда қишлоқ мавсумида барча гуруҳлардаги тойлар отхона шароитида сақланиб озиқлантирилди. Шунингдек, тажриба гуруҳларидаги тойлар хўжалиқда қабул қилинган рацион асосида озиқлантирилди. Шундан келиб чиқиб, қишлоқ мавсумида сарфланган озуқалар миқдори барча гуруҳ бўйича бир хил кўрсаткичга намоён қилди. Тадқиқотларда 24 ойлик I-гуруҳ тойларининг ўртача тирик вазни 281,9 килограмми, II-гуруҳ тойларида бу кўрсаткич 290,3 килограмми ва III-гуруҳ тенгқурлариники 310,3 килограмми ташкил қилди. Тадқиқотлар давомида III-гуруҳ тойлари тирик вазнининг юқори бўлиши олинган даромад, соф фойда ва рентабеллик даражасига ижобий таъсир кўрсатди.

Хулоса қилиб айтганда, ўтказилган тадқиқотлар натижаларидан келиб чиқиб шуни таъкидлаш лозимки, йилқичилик тармоғини барқарор ривожлантириш ва тармоқни иқтисодий самарадорлигини оширишда тойларнинг ёшлугидан жадал ўсиш ривожланишини таъминлаш муҳим ҳисобланади. Бунинг учун турли хил сервитамин ва оксилга бой озуқаларга бўлган талабини илмий асосланган рационлар бўйича озиқлантирилганда, улар ўзларининг генетик имкониятларидан тўлиқ намоён қиладилар. Йилқичилик тармоғидан сифатли ва арзон маҳсулотлар ишлаб чиқаришни амалга ошириш ва бозор баҳоларида сотиш имкониятларини яратиш алоҳида аҳамият касб этади. Ёш тойларни сақлашнинг энг мақбул ва иқтисодий жиҳатдан самарали усулини хўжалиқка жорий қилиш ҳисобидан маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва пировард натижада тармоқни рентабеллик (самарадорлик) даражасини оширишни таъминлаш муҳим имкониятлардан бири ҳисобланади.

Акмал ҲАФИЗОВ,

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Тошкент филиали мустақил тадқиқотчиси.

АДАБИЁТЛАР

1. Алексеева Е.И. Сравнительная характеристика роста и развития племенного молодняка лошадей различного происхождения. Международ. агропромышленный конгр. «Перспективы развития агропромышленного комплекса России в условиях членства в ВТО: материалы для обсуждения». –СПб.: ЗАО «Экспофорум», 2013, -С.184-185.
2. Андреев Н.П., Алексеев А.Д., Березкин М.В. К вопросу изучения роста и развития молодняка якутских лошадей. "Технология производства продукции животноводства". Якутск, 1979, С. 80-82.

3. Балашкин О. Новое в кормлении лошадей. //Коневодство и конный спорт. №11, 1990, С. 35
4. Винокурова Н.Т. Новая технология выращивания якутской породы лошадей: метод. рекоммендации. Якутск: ООО РИЦ «Офсет», 2000 г., С.104.
5. Лихов и др. Государственная племенная книга лошадей карабаирской породы. Том IV, Ташкент, «Ўзбекистан»
6. Тўрақулов З.Т., Мухторов А.З., Холмирзаев Д.Х. Йилқичилик. Ўқув қўлланма, – Тошкент, «Меҳнат», 1985 йил, 118-144, 176-181, 185-199, 206-212 б.

UO'T: 636.237

TADQIQOT

ESTONIYA ZOTLI TURLI ISHLAB CHIQARISH TIPIGA MANSUB SIGIRLARNING QONINING MORFOLOGIK KO'RSATKICHLARI

Annotatsiya. Maqolada, Estoniya zotli turli ishlab chiqarish tipidagi sigirlar qonining fasllar kesimida qonining morfologik ko'rsatkichlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Аннотация. В статье приведены сведения о морфологических показателях крови коров разных производственных типов эстонской породы в разрезе сезонов.

Annotation. The article provides information on the morphological parameters of blood of cows of different production types of the Estonian breed in the cross-section of the seasons.

Kirish. Chorvachilikning yetuk tarmoqlaridan biri sudtor qoramolchilik hisoblanadi. Sigirlar sog'lom bo'lsa, ular ko'p va sifatli sut berish imkoniyatiga ega bo'ladi. Buning uchun ularning organizmida modda almashinuvi me'yor darajasida kechishi kerak. Organizmda assimiylasiya va dessimiylasiya normal holatda kechishi sigirlarning sog'lomligi va qonining morfologik tarkibini mo'tadilligida o'z aksini topishi lozim.

Qon - doimiy fizik-kimyoviy tizim bo'lib, organizmda gomeostazni u yoki bu tomonga og'ishini aniq bildiradi, organizmning ayni holatini tavsiflovchi indikator hisoblanadi. Qondagi o'zgarishlar hayvonni funksiyasi, yoshi, sog'lomligini, tashqi muhit ta'siri bilan uzviy bog'liqdir [1;4;6;7].

Ko'pgina tadqiqotlarda, hayvonlarning o'sish jadalligini, sog'im miqdori, tug'ishdan keyingi kasalliklar qonning morfologik va biokimyoviy xususiyatlari bilan uzviy bog'liqlikda bo'lishi aniqlangan [3;1;5].

Eritrositlar organizmda to'qimalarni kislorod bilan ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi, shu sababli har qanday eritrositning buzilishi organizmda og'ir oqibatlariga olib keladi. Leykositlar hayvon organizmini fiziologik holatini, uni rezistentligi va immunobiologik quvvatini belgilab beradi.

Qondagi oq tanachalar, transport, antitoksik vazifalarni bajaradi, shuning bilan birga organizmda himoya reaksiyalarida ishtirok qilib, tashqi va

ichki noqulay muhit omillarga qarshi turishiga ko'mak beradi. Ular gammaglobulin, maxsus immunoglobulin va antitelalar sintez qiladi, mikrob hujayralarni yutadi va yo'q qiladi, hujayralarga to'yimli moddalarni tashiydi. Toksin va boshqalarni faolsizlantiradi [2].

Gemoglobin - grekcha so'zdan olingan bo'lib, tarjimai "qon" va "shar" ma'nosini anglatadi. Hayvonning qonida temir moddasini saqlovchi murakkab oqsil hisoblanadi. Qon aylanishi xususiyatini namoyon etib, kislorodni biriktirish xossasiga ega va uni to'qimalarga yetkazib beradi. Umurtqali hayvonlarda eritrosit tarkibida saqlanadi, umurtqasiz hayvonlarda esa qon plazmasida eritma holda bo'ladi. Gemoglobin o'ziga kislorodni biriktiradi va qon aylanish tizimi orqali barcha to'qima va hujayralarga kislorod yetkazib beradi. Gemoglobin miqdori me'yordan past bo'lsa, anemiya kasalligini keltirib chiqaradi, natijada to'qimalar kislorod bilan yetarli darajada ta'minlanmaydi, ishtaha pasayishi natijasida mahsuldorlik ham kamayadi.

Demak, sigirlarning sog'lomligi va ularning mahsuldorligi yuqori darajada bo'lishida organizmdagi qonning morfologik tarkibi muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi. Turli ishlab chiqarish tipidagi Estoniya qizil zotli sigirlarning yil fasllari kesimida qonining morfologik tarkibini o'rganish va natijalar asosida sigirlarning xo'jalik sharoitiga

moslashganligi haqida dastlabki xulosa berish.

Tadqiqot obyekti. Tadqiqot obekti sifatida "Hamid chorvachilik vohasi" xo'jaligida urchitilayotgan Estoniya qizil zotli turli ishlab chiqarish tipidagi sigirlar belgilandi. I guruhga sut-go'sht va II guruhga sut ishlab chiqarish tipiga xos 15 boshdan sigirlar birlashtirildi.

Tadqiqotning uslubi. Qonning morfologik tarkibini o'rganish maqsadida yilning fasllari kesimida qondan o'rtacha namuna har guruhdan 5 bosh sigirning bo'yintiruv venasidan olindi. Eritrosit va leykositlar soni Goryayeva kamerasi to'rida mikroskop yordamida sanaldi, gemoglobin miqdori Sali gemometrida aniqlandi. Olingan ma'lumotlarga Microsoft Ekzel 2010 dasturida, A.Ploxinskiy usulidan foydalanib, biometrik ishlov berildi.

Tadqiqot natijalari va tahlili. Sigirlar o'zida ma'lum geografik va iqlim sharoitiga, atrof-muhitga moslashish xususiyatiga ega. Agar organizm mavjud tashqi sharoitga moslasha olmasa, ularda modda almashinuvida muammolar paydo bo'lib, bu hayvonning sog'lomligi, podani takror ishlab chiqarish xususiyati, mahsuldorlik ko'rsatkichlariga salbiy ta'sir etadi. Shu o'rinda iqlim sharoitiga mos keladigan zotlarni tanlash, ularni organizmida kechadigan jarayonlarini o'rganish, moslashish xususiyatlarini tadqiq qilishda, qonining morfologik ko'rsatkichlarini o'rganib, tahlil qilish muhim ahamiyatga egadir.

Yilning turli fasllarida sigirlar organizmida modda almashinuvi ma'lum darajada o'zgarib, farqlanadi. Bu birinchidan tashqi ob-havo sharoiti bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchidan oziqlantirish omili ham o'z ta'sirini o'tkazadi. Ma'lumki, O'zbekistonning iqlim sharoiti keskin o'zgaruvchan hisoblanadi. Buni turli fasllarda harorat, nisbiy namlikning shuningdek, bir sutkada kecha va kunduzgi haroratning keskin o'zgarishida ko'rish mumkin.

Shuni ta'kidlash joizki, O'zbekistonning iqlim sharoitiga qizil tusdagi qoramollar, ayniqsa, Qizil cho'l va Estoniya qizil zotlari yaxshi moslashganligi bilan ajralib turadi.

Demak, qonning morfologik tarkibiga ta'sir etuvchi omillardan eng asosiysi oziqlantirish sifati va

darajasi hisoblanar ekan. Hozirgi vaqtda innovasion texnologiyalarga asoslangan, mustahkam ozuqa bazasiga ega xo'jaliklarda sigirlarni oziqlantirishda bir tipli ratsionlar qo'llanilmoqda. Bunday oziqlantirish sigirlar organizmida gomeostazni me'yorda kechishiga katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Afsuski, bunday xo'jaliklar mamlakatimizda ko'p sonli emas.

Aksariyat fermer xo'jaliklari sharoitidan kelib chiqqan holda sigirlarni oziqlantirishda yil bo'yi ikki xil ratsionda oziqlantirishmoqdalar. Bu qishki va yozgi ratsionlardir. Bunday xo'jaliklarda sigirlarni qishki ratsion tarkibini suvli, dag'al, konsentrat ozuqalar, yozgi rasionini esa asosan suvli, ya'ni yashil ozuqalar va konsentrat ozuqalar tashkil qiladi. Tajribalar olib borilgan "Hamid chorvachilik vohasi" xo'jaligida ham sigirlar yil buyi qishki va yozgi ratsionlarda oziqlantirildi.

Sigirlar qonining tarkibiy qismiga genetik va paratipik omillarning ta'siri to'g'risida ko'pgina tadqiqotchilar ilmiy izlanishlar olib borgan va tegishli xulosalar qilishgan.

Tadqiqotlarimizda biz, Estoniya qizil zotli turli ishlab chiqarish tipidagi sigirlar qonining morfologik tarkibini yil fasllari kesimida o'rganganimizda, quyidagi ma'lumotlarni oldik va jadvalda umumlashtirib berdik.

1-jadval.

Estoniya qizil zotli turli ishlab chiqarish tipidagi sigirlar qonining morfologik tarkibi, (n=5).

Ko'rsatkichlar	Guruhlar			
	I		II	
	X±Sx	Cv, %	X±Sx	Cv, %
Qish				
Eritrosit mln/mkl	6,41±0,07	2,29	7,08±0,07**	2,09
Leykosit ming/mkl	8,20±0,07	1,93	7,78±0,21	6,12
Gemoglobin g/l	106,80±1,32	2,76	114,20±1,07**	2,09
Bahor				
Eritrosit mln/mkl	5,70±0,19	7,34	6,31±0,05*	1,83
Leykosit ming/mkl	7,40±0,13	4,05	7,76±0,12	3,60
Gemoglobin g/l	101,40±0,75	1,65	103,00±0,71	1,54
Yoz				
Eritrosit mln/mkl	6,52±0,13	4,55	7,18±0,06*	1,82
Leykosit ming/mkl	7,62±0,10	2,93	8,54±0,20**	5,23
Gemoglobin g/l	109,00±0,71	1,45	115,00±0,71***	1,37
Kuz				
Eritrosit mln/mkl	5,88±0,31	11,86	6,27±0,09	3,17
Leykosit ming/mkl	5,80±0,38	14,83	7,94±0,44**	12,52
Gemoglobin g/l	102,80±1,66	3,60	113,00±2,41**	4,77
Эслатма: *P<0,05, **P<0,01, ***P<0,001				

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, yilning fasllari kesimida sigirlar qonining morfologik tarkibi, ya'ni eritrositlar, leykositlar, gemoglobin miqdorlari ko'rsatkichlarida fiziologik holatdagi me'yordan chekinish kuzatilmadi bu, har ikkala guruhdagi sigirlar mavjud iqlim sharoitiga moslashganidan dalolat beradi.

Jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinadiki, qonning morfologik tarkibining fasllar kesimidagi eng yuqori ko'rsatkichlari har ikkala guruhdagi sigirlarda yoz faslida yuqori bo'lgan.

I guruhdagi sigirlar qoni tarkibidagi eritrosit miqdorini fasllar kesimida tahlil qilganimizda, yoz faslida, qish, bahor, kuz fasllariga nisbatan tegishli: 0,1; 0,87; 0,91 mln/mkl II guruhda esa tegishli: 0,11; 0,82 va 0,64 mln/mkl birlikda yuqori natijani qayd etdi.

Leykositlar miqdori esa II guruhda bu ko'rsatkich bahor va kuzga nisbatan 0,22 ; 1,82 ming/mkl ni tashkil etdi. Leykositlar miqdori II guruhdagi sigirlarda qish faslida 8,20 ming/mkl ni tashkil etib, yuqori ko'rsatkichga ega bo'ldi. Nazorat guruhidagi sigirlarda bu faslida 2 bosh sigirda shamollash kasalligi kuzatilganligi bois, ushbu holat yuz berdi. Sigirlarda leykositlar miqdori yoz faslida yuqori ko'rsatkichda bo'lib, qish, bahor va kuz fasliga nisbatan 0,76; 0,78 va 0,6 ming/mkl ga ustunlikka ega ekanligi aniqlandi.

Gemoglobin miqdorini qiyosiy tahlil qilganimizda, yoz faslida eng ko'p miqdor kuzatilib, qish, bahor va kuz fasliga nisbatan II guruhda tegishli 2,2; 7,6 va 6,2 g/l yuqoriligi kuzatildi. I, II guruhdagi sigirlarda gemoglobin miqdorini o'rganganimizda yoz faslida eng yuqori tegishli 0,8 ; 12 va 2 g/l bo'lib, qish, bahor, kuz fasllariga nisbatan ustunlikni namoyon etdi.

Guruhlararo qiyoslaganimizda eritrositlar miqdori qish faslida 0,67; bahorda 0,61; yozda 0,66 va kuzda esa 0,39 mln/mkl I, II guruhdagi sigirlar ustunligida kechdi.

Guruhlararo taqqoslaganimizda leykositlar miqdori bahor faslida 0,36; yozda 0,92 va kuzda 2,14 ming/mkl I guruhdagi sigirlar ustunligida kechganligi aniqlandi.

II va I guruhdagi sigirlarning qonidagi gemoglobin miqdorini taqqoslaganimizda qish, bahor va kuz fasllarida tegishli 7,4; 1,6 va 10,2 g/l ga I guruhdagi sigirlarda yuqori bo'lganligi kuzatildi.

Demak, yoz faslida eritrositlar sonining oshishi bilan paralel holatda gemoglobin miqdori ham ko'tarilgan. Guruhlararo fasllar kesimida eritrosit, leykosit va gemoglobin miqdorini qiyosiy tahlil qilganimizda, I guruhdagi sigirlarda barcha fasllarda ustunlik qilganligi kuzatildi. Bunday natijalar, albatta, sigirlarning nafaqat moslashuvchanligiga, balki, sut mahsuldorligiga ham ma'lum darajada ijobiy ta'sir etishida ifodalanadi.

Xulosa: Shunday qilib, I guruh (sut) tipidagi sigirlar qonida II guruh (sut-go'sht) tipidagi sigirlarnikiga nisbatan eritrosit, leykosit va gemoglobin miqdorlarini kichik ustunlikda yuqori bo'lganligi aniqlandi. Qish faslida nazorat guruhidagi 2 bosh sigirda yengil shamollash kasalligi kuzatilganligi bois, tajriba guruhidagi sigirlarnikidan leykosit miqdori biroz yuqori ko'rsatkichda bo'lganligi aniqlandi.

"Hamid chorvachilik vohasi" fermer xo'jaligida urchitilayotgan Estoniya qizil zotli sigirlar, mavjud iqlim sharoitiga yaxshi moslashganligidan dalolat beradi. Bu ularning qonining morfologik tarkibidagi eritrosit, leykosit va gemoglobin miqdorlarining me'yor darajasida kechganligida o'z aksini topgan.

Mavsuma XOLBEKOVA, tayanch doktorant, Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, **Shavkat AMIROV**, q.x.f. n., professor v.b., **Chinara SADIKOVA**, q.x.f.d (PhD), assistant, Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti.

ADABIYOTLAR

1. Багманов М.А. Некоторые морфологические, биохимические и иммунологические показатели крови коров до и после родов // Мат. науч.-произв. конф. по актуальным проблемам ветеринарии и зоотехнии. Ч. Казань, 2001. С. 11-12.
2. Бажибина Е.Б., Коробов А.Б., Середа С.В. Методологические основы клинико-морфологических показателей крови домашних животных. М: Аквариум, 2004. С.128.
3. Бикташев Р.У. Биохимический статус высокопродуктивных коров при скормливании животных добавок в период раздоя // Ветеринарный врач . 2009. №1. С. 31-33.
4. Громыка Е.Б. Оценка состояние организма коров методами биохимии // Экологической вестник Северного Кавказа. 2005. № 2. С. 80-94.

5. Нежданов А. Г., Шахов А.Г. Послеродовые гнойно-воспалительные заболевания матки у коров // Ветеринарные консультант. 2005 № 22. С.11-13

6. Bakhtiyarovna, Suyunova Z., and Amirov S. Kuzibaevich. "The Importance of Microclimate Indicators in the Dairy." International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, no. 1, 2020, pp. 1-6.

7. Kholbekova, M. B., &Amirov, S. K. (2022). IMPORTANCE OF MICROCLIMATE INDICATORS IN THE COWSHED. Current approaches and new research in modern sciences, 1(4), 63-66.

UO'T: 338.46

TADQIQOT

MINTAQADA EKOBOZORNI TASHKIL ETISH IMKONIYATLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada Xorazm viloyati mintaqasida ekobozorni tashkil etishning ahamiyati, zarurligi va imkoniyatlari yoritilib, ushbu bozorni samarali tashkil etish yuzasidan takliflar bayon etilgan.

Аннотация. В данной статье выделены важность, необходимость и возможности организации экорынка в районе Хорезмской области, а также представлены предложения по эффективной организации этого рынка.

Annotation. In this article, the importance, necessity and possibilities of the organization of the ekomarket in the Khorezm region, as well as the proposal for the effective organization of this market, have been highlighted.

Kirish. Ma'lumki, bugungi kunda bozorlar orqali ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisa Murojaatnomasida ham beshinchi yo'nalish sifatida erkin bozor mexanizmlarini joriy qilish, sog'lom raqobat va xususiy mulk daxlsizligini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [1]. Darhaqiqat, bozor mexanizmini amalga oshirish uchun samarali bozor faoliyatini amalga oshirish lozim. Ushbu bozor faoliyati ustuvor yo'nalishi ekologik yo'nalish hisoblanib, uni vazifasi atrof-muhitga bo'lgan turli salbiy ta'sirlarni oldini olish hisoblanadi. Ya'ni, ekologik yo'nalish orqali bozor sub'yektlari tomonidan atrof-muhitni saqlash uchun turli harakatlar amalga oshiriladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada tadqiqotning tahlil, sintez, iqtisodiy usul, mantiqiy tahlil, induktiv, deduktiv va abstrakt fikrlash kabi usullaridan foydalanilgan.

Adabiyotlar tahlili. Ekobozor yoki ekologik bozor o'z tarkibiga ega bo'lib, uni asosi ekologik tovar va ekologik xizmatdan iborat bo'ladi. Ya'ni, ekologik tovar yoki mahsulot inson salomatligi va atrof-muhit uchun xavfsiz mahsulot bo'lib, unga suv, havo va tuproqni ifloslantiruvchi mahsulotlarni ishlab chiqarish va foydalanish ekologik bo'lmagan

jarayonlarining zararli ta'sirlarini oldini olishga tegishlidir. Ekologik xizmatlar esa inson salomatligi va atrof-muhit uchun xavfsiz bo'lgan ekologik standartlarga muvofiq tashkil etilgan har qanday faoliyat bo'lib, uning ekologik xizmatlarning ekoofis, ekomehmonxona va ekodo'kon kabi yo'nalishlari mavjud bo'ladi.

Ekobozorni tashkil etish yuzasidan jahon mamlakatlarida turli tadqiqotlar olib borilgan. Bu holat ekologik holatni rivoji bilan bog'liq. Ekologik rivojlanish hukmronligining jahon tendensiyalari mintaqalar iqtisodiy rivojlanishida ham o'z aksini topadi [2]. Shuningdek, ekobozorni tashkil etish uchun tadbirkorlik faoliyati muhim yo'nalish bo'lib, bu holat ekologik tadbirkorlik faoliyati ko'rinishida namoyon bo'ladi. Ekologik tadbirkorlikning muhim qismi ekologik xizmatlar ko'rsatish bo'lib, uning mohiyati aholi va korxonalarning ekologik ehtiyojlarini qondirishdan iborat [3].

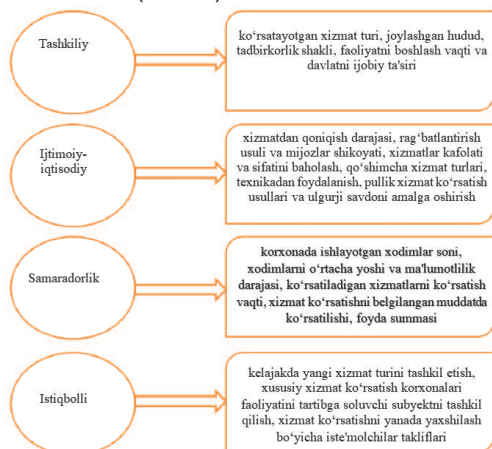
Tahlil va natijalar. Bugungi kunda bozor xizmatlarini ko'rsatish orqali ekobozorni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada mamlakatimiz va uni mintaqalarida ishlab chiqarilgan yoki ko'rsatilgan bozor xizmatlari qiymati turli raqamlar bilan ifodalanadi. Ushbu holat quyidagi 1-jadvalda keltirilgan.

Ushbu jadvalga asosan, respublikamizda 2022

yilda jami 23689,8 mlrd.so'mlik bozor xizmatlari ko'rsatilib, 2021 yilga nisbatan 116,9 foizga oshgan. Hududlardan esa Xorazm viloyatida ushbu ko'rsatkich mos ravishda 698,9 mlrd. so'mga va 111,8 foizga teng bo'lgan. Xorazm viloyatini ulushi respublikamiz ko'rsatkichi bilan solishtirganda 33,9 foizni tashkil etib, o'sish ko'rsatkichi o'rtasidagi farq 5,1 foizni tashkil etgan.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, ekobozorni vazifalari bo'lib, tovar yoki xizmatni sotish yoki ayirboshlash, tovar yoki xizmatni reklama qilish hamda ularni bozor orqali yetkazib berilishini tashkil etish, chakana va ulgurji savdo shaklidagi savdo tarmoqlarini yanada kengaytirish va uni sotishga bo'lgan talab va taklifni rivojlantirishdan iborat bo'ladi.

Mintaqada ekobozorni samarali tashkil etish uni rivojlantirishga bog'liq bo'lib, u o'z ichiga tashkiliy, ijtimoiy-iqtisodiy, samaradorlik va istiqbolli yo'nalishlardan iborat bo'ladi (1-rasm).

1-rasm. Mintaqada ekobozorni samarali rivojlantirish yo'nalishlari.

Ushbu rasmga asosan, ekobozorda tovarlar va xizmatlarni onlayn sotishni rivojlantirish va to'liq amalga oshirish mumkin bo'lib, buni samarali yo'lga qo'yish uchun uni elektron platformasini yaratish maqsadga muvofiqdir. Yuqoridagilardan kelib chiqib, mintaqada ekobozorni samarali rivojlantirish sifatida "smart ekologik markaz"ni tashkil etish maqsadga muvofiq bo'lib, uni faoliyat ko'rsatishi ekologik-iqtisodiy omillar asosida amalga oshirilishi lozim.

1-jadval.

Ishlab chiqarilgan bozor xizmatlari hajmi, mlrd. so'm (2022-yil yanvar holatiga) [4]

№	Hududlar nomlari	hajmi, mlrd.so'mda	2021 yilga nisbatan, foizda
1.	O'zbekiston Respublikasi	23689,8	116,9
2.	Qoraqalpog'iston Respublikasi	689,0	118,5
3.	Andijon viloyati	1168,8	109,3
4.	Buxoro viloyati	1059,3	111,9
5.	Jizzax viloyati	530,1	111,5
6.	Qashqadaryo viloyati	1055,0	110,2
7.	Navoiy viloyati	626,8	115,7
8.	Namangan viloyati	960,5	114,7
9.	Samarqand viloyati	1508,9	114,3
10.	Surxondaryo viloyati	871,4	108,0
11.	Sirdaryo viloyati	367,2	114,8
12.	Toshkent viloyati	1790,9	116,3
13.	Farg'ona viloyati	1458,9	114,4
14.	Xorazm viloyati	698,9	111,8
15.	Toshkent shahri	9182,8	125,6

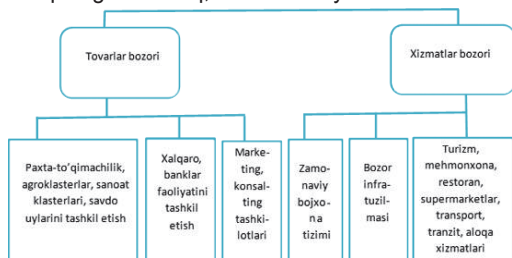
Ya'ni, shu orqali mintaqa raqobatbardoshligini oshirish, raqobatbardosh tovarlar ishlab chiqarish va ekologik toza hududlarni tashkil etish ta'minlanadi. Smart ekologik markaz elektron platformasining tarkibi masalan, quyi bo'g'in sifatida mahallalarda quyidagi keltirilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratilgan:

- geografik va demografik holatni prognoz qilish;
- ekologik muammolarni (yer, suv va havo) aniqlash;
- aholining ekologik savodxonligi va ekologik bilimlarini oshirish;
- ekologiya sohasida davlat va nodavlat tashkilotlari hamkorligini amalga oshirish;
- ekologik tozalik darajasini (chiqindixonalar, ifloslantiruvchi manbalar va daraxtzorlar holatini) yaxshilash;
- ekologik investisiya loyihalarni amalga oshirish;
- raqobatbardosh ekologik toza mahsulot ishlab chiqarishni ta'minlash va h.k.

Xorazm viloyati mintaqasida ekobozor o'z tarkibida tovarlar va xizmatlar bozorini quyidagi yo'nalishlarda tashkil etilishi lozim (2-rasm).

Rasmga asosan, Xorazm viloyati mintaqasida hududiy jihatdan eng yaqin bo'lgan va eng kam transport xarajatlari hisobiga o'zaro savdoni

rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lgan savdo zonasini tashkil etish lozim. Shunga misol qilib, ya'ni, Xorazm viloyati mintaqasining Urganch tumanida joylashgan "Turkmanlar" mahallasidagi "Ulli hovli" tarixiy majmuasida chegara savdo zonasi — savdo markazining filiali sifatida O'zbekistonda yuqori samara berayotgan ekobozor tashkil etish maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz.

2-rasm. Xorazm viloyati mintaqasi uchun ekobozorning tarkibiy tuzilishi

Xulosa. Umuman olganda, hozirgi bozor iqtisodiyoti tizimi bozor mexanizmiga asoslanadi. Ushbu tizimning muhim jihatlari bozorni keng rivojiga va uning mezoi iqtisodiy jihatiga ta'sir ko'rsatib, iqtisodiy sohalaridagi diversifikatsiyasini ta'minlaydi. Bu esa mintaqada kelajakda ekobozorni keng taraqqiy qildirish imkonini beradi. Shularga asosan, Xorazm viloyati mintaqasida ekobozorni tashkil etish o'z ahamiyati, zarurligi va turli imkoniyatlarga egaligi bilan ajralib turadi. Ushbu bozorni samarali tashkil etish uchun ekologik tadbirkorlikni yo'lga qo'yish, bozor xizmatlari ko'rsatish hajmini oshirish lozim. Shuningdek, tashkiliy, ijtimoiy-iqtisodiy, samaradorlik va istiqbolli yo'nalishlar asosida ekobozorni samarali rivojlantirish hamda Xorazm viloyati mintaqasi uchun ekobozorning tarkibiy tuzilishini takomillashtirish maqsadga muvofiq.

Dilshod XUDAYBERGANOV, i.f.d., dotsent,
Urganch davlat universiteti.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 20.12.2022. Manba: <https://president.uz/uz/lists/view/5774>
2. Галина С. Мерзликина. Экономическая эффективность «экологического здоровья» региона. // Вестник ВГУИТ, Proceedings of VSUET, T. 81, №2, 2019. - 313 с.
3. Курбатов А.В. Формирование рынка экологических услуг. - С.12. / <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-rynka-ekologicheskikh-uslug>

UO'T: 006.1+631

TADQIQOT

O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI STANDARTLARINI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH

Annотasiya. Maqola ishlab chiqarish sanoatida va qishloq xo'jaligi standartlashtirish, mavjud standartlarimizni zamonaviy standartlar bilan uyg'unlashtirish, eskirgan standartlardan voz kechish haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Аннотация. В статье представлена информация о стандартизации в обрабатывающей промышленности и сельском хозяйстве, гармонизации действующих стандартов с современными стандартами, отказе от устаревших стандартов.

Annotation. The article provides information on standardization in the manufacturing industry and agriculture, the harmonization of existing standards with modern standards, the abandonment of outdated standards.

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda mavjud 30 mingga yaqin standartlar yaratilgan bo'lib, bu standartlar talabga javob bera olishi yoki olmasligi bo'yicha keng qamrovli taftish ishlari olib borilgan, bunda yaroqli standartlarning 30 mingdan 19 mingtasi Xalqaro me'yorlar bilan uyg'unlashtirilgan va Xalqaro standartlar reestri shakllantirilgan.

Ma'nan eskirgan, bozor iqtisodiyoti mexanizmlariga salbiy ta'sir ko'rsatadigan 5600 ta standart amaliyotdan chiqarilgan, 3500 tasi zamon talablari asosida qayta takomillashtirilgan. Xalqaro amaliyotlarga muvofiq qo'shimcha 26 ta texnik reglament ishlab chiqilgan. Asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiruvchi 260 ta korxonada Global GAP

hamda Organic standartlari asosida sifat tizimi joriy etildi va ular Xalqaro darajada sertifikatlashtirildi. Bu degani butun O'zbekistonda qishloq xo'jaligi korxonalar qariyb 90 foizini zamonaviy standartlar bilan uyg'unlashtirish o'g'ir jarayon hisoblanadi. Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ko'paytirish va ularning sifatini oshirish uchun, agrosanoat komplekslarida ishlab chiqarishni jadallashtirish, tashkiliy va boshqarish masalalarini ta'sirchan vositasini yaratish uchun, standartlashtirish davlat tizimi va metrologik ta'minot har tomonlama qo'llanilishi kerak. Qishloq xo'jaligida nazorat-o'lchash asboblari va avtomatik vositalarining keng qo'llanilishi soxaning texnik rivojlanish darajasini belgilaydi. Hozirgi zamonda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda o'lchash vositalarini qo'llash yuqori pog'onaga yetkazish ko'zda tutilgan. Bular ichida eng ko'p qo'llanilayotgani va tarqalgani elektr o'lchash vositalari hisoblanadi. [2]

Hozirgi kunda har bir yetuk mutaxassis o'z faoliyati sohasidagi va unga yordamchi bo'lgan yo'nalishlardagi tez-tez qo'llaniladigan parametrlarni va ularni o'lchash usullarini, vositalarini, qurilmalarining texnikaviy tavsiflarini bilishlari zarur. Bundan tashqari turli, o'lchanadigan va baholanadigan kattaliklarni nazorat qilish vositalari va o'lchash vositalari bilan ishlashda o'lchash sxemalarini va bu vositalari ishlatish bilan bog'liq bo'lgan asosiy amallar bo'yicha yetarli bilim va malakaga ega bo'lishlari kerak. Har bir mutaxassis elektr, magnit va noelektrik kattaliklarini bilishi, o'lchash hamda nazorat qilish usullari va vositalarini tanlay olishi, ularni tekshirish va xatoliklarini aniqlash, baholash shartlarini bil-mog'i lozimdir. Ilmiy-texnika taraqqiyotining asosiy yo'nalishlaridan biri kattaliklarni yanada aniqroq o'lchaydigan mukammal nazorat-o'lchash vositalarini, qurilmalarini va tizimlarini yaratish hisoblanadi. Bugungi kunda texnologik jarayon parametrlarini nazorat qilish va o'lchashda har xil murakkab sharoitlar mavjud. Albatta, bu xolat o'lchash vositalarini yanada mukammallashtirishdan tashqari turli sharoitlarga moslashtirishga asoslanadi. [1]

Qishloq xo'jaligida, agrosanoat komplekslarida mexanizatsiyalash, elektrlashtirish va avtomatlashtirishni yanada rivojlantirishning asosiy sababchilaridan biri hozirgi zamon talablariga javob bera oladigan sodd va puxta, mukammal va arzon, ixcham va aniq sharoitga moslasha oladigan o'lchash vositalari bilan ta'minlash hisoblanadi. Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni yanada rivojlantirishda biologik, agroximik va texnologik jarayonlarning hamma bosqichlari va davrlarini nazorat qilish talab etiladi.

Bunda nazorat vositalari va ishlab chiqarishdagi parametrlarni o'lchash juda muhim ahamiyatga ega bo'lib qolmasdan, balki ularsiz maxsulot sifatini boshqarish mumkin bo'lmaydi. Sanoat va qishloq xo'jalik mahsulotlarini ko'paytirish va ularning sifatini oshirish, agrosanoat komplekslarida ishlab chiqarishni jadallashtirish, tashkiliy masalalarning ta'sirchan vositasini yaratish uchun, standartlashtirish davlat tizimiga tegishli metrologik birlik va metrologik ta'minotni joriy etish har tomonlama qulay bo'ladi. [3]

Masalan hozirgi vaqtda 32 ta to'qimachilik korxonasi Oeko-Tex standarti asosida sertifikatlashtirilgan. Shunga o'xshash 21 ta yetakchi korxonalar Yevropa ittifoqida talab etiladigan "SE" markirovkasini tasdiqlovchi sertifikat olgan. Shu bilan birga, ishlab chiqarishda, eksport va import jarayonlarida standartlar bilan bog'liq yana ko'plab vazifalar mavjud. Ayrim tartiblar va tamoyillar tadbirkorlarga qiyinchilik tug'dirmoqda. Masalan, Xalqaro standartlarga, milliy standartlarimiz nomuvofiq kelayotganligini misol qilish mumkin.

Soha mutaxassislari tomonidan ushbu masalalarni hal etishda sohadagi tartiblarni takomillashtirish bo'yicha takliflar muhokama qilingan. Masalan, bugungi kunda 3400 turdagi mahsulotga sanitariya-epidemiologik xulosa bilan birga muvofiqlik sertifikati ham talab etilmoqda. Sanitariya-epidemiologik xulosa olinadigan mahsulotlar ro'yxatini maqbullashtirish, qo'shimcha muvofiqlik sertifikati talabini bekor qilish masalasini ko'rib chiqish kerakligi asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Import mahsulotlar sinovi bojxona xodimlari tomonidan rasmiylashtirish jarayonida amalga oshirilib, bunga 60 kungacha vaqt sarf qilinadi. Shu boisdan hujjatlarni kamida 30 kun oldin bojxona elektron dasturiga joylashtirish tizimini yo'lga qo'yish dolzarb masalardan biri hisoblanadi. [3]

G'ayrat SHERTAYLAQOV, dotsent,
Bobur ALTMISHEV, assistent,
Jizzax politexnika instituti.

ADABIYOTLAR

1. Ismatullayev P.R. va boshqa. Metrologiya, standartlashtirish va sertifikatlashtirish, Toshkent. «O'zbekiston», 2001.
2. Altmishev B.S. Metrologiya, standartlashtirish va sertifikatlashtirish asoslari. O'quv qo'llanmasi. Jizzax-2022.
3. Shertaylaqov G'.M. O'lchashlarning fizikaviy asoslari. Darslik. Jizzax-2023.

Умр мазмуни

ёки ҳазрати муаллим бўлган ота ҳақидаги китоб

Қахрамон оталаридан ўрнатилган ва намуна олиб, улар билан донишмандлик қилиб ўқиган халқ ҳеч қачон кам бўлмайди ва ўзининг эзгу мақсадларига, албатта, етади.

Шавкат Мирзиёев,
Ўзбекистон Республикаси Президенти.

Салкам ярим асрдан буён қалам тебратиб келаётган таниқли журналист Фатҳиддин Муҳиддиновнинг номи республикаимизда кўпларга маълум. Ўтган йиллар давомида у пойтахт вилоятининг “Тошкент ҳақиқати”- “Ташкентская правда” газеталари, “Солиқ инфо” нашрида бош муҳаррир, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Маданият, матбуот ва ижодий ташкилотлар ишлари бўйича Давлат маслаҳатчиси хизматининг Оммавий ахборот воситалари фаолиятини демократлаштириш ва мувофиқлаштириш шўъбаси бошлиғи – бош консултант лавозимида, айти пайтда эса Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигида бўлим бошлиғи лавозимида меҳнат қилиб келмоқда. Унинг чоп эттирган китоблари, юзлаб мақолалари кўпчиликни эътиборини ўзига тортган.

Яқинда эса, Фатҳиддин Муҳиддиновнинг “УМР МАЗМУНИ” номли китоби чоп этилди.

Китоб муаллифнинг падари бузруквори, бутун умрини таълим-тарбия соҳасига бағишлаган инсон, Ўзбекистон халқ таълими аълочиси Фазлиддин Муҳиддиновнинг ёрқин хотирасига бағишланади.

Дарҳақиқат, хотира – ёруғ жаҳонда эзгулик ва улуғлик орзуси билан яшовчи ҳар бир инсондан авлодларга қоладиган улкан маънавий мерос, одамийлик, меҳр-оқибат, муқаддас бурчни англатувчи, қалб ва юракларда мангу сақланадиган буюк инсоний туйғудир. Хотира туфайлигина эзгуликларга хизмат қилганларнинг унутилмас номлари, уларнинг намунали ҳаёт йўллари ҳурмат билан тилга олинади, эски авлод ришталари янги авлод билан боғланади.

Ф.Муҳиддинов шу ниятда муҳтарам падари бузруквори, бутун умрини таълим ва тарбия соҳасига бағишлаган инсон, иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси Фазлиддин Муҳиддинов тўғрисидаги хотираларни ёзиш орқали ўтган бо-бокалонлари ва авлод вакилларининг маҳалла, эл-юрт манфаати йўлида амалга оширган олижаноб ва хайрли ишларини ёдга олади. Таъкидланганидек, бу азий инсонларнинг ҳаёти ва эзгулик йўлида қилган фидокорона меҳнатлари вафотларидан кейин ҳам барчамиз учун ибрат бўлиб хизмат қилади...

Муаллифнинг эссеси воқеа-ҳодисаларни аниқ-тиниқ тафсилотлари билан ёритишдаги ҳужжатлилик, одамлар ҳаёти – тақдирларини холис акс эттиришдаги объективлик, ҳаққонийлиги билан ўзига ром этади.

“Умр мазмуни” китобининг қахрамони Фазлиддин Муҳиддиновнинг бутун ҳаёти ва меҳнат фаолияти Зангиота туманидаги Хонобод қишлоғи билан боғлиқдир.

Фазлиддин Муҳиддинов 1914 йилнинг 3 сентябрида Қорасув (ҳозирги Зангиота) туманидаги Хонобод қишлоғида таваллуд топган.

У Мактаб ва педтехникумда билим олгач. Меҳнат фаолиятини 1932 йилда Тошкентдаги кечки ишчи-деҳқон мактабларида ўқитувчиликдан бошлаган. Қорасув туманидаги 89-сонли мактабда ишлаган пайтида 1940 йил ҳарбий хизматга чақирилиб, дастлаб фин урушида, кейин

Китобни ўқир эканман:

Улуғ шоиримиз Абдулла Ориповнинг:
Шоирга дегилар: – Сиз бахтли Инсон,
Халқингиз ардоқлар, ҳамма танийди.
Шоир жавоб қилди: – Менда бир армон:
Муаллим десалар мени қанийди!,
– деганлари.

1941-1945 йилларда бўлиб ўтган иккинчи жаҳон урушида қатнашган.

Урушдан ногирон бўлиб қайтгач, 1945-1974 йиллар давомида Қорасув тумани маориф бўлими мудир, Калинин (ҳозир Зангиота), Оржоникидзе (ҳозир Қибрай), Ленин (ҳозир Миробод) туманларидаги қатор мактабларда директорлик қилди ва тарих фанидан дарс берди. 1975 йил сентябрида пенсияга чиққач, то умрининг охиригача Зангиота туманидаги Хонобод маҳалла кўмитасида раислик қилди, етти маротаба туман, шаҳар ва вилоят халқ депутатлари Кенгашлари депутати этиб сайланди.

Уруш йилларида кўрсатган жасорати ва урушдан кейинги тикланиш ҳамда тараққиёт йилларидаги маориф ва таълим-тарбия соҳасидаги меҳнатлари муносиб баҳоланиб, мамлакатимиз қатор орден ва медаллари билан мукофотланган. Халқ маорифи аълочиси.

Хонободлик отахон ҳақида китоб ўқир эканман, иккинчи жаҳон уруши даври ва ундан кейин, шу ердаги Максим Горький номидаги колхозда раис, “Партия XXI съезди” совхозиди директор ва ниҳоят 1-Қўйлиқ иссиқхона комбинатининг биринчи раҳбари бўлиб фаолият кўрсатган отамиз – Абдулҳақ Тоиров ва у кишининг шу ҳудудда қадрдонлари бўлган Меҳнат Қаҳрамони Раҳматилла Қамбаров, Қирғизбой ота ва Аъзамжон Абдувалиевлар, Раҳим Дадахўжаев, Мастура Ёқубова, Абдурахим Шерматов, Фазлиддин Муҳиддинов, Мирза Аҳмедов ва, албатта, ўзининг қаҳрамонона ҳаёти билан Хонободни оламга танитган онахон Зулфия аяни эслайман.

Фазлиддин ота мана шундай табаррук жойда туғилиб ўсиб, вақти келиб, 56 йил давомида халқ

таълими соҳасида фаолият кўрсатди. Яъни, муаллимлик қилди. Маълумки, “муаллим” сўзининг маъноси “илм берувчи”, “таълим берувчи”, “ўргатувчи” демакдир. Яъни, у киши бир умр – 56 йил давомида нафақат ёшларга, балки катталарга ҳам сабоқ бериб келган инсон бўлиб, Ҳазрати муаллим эдилар... Шунга қарамай, у киши ўз вақтида тоталитар тузум раҳбарлик қилиш услублари, партия яккахоқимлиги ва зўравонлиги оқибатлари билан курашган ва ғолибликни қўлга киритган. Булар ҳақида китобда батафсил сўз юритилади...

Фазлиддин ота Муҳиддиновга мустақилликкача 77 йил ва Ўзбекистон мустақил бўлгандан кейин, бироз яшаш насиб этди...

Отахоннинг ҳаёти, китобда қайд этилгандек, турли табиий, тарихий, ижтимоий-сиёсий воқеа ва ҳодисалар юз берган шароитларда ўтди.

Йиллар давомида, Фазлиддин ота билимдон, тажрибали, моҳир устозлардан таълим олди, ўзи устоз бўлиб таълим берди ва комил инсон сифатида шаклланиб, ажойиб оилага бош бўлиб, рафиқалари Мукаррамхон ая билан меҳнаткаш, ватанпарвар фарзандлар тарбиялаб, вояга етказди. Унинг юзлаб меҳнаткаш, иймон-этиқодли, фидойи шоғирдлари бугунги кунда турли жабҳаларда фаолият кўрсатиб келишмоқда...

Фатҳиддин Муҳиддиновнинг «Умр мазмуни» биографик эссеси китобхонларга ажойиб совғадир. Бу китоб барчани ўтмишга ҳурмат ва келажакка ишонч билан қараш, Президентимиз бошчилиги ва у киши билан биргаликда Янги Ўзбекистонни қуриш ва III Ренессанс асосларини яратишда янада фаолроқ иштирок этишга даъват этади, ёш авлодни юксак маънавият руҳида тарбиялашга хизмат қилади.

Носир ТОИРОВ,
Ўзбекистон Журналистлар уюшмаси аъзоси.

ИСТИҚЛОЛ ЁШЛАР НИГОҲИДА

Биз билимли авлод сифатида юртимиз ўтмишда жаҳон цивилизацияси марказларидан бири бўлганини яхши биламиз. Уйғониш даврида ҳам, жадидлар фаолиятида ҳам, қолаверса, бугунги долзарб вазиятда ҳам ёшларнинг ўрни каттадир. Ана шунинг учун бу қатламни мунтазам йўналтириб, доимий қўллаб-қувватлашга ҳаракат қилинмоқда. Бу борадаги ишларнинг самараси ўлароқ “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Қонунни айтишимиз мумкин. Қонунда, асосан, ёшларни ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш, интеллектуал қобилиятларини намоён этиш, ижодий фаолиятларини шакллантириш кабилар назарда тутилган.

Мустақилликдан кейин фан оламида мислсиз силжишлар рўй берди. Бундан ташқари, ёшларни рағбатлантириш мақсадида деярли ҳар бир соҳа учун алоҳида, масалан, математиклар учун Ал-Хоразмий, биологлар учун Ибн Сино, астрономия соҳаси учун Мирзо Улуғбек, адабиёт фанидан эса Навоий халқаро фан олимпиадалари жорий қилинди. Қолаверса, ушбу қонуннинг амалдаги исботи сифатида ҳозирги кунда Президент мактаблари, айрим фанларга ихтисослаштирилган мактаб-интернатлар фаолиятини олайлик, деярли барча ҳаракатлар ўсиб келаётган ёш авлод келажаги учун амалга оширилмоқда. Турли фан олимпиадалари ғолиблари учун имтиёзлар, стипендиялар, “Зулфия”, “Мард ўғлон” каби давлат мукофотлари таъсис қилинишининг туб моҳияти ҳам айнан “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Қонуннинг ижросидир. Давлатимиз ёшларни фақатгина таълим соҳасида эмас, балки тадбиркорлик ва бизнес, технология, мусиқа ва маданият, спорт тармоқларида ҳам қўллаб-қувватлаб келмоқда.

Хусусан, ёш тадбиркорларнинг бизнес лойиҳалари кўриб чиқилиши учун “Ёш тадбиркорлар” марказлари ташкил этилди ва шу орқали ёшларга амалий ёрдам бериш назарда тутилди. Уюлмаган ёшларга шарт-шароит яратиш, уларни касбга йўналтириш борасида ҳам саъй-ҳаракатлар олиб борилди.

Айниқса, қизларнинг илм олиши учун яратилган шароитлар ҳақида гапирсак арзирли. Мамлакатимизда хотин-қизларнинг жамиятдаги ўрни ва мавқеини юксалтиришга бўлган рағбат, энг аввало, баркамол авлод орзуси йўлидаги муштарак ниятларни амалга оширишга қаратилгани билан қувонарли.

Мен ҳам бу имкониятлардан унумли фойдаланган ҳолда рус, француз ҳамда турк тилларини ўрганишга ҳаракат қилиб бордим. Бир қанча илмий ва оммабоп мақолаларим вилоят, республика ҳамда хорижий нашриётларда чоп этилди. Ўзбек тили ва адабиёти мутахассислигини тамомлаб, ҳозирги кунда магистратурада таҳсилни давом эттирмоқдаман. Шу билан чекланиб қолмасдан, Олий таълимнинг кейинги босқичларида ўз илмий фаолиятимни давом эттирган ҳолда ўсиб келаётган ёшларга ўз билим ва кўникмаларимни улашишни мақсад қилганман.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозимки, биз ёшлар мана шу шарт-шароитлардан унумли фойдаланган ҳолда ўзимизни ва келажак авлодни зарарли, ёт кучлардан ҳимоя қилмоғимиз, миллат ва давлат тараққиётини дунё ҳамжамиятига кўрсатишга қодир бўлмоғимиз даркор. Зеро, инсон ҳаёти одоб-ахлоқ, таълим ва тарбия билан чамбарчас боғлиқдир...

Қувончой ЙЎЛДОШЕВА,
УрДУ магистри.

Мана, ўттиз икки йилдирки, 1 сентябрь Мустақиллик куну сифатида ўзгача ҳаяжон ва хурсандчилик билан нишонланиб келинмоқда. Бугунги кунда олиб борилаётган ишлар ўзининг кўлами ва ривож билан халқаро ҳамжамият томонидан тан олиняпти. Юртимиз мустақилликка эришгач, мамлакатда туб ўзгаришлар бўлгани ҳеч кимга сир эмас.

*Ҳазн ва наерда, ўзбек ва
руе тилларида бирдек ижод
қиладиган Мажнуджон Муиров
журналимиз фажрийесидир.
Мажнуд ака билан ўзоқ йиллар
бирга ишладик ва пенсияга
кузатдик. У ҳалон фаол.
Ижодкор “Ҳаёт еўқноқларида”,
“Сен ва мен” (шарий тўғилан),
“Ҳаёт битиклари”, “Мафаккур
неъматлари” (“Мисли велик”),
“Мафаккур дурдоналари”
китоблари, кўплаб публицистик ва
доғларб мавзудаги интервьюлар
нужалифи. Қўйида Мажнуджон
МУИРОВнинг ижод намуналаридан
баҳранинг бўласиз.*

БАХТ

Ёнмоқ истар юрагинг
Олов бўлгин!
Нурга тўлиб тилагинг
Қалов бўлгин!

Осмонларда баланд уч
Қуш каби ҳур.
Элга бахт бер, юртинг қуч,
Бахтинг шудир!

ТЎРТЛИКЛАР

Оққан сувлар қуриб қолар бахилликдан,
Қалб чашмаси сув ичади сахийликдан.
Мурувватдан эл кўқарар, дил кўқарар,
Бу дунёнинг дунёлиги яхшиликдан.

Шам йиғиси дийдаси қотгунчадир,
Ҳақни ноҳақ енгизиш вақтинчадир.
Жоҳиллик дунёга бўлолмас устун,
Зулмат ҳукми фақат тонг отгунчадир

МУСТАҚИЛЛИК ШУКУҲИ

ВАТАН УЧУН

Ватан бу дилларнинг ҳароратидир,
Шодумон кунларнинг шарофатидир,
Эрк деган қалбларнинг саодатидир,
Юлдуз бўл, осмон бўл бу Ватан учун,
Ўғлон бўл, посбон бўл бу Ватан учун.

Юрт бағри рағбату ижод уммони,
Идроку ирода ғалаба они,
Энг қўҳна алёрлар тутмиш самони,
Наво бўл, қўшиқ бўл бу Ватан учун,
Ўлгунча ошиқ бўл бу Ватан учун.

Мени мафтун этган қўҳли бу очун,
Тоғларга отади гулли кулочин,
Баским, таърифини куйламай нечун,
Денгиз бўл, тўлқин бўл бу Ватан учун,
Шиддат бўл, жўшқин бўл бу Ватан учун.

Чўққили, қўл етмас тоғлари бордир,
Ризқу рўз бўлгувчи боғлари бордир,
Жаннатда топилмас чоғлари бордир,
Бағрида юлдуз бўл бу Ватан учун,
Теран бўл, илдиз бўл бу Ватан учун.

БИР КАЛОМ БИЛАН

Ўзида куч топиб нафсини тийган
Ҳар эзгу мақсадга етиши мумкин.
Эгнига ўлгунча шоҳи зар кийган
Дунёдан кафансиз ўтиши мумкин.

Юракдан айтилган бир салом билан
Жоҳилни ҳақ йўлдан юргизиш мумкин.
Топиб айта билсанг бир калом билан
Ҳастани оёққа турғизмоқ мумкин.

Имонинг бўлмаса майли юз карра
Қўнган омадиндан нолишинг мумкин.
Эътиқод топилса танангга зарра,
Арслонни измингга солишинг мумкин.

O'ZBEKISTON QISHLOQ VA SUV XO'JALIGI

agrar-iqtisodiy,
ilmiy-ommabop jurnal

СЕЛЬСКОЕ И
ВОДНОЕ ХОЗЯЙСТВО
УЗБЕКИСТАНА

аграрно-экономический,
научно-популярный журнал

Muassislar:

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QISHLOQ XO'JALIGI VA SUV XO'JALIGI
VAZIRLIK LARI

Bosh muharrir:

Tohir DOLIYEV

Tahrir hay'ati:

Aziz VOITOV
Shavkat XAMRAYEV
Shuhrat TESHAYEV
Azimjon NAZAROV
Bahodir TOJIYEV
Ravshan MAMUTOV
Abrol VAXOBOV
Bahrom NORQOBILOV
Nizomiddin BAKIROV
Bahodir MIRZAYEV
Ravshanbek SIDDIQOV
Mirziyod MIRSAIDOV
Baxtiyor KARIMOV
Ibrohim ERGASHEV

2023-yil, sentabr №9.

Jurnal 1906-yil yanvardan
chiqa boshlagan.

Obuna indeksi 895

Jurnaldan materiallar ko'chirib
olinganda "O'zbekiston qishloq
va suv xo'jaligi" jurnalidan
olindi, deb ko'rsatilishi shart.

MUNDARIJA

Biz bir b'lsak – yagona xalqimiz, birlashsak – Vatanimiz!	1
Mukofot muborak!	3
Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори.	
2023 – 2026 йилларда узумчилик ва виночилик соҳасини янада ривожлантиришга қаратилган чора-тадбирлари тўғрисида	5
Х.КАРИМОВ. Ватан ва халқнинг юксак эътирофи	9
У.МАМАЖОНОВ. Қасбим билан фахрланаман	10
Ж.АХМЕДОВ, Ш.КОЗУБАЕВ, МАВЛИЯКУЛОВ. Уруғлик пахта ҳосилини териш тартиби	12
М.ТОШБОЛТАЕВ. Пахта териш машиналарининг иш унумини ошириш омиллари	14
Р.СИДДИҚОВ. Эртанги барака бугунги ҳаракатда	16
Ҳ.КАШИБОВЕВ, Ғ.ҒАЙБУЛЛАЕВ, С.ҒАЙБУЛЛАЕВ. Лалмикор майдонларда қаттиқ бугдой етиштириш ва парваришlash	19
Р.НИЗОМОВ, Ф.РАСУЛОВ. Қиш тадориги	22
Ш.СУЙОНОВ. Неъматларнинг қадрига этайлик	23
М.МУҲАММЕДОВА. Сувни тежайдиган технологияларни қўллаш бўйича фермерларнинг салоҳияти оширилмоқда	26
Сув йўллари раvon бўлса... ..	28
Тежамкорлик – ҳосилдорлик гарови	29
Ш.НОРМУРОДОВ. Ташаббус билан тараққиётга қадам	30
К.ЭРҒАШЕВ. Қуvasой боғларини кезганда	32
“Истиклол шуъласи”: Юксак марралар сари	33
Қўқдалалиқлар муҳим мавсумга шай	34
Р.ТОҶАЛПЕВА. Ғуруримиз осмон қадар	36
Б.СЕЙТУСАЕВ, О.ЭРҒАШЕВ. <i>G.hirsutum</i> L. нинг АТМ-1 навини турли ҳудудларда ўстирилган ўсимликларида пахта ҳосилдорлиги кўрсаткичларининг намоён бўлиши	37
О.АМАНОВ, Ш.ДИЛМУРОДОВ, А.МЕЙЛИШЕВ. Навни тўғри танлаш — юкори ҳосил гарови	39
А.ХОЛИҚОВ, У.ҚУРБОНКУЛОВА. Суғориладиган типик бўз тупроқлар шароитида экилган соянинг 1000 дон дон массасига таъсири	42
Т.ОСТОНАҚУЛОВ, Х.АМИРОВ, В.ПИРНАЗАРОВА. Турли о'ғ'итлар ме'yorлари va nisbatlarida anor o'simligida fenologik fazalarning o'tishi va tovar hosil chiqimi ...	44
Ю.САИМНАЗАРОВ, М.ЮСУПОВА, У.МАМАТОВ. Интенсив боғлар учун уруғли меваларнинг паст бўйли пайвандтаг қўчталарини етиштириш технологияси	46
И.ЭРҒАШЕВ. Селекцияда картошка янги навларини вирусларга чидамлилигини баҳолаш натижалари	47
А.ҲАФИЗОВ. Турли генотипли тойлар ўсиш ривожланишининг иктисодий самарадорлигини баҳолаш	50
М.ХОЛБЕКОВА, Ш.АМИРОВ, Ҳ.САДИКОВА. Estoniya zotli turli ishlab chiqarish tipiga mansub sigirlarning qonining morfologik ko'rsatkichlari	53
Д.ХУДАЙБЕРГАНОВ. Mintaqada ekobozorni tashkil etish imkoniyatlari	56
Г.ШЕРТАЙЛАҚОВ, В.АЛТИМШЕВ. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi standartlarini xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish	58
Н.ТОИРОВ. Умр мазмуни	60
Қ.ЎЎЛДОШЕВА. Истиклол ёшлар нигоҳида	62
М.ТОИРОВ. Мустиқлик шуқуқи	63

Jurnal O'zbekiston Matbuot
va axborot agentligida 2019-yil
10-yanvarda 0158-raqam bilan qayta
ro'yxatga olingan.

Manzili: 100004, Toshkent sh.,
Shayxontohur t., A.Navoiy k., 44-uy.

Tel.: +998 71 242-13-54,
+998 71 249-13-54.

Veb sayt: qxjurnal.uz

E-mail: qxjurnal@mail.ru

Telegram: qxjurnal_uz

Facebook: qxjurnal

© «O'zbekiston qishloq
va suv xo'jaligi»

Bosmaxonaga topshirildi: 2023-yil
1-sentabr. Qog'oz bichimi 70x100 1/16.
Ofset usulida ofset qog'oziga chop
etildi. Shartli bosma tabog'i – 5,5. Nashr
bosma tabog'i – 1,31. Buyurtma № 20
Nusxasi 750 dona.

«HILOL MEDIA» MCHJ
matbaa bo'limida chop etildi.
Korxona manzili: Toshkent shahri,
Uchtepa tumani, Sharaf va To'qimachi
ko'chalari kesishuvi.

Navbatchi muharrir –
A.TAIROV

Dizayner – **U.MAMAJONOV**

32 Yil

**Жиззах вилояти сув хўжалиги
тизимида давлат хусусий
шериклик лойиҳаси асосида
фаолият юритаётган
ташаббускор тадбиркорлик
субъектлари – “Ғаллаорол” ХҚТК,
“Мега савдо ФНС” МЧЖ,
“Насосчилар чорваси” МЧЖ
ва “Эгамов Ашурали” фермер хўжалиги
меҳнат жамоалари юртдошларимизни**

**Мустақилликнинг
32 йиллигига**

билан муқоракбод этади.

**Янги Ўзбекистон равнақи йўлида
амалга ошираётган саъй-ҳаракатингизга
барака тилаймиз, азиз юртдошлар!
Истиқлол ва ҳурлик мангу бардавом
бўлсин!**

Mercedes-Benz Uzbekistonda

«SARDOR AVTO INVEST» DM
Toshkentdagi rasmiy diler | Тел.: 78 150 13 60

www.mercedes-tashkent.uz

CHANGAN LABO va KAMA BIZNES PUL TOPAR MASHINALAR

“SARDOR AVTO INVEST” TOSHKENTDAGI RASMIY DILER

Tel: (78) 148 09 11, (90) 806-46-67

www.sardor-avto.uz

MAHSULOT SERTIFIKATLANGAN